UNIVERSITATEA BUCUREŞTI

FACULTATEA DE PSIHOLOGIE ŞI ŞTIINȚELE EDUCAȚIEI
Secția Psihologie

DEPARTAMENTUL DE ÎNVĂȚĂMÂNT LA DISTANȚĂ

TEHNICI PROIECTIVE

Lect. univ. dr. Elena Otilia VLADISLAV

Bucureşti
2010

Universitatea din Bucureşti
Editura CREDIS
Bd. Mihail Kogălniceanu, Nr. 36-46, Corp C, Etaj I, Sector 5
Tel: (021) 315 80 95; (021) 311 09 37, 031 405 79 40, 0723 27 33 47
Fax: (021) 315 80 96
Email: credis@credis.ro
Http://www.credis.ro

Modul 1

TEHNICI PROIECTIVE

Lector Universitar Dr. Elena Otilia Vladislav

Unitatea de învățare 1

INTRODUCERE ÎN TEHNICILE PROIECTIVE

Cuprins:

1. Mecanismul psihologic al proiecției
2. Istoricul tehnicilor proiective
3. Principalele caracteristici ale tehnicilor proiective
4. Proiecție şi Simbolizare
5. Poziții critice legate de valoarea şi limitele tehnicilor proiective
6. Aspecte pozitive privind aplicativitatea tehnicilor proiective
7. Clasificări ale Tehnicilor Proiective

Obiective:

La sfârşitul acestei unități de învățare, studenții vor fi capabili să:

- Cunoască mecanismul psihologic al proiecției;
- Cunoască principalele caracteristici ale tehnicilor proiective
- Cunoască limitele şi avantajele tehnicilor proiective
- Cunoască diferite clasificări ale tehnicilor proiective

1. Mecanismul psihologic al proiecției

1.1. Definiția proiecției

Proiecția face parte dintre mecanismele bazale ale psihismului. Este atribuirea în afara Eu-lui, altcuiva sau asupra unui obiect sau situație - a unor caracteristici sau a "ceva " ce aparține Eu-lui. Cu alte cuvinte, este un mecanism psihologic general care transferă conținuturi subiective în orice fel de

obiect. Este un mecanism prin care creem relații mai mult sau mai puțin imaginare cu realitatea. Proiecția este întotdeauna un mecanism inconştient, conştientizarea duce la disoluția acestuia.

Transferul este un proces care are loc între două persoane şi este de natură emoțională şi compulsivă. Este însoțit de o emoționalitate copleşitoare.

S.Freud introduce termenul de proiecție în 1894. În 1896 dă următoarea definiție asupra proiecției: "Proiecția este un mecanism de apărare al cărui rezultat este plasarea în exterior a surselor neplăcerii." Subiectul expulzează din sine şi localizează în altul calități, sentimente, obiecte pe care nu le cunoaşte sau le refuză în sine însuşi.

Din punct de vedere psihanalitic proiecția este un mecanism de apărare. Este un tip de operație psihică realizată de Eu prin intermediul căreia se realizează apărarea față de mişcarea ascensională a refulatului.

Inițial, Freud considera că proiecția este o problemă a persoanei nevrotice care-şi reprimă un conflict emoțional prin schimbarea lui pe altceva ca obiect proiectat. Astfel, proiecția ar fi specifică isteriei de angoasă şi funcționării paranoide, caz în care proiecția duce la totala separare a subiectului de obiect.

În "Totem şi Tabu" (1912-1913), Freud dă o dezvoltare mai întinsă acestor idei: animismul, gândirea magică şi atot- puterea ideilor pe care le observăm la primitiv, copil şi nevrozat rezultă din proiecția proceselor psihice primare (guvernate de principiul plăcerii) în mediul exterior. De aici decurge, deasemenea, intuiția lui Freud după care creația artistică este o proiecție a artistului în opera sa.

C.G. Jung vede acest mecanism psihologic într-un sens mai larg. După el, proiecția este un mecanism de disimulare ce constă în transferarea într-un obiect exterior al unui conținut subiectiv. Conținutul poate să fie negativ, penibil, incompatibil cu subiectul sau pozitiv, situație în care este inaccesibil conştiinței din cauza auto- deprecierii.

Inconştientul celui care proiectează nu alege orice obiect, ci unul care are ceva sau chiar mai multe dintre caracteristicile celui care proiectează. Jung vorbeşte de un "cârlig" în obiect pe care cel care proiectează îşi aşează proiecțiile ca pe nişte haine.*(Cf. M..-L. von Franz, 1993)*

Destul de des, şi aici Freud şi Jung sunt de acord, proiecțiile conțin caracteristici neplăcute, refulate din copilăria timpurie. Procesul proiecției se întemeiază pe identitatea arhaică a subiectului cu obiectul, moment din filogeneză în care lumea interioară nu era complet delimitată de lumea exterioară.

Jung vorbeşte de:

1. Proiecția pasivă: forma patologică a proiecției şi care se manifestă în multe proiecții normale, neintenționate, automate. Persoana nu este conştientă de sine, neacceptând responsabilitatea celor proiectate în altceva sau altcineva. Proiecția dă naştere la eroare în aprecierea celorlalți (persoane, relații, situații, evenimente) şi blochează adaptarea.

2. Proiecția activă: este o componentă esențială a actului creativ. Pentru a empatiza, subiectul separă de sine un conținut şi îl transferă în obiect, atrăgându-l astfel în sfera sa subiectivă.

Proiecția activă participă la procesele creatoare, artistice, dar şi în actul de judecată care separă subiectul de obiect. O judecată subiectivă considerată valabilă este separată de subiect şi transferată în obiect; astfel subiectul se detaşează de obiect.

L. Frank dă în 1939 o definiţie operaţională a proiecţiei : "Proiecţia este tendinţa oamenilor de a fi influienţaţi de trebuinţele, emoţiile şi structura lor psihologică de ansamblu în interpretarea realităţii, ori de câte ori câmpul perceptive prezintă o anumită ambiguitate."

Introiecţia, termen introdus de **Ferenczi**, este opusul proiecţiei. Este o tulburare a graniţei de contact a Eu-lui (Psihologia gestalt) ce constă din absorbirea, captarea, preluarea şi asimilarea fără discriminare a ceea ce nu aparţine Eu-lui: informaţii, valori, comportamente cu care persoana intră în contact în mediul său de viaţă. Preluarea unor roluri şi comportamente din exterior care dau "osatura nevăzută " a personalităţii cuiva.
Ferenczi: "În timp ce paranoicul expulzează, elimină din egoul său emoţii ce au devenit dezagreabile, nevroticul se serveşte de lumea exterioară şi face din ea o bucată a fanteziilor sale".

1.2. Spre o teorie proiectivă asupra percepţiei

Percepţia lumii exterioare depinde de amintiri personale, uneori cele mai vechi conştiente sau inconştiente (Bellak) şi de nivelul actual de anxietate al subiectului (Abt). Pentru prima, câmpul psihologiei proiective este constituit prin interacţia percepţiilor prezente şi percepţiile trecute. Termenii tradiţionali de proiecţie şi percepţie sunt inadecvaţi.

Realitatea reală, obiectivă este imposibil de cunoscut. Ponderea proiecţiei este atât de mare încât nu vom putea afla niciodată cum arată in - sinele lumii (Jung) deoarece în demersul cunoaşterii transformăm procesul fizic într-unul psihic. Tot ceea ce este necunoscut, orice vid este cunoscut prin proiecţie. Ceea ce se crede că se cunoaşte în materie este de fapt proiecţia datelor inconştiente ale subiectului cunoscător.

Bellak preferă să împrumute de la Herbard noţiunea de apercepţie, concepută ca „procesul prin care experienţa nouă este asimilată şi transformată prin intermediul percepţiei trecute a fiecăruia, în maniera de a forma un nou tot." Apercepţia este o interpretare, ea dă un sens experienţei.

Există o distorsiune aperceptivă atunci când interpretarea este esenţialmente subiectivă. În fapt, orice interpretare este în parte subiectivă; o percepţie pur obiectivă, pur cognitivă, poate nici nu există.

Bellak propune să se facă distincţia între **4 nivele ale distorsiunilor perceptive**:

1. nivelul cel mai apropiat de conştient: **exteriorizarea,** când subiectul recunoaşte că răspunsul său este încărcat de subiectivitate, de exemplu că o anumită istorie pe care el a inventat-o la T.A.T. (Testul de apercepţie tematică) descrie un episod din propia sa viaţă.

2. conştientul intervine, dar mai puţin: **sensibilizarea** - atunci când personalitatea este sub tensiune, ea efectuează discriminări aperceptive mult mai fine, în domenii ce răspund nevoilor sale sau emoţiilor suscitate de tensiune. O astfel de apercepţie aduce subiectului nu numai o informaţie asupra lumii exterioare, dar în acelaşi timp satisfacerea unei dorinţe.

3. proiecţia simplă sau transferul prin învăţare: când cineva a încercat refuzuri succesive cu mai multe persoane se aşteaptă la refuz şi are tendinţa să perceapă orice nou partener ca iritant (conform proiecţiei complementare după Cattel şi Ombredane).

4. proiecţia de inversiune: este mecanismul de apărare descris de Freud în paranoia - a atribui cuiva ura pentru mine, deoarece, în străfundul meu îl urăsc.

Ultimele două nivele sunt exclusiv inconştiente.

Percepţia are două funcţii: una cunoscută de mult timp: selecţia de informaţii utile organismului; alta, pusă în evidenţă de către psihologia proiectivă: apărarea Eu-lui.
Mai exact, după Abt, percepţia permite persoanei să menţină constant în ea o stare de anxietate pentru care el a achiziţionat, prin învăţare un grad adecvat de toleranţă (ceea ce este conform principiului homeostaziei sau echilibrului mediului intern).

Când câmpul perceptiv devine din ce în ce mai puţin structurat, anxietatea are tendinţa să crească, persoana neputând să uzeze de scheme vechi şi neânsuşite. Astfel, Eul este nevoit să proiecteze pentru a stabili noi relaţii adecvate cu mediul şi a se sinţi în securitate. Realitatea fizică şi socială este astfel investită cu nevoile, valorile, dorinţele, fantasmele subiectului care percepe.

Percepţia persoanei se găseşte colorată cu elemente din personalitatea sa şi aceste elemente antrenează o distorsiune în realitate aşa încât ea să se simtă în siguranţă. Ea se simte în siguranţă când poate acţiona într-un mod vechi şi cunoscut.

În principiu, orice material poate fi prezentat unei persone pentru a suscita un comportament proiectiv, dar este preferabil să se menţină o structurare de un nivel minim, cu scopul de a permite factorului subiectiv să funcţioneze.

Această teorie explică, de asemenea, efectul catartic al tehnicilor proiective: parcurgerea lor diminuează într-adevăr anxietatea subiectului, care poate astfel să-şi regăsească relaţiile cu mediul.

Temă de reflecţie/ autoevaluare:

În ce fel au intervenit proiecţia pasivă şi proiecţia activă în relaţiile pe care le-aţi stabilit cu mediul fizic, familial şi social.

2. Istoricul tehnicilor proiective

În 1939 **L.K. Frank** publica un articol în "Journal of American Psychology" intitulat "Metodele proiective pentru studiul personalităţii". El a inventat această expresie de "metode proiective" pentru a ţine cont de legătura dintre 3 probe psihologice: “Testul asociaţiei de cuvinte” al lui Jung (1904), “Testul petelor de cerneală” a lui Rorschach (1920) şi “Testul inventării istoriilor, T. A. T.” a lui Murray (1935). Frank arăta că aceste tehnici constituie prototipul unei investigaţii dinamice şi holistice a personalităţii; aceasta din urmă fiind privită ca o totalitate în evoluţie, a căror elemente constitutive sunt în interacţiune.

Definiţie: "În esenţă, o tehnică proiectivă este o metodă de studiu a personalităţii în care subiectului i se prezintă o situaţie la care va răspunde urmând sensul pe care îl are pentru el şi în funcţie de ceea ce resimte în timpul acestui răspuns. Caracterul esenţial al unei tehnici proiective este acela că evocă în subiect ceea ce este, în diferite feluri, expresia lumii sale personale şi a proceselor personalităţii sale." (în P. Pichot, Les Tests mentaux, PUF, 1967).

Tehnicile proiective au devenit unul dintre elementele cele mai prețioase ale metodelor clinice în psihologie şi unul dintre aplicațiile practice cele mai fecunde ale concepțiilor teoretice ale psihologiei dinamice şi mai ales ale psihanalizei.

Alături de tehnicile de interviu şi observarea conduitei ele constituie unul dintre instrumentele esențiale ale psihologiei clinice. Ca şi aceasta din urmă, ele se sprijină pe o concepție psihodinamică a persoanlității.

3. Principalele caracteristici ale tehnicilor proiective

Tehnicile proiective se disting de testele de aptitudini în special prin **ambiguitatea materialului prezentat** şi prin **libertatea răspunsurilor**. Prin aceste două caractertistici, metodele proiective se situează pe linia dintre psihologia formei şi psihanaliză.

3. **1.** Metodele proiective **se situează pe un continuum între tehnicile testării psihometrice propiu-zise şi tehnicile terapeutice clinice**, între examenul psihometric, cu regulile sale de standardizare şi sistematizare care-i oferă principala sa calitate, aceea a directivității materiale şi examenul clinic care conferă în esență o individualizare a cunoaşterii personalității subiectului examinat.

De-a lungul acestui continuum pot fi vizualizate pozițiile diferitor tehnici şi probe proiective, unele denumite simplu "test", altele "tehnici", tocmai pentru a sublinia complexitatea abordării şi distanțarea de condițiile propiu-zise ale unui test psihologic. Mai mult, în funcție de modalitățile noi de interpretare- în general de sorginte psihanalitică- una şi aceeaşi metodă poate fi încadrată în condițiile de tehnică diagnostică şi/ sau tehnică terapeutică (ex: tehnica desenului serial).

3. 2. Stimulii din tehnicile proiective sunt slab structurați - condiție favorabilă, dar nu indispensabilă - şi dau naştere la o varietate mare de răspunsuri.

Tehnicile proiective utilizează în mare măsură conceptele psihanalitice. Proiecția, în sens psihanalitic, implică: caracterul inconştient al procesului proiecției, funcția de apărare a Eu-lui şi reducerea tensiunilor interioare.

3. 3. Din perspectiva aplicativității lor, putem vorbi de un continuum care are la o extremă utilizarea acestor tehnici proiective ca mijloc de "a sparge gheața", de a distrage atenția subiectului de la propia anxietate față de examen, reducând-o, trecând apoi prin aplicarea lor ca mijloc diagnostic propiu-zis ce are ca obiectiv determinarea şi evaluarea caracteristicilor funcționării psihice şi conținuturilor psihice ale subiectului.

Unii psihologi utilizează aceste tehnici pentru a susține procesul de auto-conştientizare, de auto-clarificare a unor aspecte anterior neverbalizate.

La cealaltă extremă, ca tehnici terapeutice sunt utilizate pentru a exprima şi elibera tensiunile psihice (ceea ce duce la reducerea lor), dar şi pentru sensibilizarea lor în surprinderea schimbărilor intra-psihice, ceea ce permite o diagnoză- prognoză privind tipul de terapie şi efectele terapiei asupra psihismului subiectului. De asemenea, unele dintre aceste sunt utilizate ca tehnici terapeutice expresive.

Întreaga arie a psihologiei aplicative utilizează tehnicile proiective, indiferent dacă este vorba de psihologia educațională, psihologia organizațională sau psihologia clinică.

3.4. Caracteristicile psihometrice rămân aceleaşi ca pentru orice probă psihologică: fidelitatea, validitatea, normarea, sensibilitatea.

3.5. Caracteristicile specifice de ordin calitativ le disting însă de testele obişnuite. Astfel, orice probă proiectivă introduce în joc **principala ipoteză ştiinţifică**: interdependenţa dintre gradul de ambiguitate al materialului stimul şi activarea proiecţiei ca mecanism intra-psihic. Cu cât stimulii situaţiei problemetice cu care se confruntă subiectul sunt mai puţin structuraţi, mai ambigui, cu atât sunt mai capabili să activeze zone mai profunde ale psihismului subiectului. Din cercetările care s-au realizat asupra acestui aspect, rezultă însă că un grad intermediar de ambiguitate ar reprezenta un optim din perspectiva atingerii proiecţiei.

Pentru probele proiective, spre deosebire de probele psihometrice, principalele caracteristici rămân **gradul de ambiguitate/ nedeterminere/ nestructurare a situaţie stimul** cât şi **consemnele deschise**. De asemenea, subiectului i se cere un răspuns deschis, ceea ce în majoritatea cazurilor reprezintă expresia creativă divergentă (mai multe răspunsuri înalt individuale). În plus, în aceste condiţii chiar relaţia subiect - psiholog reprezintă o sursă de stimulare a proiecţiei.

3. 6. Specificul situaţiei de testare

Putem vorbi de existenţa în mediul extern a unor **factori care acţionează asupra subiectului** activând proiecţia- respectiv materialul specific tehnicii proiective, personalitatea conştientă şi inconştientă a examinatorului, consemnul deschis. În plus, în termeni aleatorii, va interveni şi eroarea datorată întâmplării, influienţa unor factori precum foamea, deprivarea de somn, efectul unor medicaţii, anxietatea, frustrarea şi în acelaşi timp modul de percepere de către subiect a situaţiei de testare. Intervin, aleator, şi factori de abilitare a subiectului, mai ales verbală, dar şi de manipulare şi percepţie.

Concreteţea şi calitatea perceptivă a stimulilor şi consemnul ating Eul conştient, raţional al subiectului (capacitatea subiectului de a controla realitatea).

Calităţile nestructurate, ambigue, precum şi libertatea creării unui răspuns accesează nivelele inconştiente. Aceste conţinuturi sunt obiectul proiecţiilor sau identificărilor subiectului.

Răspunsul va fi elaborat purtând, într-o măsură mai mare sau mai mică şi urmările activării acestor conţinuturi, în funcţie şi de forţa Eu-lui şi de capacitatea de a media între real şi fantasma inovatoare (reprezentările). În viziunea lui Jung, răspunsul este o **construcţie simbolică** care participă atât dominantele inconştiente cât şi Eul subiectului, într-o sinteză sui-generis.

Psihismul conştient al subiectului trebuie să ia o decizie care e mult îngreunată datorită caracterului deschis şi/ sau ascuns al unora dintre stimuli, astfel încât în dinamica specifică subiectului, se vor activa unele conţinuturi inconştiente atrase de caracteristicile ambigui ale materialului, de caracteristicile inconştiente ale examinatorului, de caracteristici ale consemnelor şi în funcţie de capacitatea subiectului de a face faţă acestor trăiri se va constitui mai degrabă un răspuns simbolic decât unul raţional.

4. Proiecţie şi Simbolizare

Modul de realizare a proiecţiei cu ajutorul materialului tehnicilor proiective este de tip simbolic, prin reproducerea în „imagini simbolice" a conţinutului intra-psihice.

Termenul **"simbolic"** este folosit în sensul dezvoltat de Jung, acela al "expresivităţii creative proiective". Conţinuturile astfel activate se vor proiecta pe ansamblul de stimuli exteriori, iar răspunsul va fi marcat de aceste conţinuturi inconştiente cărora Eul va încerca să le dea un sens adaptativ faţă de real. De asemenea, pentru unele probe, răspunsul subiectului va fi influienţat şi de nivelul de dezvoltare al unor abilităţi, în special cea verbală. Răspunsul subiectului este o structură complexă care poate fi analizată din perspectiva unei polisemantici.

Expresia este procesul psihic asociat proiecţiei reprezentând forma exterioară de manifestare şi instrumentul prin care este vehiculat conţinutul proiectat; expresia este deci purtătoarea sensului simbolic astfel încât proiecţia desemnează sensuri iar expresia le vehiculează. Astfel, mecanismul de simbolizare sunt constituite din 2 componente:
- componenta internă- mecanismul proiecţiei
- componenta externă- expresia

Procesul expresiei este de tip superior, conştient, intelectual, purtător al conţinului proiectat. Cele două componente ale mecanismele de simbolizare - proiecţia, care consacră conţinutul şi expresia care determină forme - sunt reunite în cadrul actului de creaţie.

În cadrul psihodiagnosticului proiectiv se determină o creaţie experimentală declanşată şi dirijată de situaţia- test. Etapele trecerii de la „imaginea mentală" la „imaginea plastică" în testul proiectiv includ:
- etapa receptiv - cognitivă în care se formează imaginea primară a obiectului perceput.
- etapa reproductiv - instrumentală în care se formează schema imaginii mentale.
- etapa simbolică - în care schema se transformă prin proiecţie, într-o structură mentală cu semnificaţie simbolică.
- etapa instrumental-simbolică - în care se realizează reproducerea externă a structurii cu ajutorul expresiei.

Dilema constă în **modul de înţelegere a simbolului**: simbolul ne spune ceea ce gândeşte persoana sau simte în raport cu sine şi ceilalţi sau el reflectă ceea ce se petrece în el însuşi cu adevărat.

5. Poziţii critice extreme legate de valoarea şi limitele tehnicilor proiective

Principala dificultate a tehnicilor proiective, dificultate ce se repercutează asupra capacităţii sale de a face faţă cerinţelor psihometrice, este faptul că prin ele nu se explorează o dimensiune lineară a

personalităţii, altfel spus o singură variabilă, ci explorează şi prezintă persoana în termenii unei scheme dinamice de variabile, ele însele inter-corelate.

Anzieu (1961) subliniază în acest sens că un test proiectiv implică transformarea unei mase de date cantitative într-o formă manipulabilă, astfel încât fiecare sistem de interpretare a testului se leagă în fapt de un sistem de interpretare a răspunsurilor care nu va avea sens decât prin interpretarea pe care o legitimează (teoria care stă la baza testului).

Principalele limite sunt legate de un proces complex al standardizării, normării şi evidenţierii fidelităţii şi validităţii probelor.

5. 1. Dintre dificultăţile ce contravin standardizării, sunt subliniate aspecte de administrare care conduc la faptul că o varietate datorată chiar şi unei uşoare schimbări în setul de instrucţiuni, datorate intervenţiei aleatoare a psihologului, sau chiar unor caracteristici ale stimului, poate influienţa decisiv calitatea trăirilor şi răspunsurilor subiectului.

O dificultate constă în primul rând în faptul că variabilele care trebuie cotate nu sunt adesea cuantificabile, pentru că sunt aspecte calitative.

De asemenea, din perspective standardizării interpretării şi cerinţelor privind normarea, se consideră că există o prea mare imprecizie la unele tehnici în scorarea şi mai ales în interpretarea datelor brute. Adepţii preciziei extreme au desfăşurat studii de restructurare a cotări şi interpretării cantitative chiar şi pentru tehnici care aveau deja un sistem cantitativ bine exprimat, precum Rorschach - varianta realizată de J. Exner jr. sistem cuprinzător strict cantitativ de cotare şi interpretare.

Importanţa expertizei, a nivelului formării şi a "experienţei clinice" a psihologului format pentru a lucra cu o anumită tehnică rămâne însă un deziderat princeps pentru autenticitatea interpretării.

În ceea ce priveşte relaţia subiect- psiholog, diminuarea gradului de subiectivitate se referă inclusiv la capacitatea psihologului de a-şi cunoaşte şi neutraliza principalele vulnerabilităţi psihice pentru a nu provoca fenomene de transfer şi contra-transfer, care să influienţeze situaţia stimul şi interpretarea protocolului. De asemenea, interpretarea mai poate fi subiectul infuienţei unei distorsiuni determinată de memorie, îngustimii unor cadre teoretice, unor preconcepţii şi ideosincrazii ale psihologului.

Din perspectiva interpretării, există tehnici care refuză o normare propiu-zisă sau altele a căror normare e relativă, bazată fiind pe populaţii descrise prea vag.

5. 2. O altă limită în termenii psihometriei este **numărul inadecvat de studii privind fidelitatea** atât din perspectiva consistenţei interne cât şi a constanţei rezultatelor.
Ambiguitatea fundamentală pentru astfel de studii constă în contribuţia necunoscută a deprinderilor şi subiectivităţii celui care cotează.

5.3. Validitatea, sub diversele ei forme a fost mai mult studiată dar şi aici sunt dificultăţi ce provin din cauze precum: criterii externe care ele însele au o validitate contestabilă: rezultatele persoanei, datorită caracterului global al variabilelor şi intercorelării lor, trebuie considerate în ansamblul lor.

Anzieu (1992): tehnicile nu explorează o singură variabilă, ci prezintă subiectul sub forma unei scheme dinamice de variabile, ele însele intercorelate.
Pichot (1967) observă că un rezultat izolat nu are nici o valoare în sine; valoarea o realizează contextul.

În general, studierea unui protocol are două etape, cea formală şi cea de conținut calitativ/ simbolic.

Chiar faza analitică e complexă, cerând adesea nivele succesive de interpretare. În acest fel, paradoxal, datorită faptului că fiecare subiect este unic şi această unicitate este esența interpretării materialului proiectiv, acest întreg eşafodaj de analiză cuantificabilă şi calitativă nu face decât să aducă în final o progresivă obiectivitate, mai mare decât a testelor psihometrice.

Majoritatea studiilor de validitate se adresează validării concurente prin criteriu, bazându-se pe performanțele unor grupe contrastante.

Există şi studii privind validitatea predictivă, mai ales succesul în formarea specializată, în performanțe sau răspunsul la terapie. De asemenea sunt studii comparative adresate validării prin construct.

Există semne multiple în contravalidare şi în validarea semnelor diagnozei clinice.

Progresele contemporane în validare s-au petrecut odată cu:
- perfecționarea standardizării în administrare (vezi Rorchach- metode Exner)
- controlul relației dintre subiect- examinator, îm sensul reducerii factorilor care provoacă transferal şi contra-transferul.

5.4. Aspecte privind sensibilitatea

Tehnicile proiective au ca obiectiv determinarea şi evaluarea caracteristicilor de funcționare psihică ale subiectului, deci ne punem problema dacă ele pot reflecta, într-un sens coerent cu schimbările fundamentale survenite în personalitatea acestuia odată cu vârsta, boala, circumstanțele excepționale existențiale.

Dacă schimbarea indusă în personalitate de astfel de evenimente nu este decât temporară sau parțială, protocolul relevă o structură de personalitate intactă.

6. Aspecte pozitive privind aplicativitatea tehnicilor proiective

6.1. Probele proiective, spre deosebire de cele care implică pregnant abilitățile şi capacitățile de acționare şi decizie, **distrag atenția subiectului de la el însăşi reducând apărarea şi stânjeneala**.

6.2. Sunt mai puțin susceptibile de falsificări pentru că scopul lor real nu este vizibil şi subiectul nu cunoaşte metode de interpretare. Totuşi există studii cere indică că sunt posibile falsificări pozitive sau în sens negativ a conținutului răspunsului.

6.3. Majoritatea probelor proiective **pot fi aplicate pe subiecți cu aptitudini verbale reduse sau defavorizați cultural**. Sunt deosebit de utile pentru copii, persoane analfabete sau cu handicap ori deficiențe de vorbire.

6.4. Pot dezvălui aspecte mai profunde ale personalității subiectului (temeri, dorințe, conflicte inconştiente). Nivelul de profunzime al proiecției pe care o suscită diferă în funcție de tehnică, dar şi de rezonanța subiectului la ea.

7. Clasificări ale Tehnicilor Proiective

Există multe clasificări ale tehnicilor proiective în funcţie de diferite criterii, ca de exemplu: tipul de stimuli, gradul de standardizare, cotarea- analize formale sau simbolice.
Sunt autori care intervin cu o perspectivă formală şi alţii cu o perspectivă funcţională în clasificarea tehnicilor proiective.

7.1. Exemplificative pentru **perspectiva formală** sunt **clasificările lui Eysenck şi Bell.**
Eysenck consideră că există 4 tipuri de teste proiective.
* **Teste de completare**- subiectul completează un lanţ de asociaţii, o frază, o povestire al cărei debut este stimulul.
* **Teste de interpretare**- subiectului i se cere să interpreteze, să discute, să povestească pornind de la o situaţie stimul: imagine, povestire.
* **Teste de producere**- subiectul pornind de la situaţia stimul desenează, pictează, construieşte, produce o construcţie ce va fi interpretată.
* **Teste de observare**- subiectului plasat într-o situaţie vag structurată i se observă comportamentul.

Bell vorbeşte de:
* **Tehnici de asociaţii de cuvinte şi similare**
* **Tehnici ce utilizează stimuli verbali**
* **Tehnici de mişcare expresivă şi similare**
* **Tehnică de joc, dramă, similare.**

7.2. Din perspectiva funcţională, reprezentative sunt taxonomiile realizate de Frank şi Rosenzweig.
Clasifiacrea lui **Frank** cuprinde:
* **Tehnici constatative** în care subiectul trebuie să aplice o structură şi organizare asupra unui material non-structurat şi plastic (Rorschach)
* **Tehnici constructive** în care subiectul, plecând de la un material definit, trebuie să construiască o structură mai largă (testul mozaic, testul lumii, jocul de nisip)
* **Tehnici interpretative**, în care subiectul interpretează o experienţă sau o imagine cu o semnicaţie afectivă: tip T.A.T., Szondi, Rosenzweig.
* **Tehnici catartice**, în care sub efectul stimului subiectul exteriorizează o reacţie emoţională: pictura cu degetele, dansul.
* **Tehnici refractive**, unde personalitatea subiectului este revelată prin supunerea la un mijloc de comunicare convenţional: de tip miokinetic.

Discipolii lui **Rappaport**, formaţi în anii 70 în psihologia Eului, au propus o clasificare în 4 tipuri în funcţie de intersecţia a 2 dimensiuni: claritatea sau ambiguitatea scopului şi claritatea sau ambiguitatea stimulului.

- Astfel, caracteristicile sarcinii date intervin semnificativ în tehnicile de structurare vizuală, precum testul Bender, în care se cere subiectului ceva în mod explicit iar subiectul poate controla ceea ce face comparînd cu un model dat.
- Comparativ, în Roschach ambiguitatea aparţine atît scopului cît şi stimulului.
- Alte probe, precum completare de fraze sau imagini, desenul omului, sunt clare ca scop dar ambigui ca stimul.
- Complementar, teste precum TAT, Rosenzweig sau testul mozaicului care sunt ambigui ca scop şi clare ca stimul.

7.3. D. Anzieu consideră că în practica lor cotidiană, psihologii disting **două categorii de tehnici proiective:**

a. Tematice, al căror model esenţial rămâne T.A.T., ce relevă conţinuturi semnificative ale persoanei: natura conflictelor, dorinţe fundamentale, reacţii la anturaj, momente cheie trăite în viaţă.

Acestea sunt: jocurile dramatice, desenele şi povestirile libere sau de completat, interpretarea desenelor, fotografiilor. Subiectul poate, conform lui Ombredane, proiecta aici ceea ce el crede că este, ceea ce ar vrea să fie, ceea ce refuză să fie, ceea ce alţii sunt sau ar trebui să fie faţă de el. Prin acestea, noi suntem în mod esenţial informaţi asupra reţelei de motivaţii dominante ale subiectului, asupra mecanismelor de apărare, asupra a ceea ce Cattel numea "dinamica eului."

Marja de incertitudine şi eroare priveşte efectul acestor diverse motivaţii: sunt ele sursă de conduite, obişnuite sau rare, la subiect? Sunt ele numai cauza unor paraziţi în realizarea conduitelor? Sau nu produc ele decât reverii interioare?

b. Structurale, ce au ca prototip testul Rorschach Ele nu mai culeg, ca precedentele, manifestarea forţelor vii ale subiectului, care corespund la punctul de vedere "dinamic" din psihanaliză, la "teme" în psihologia tendinţelor, la "de ce" al conduitei. El conduc, mai curând, la o secţiune reprezenativă a sistemului personalităţii, informând asupra structurii, echilibrului său, modul său de a prinde lumea, de "lumea sa de forme"; este vorba aici de interacţiunile între Sine, Eu şi Supra-eu (conform punctului de vedere "economic" în psihanaliză, "schemelor" în psihologia tendinţelor, al lui "cum" al conduitei).

Aici, marja de incertitudine şi eroare cuprinde reprezentativitatea secţiunii: a fost ea efectuată într-un loc bun? La momentul bun? Ce a lăsat ea la o parte?

Pericolul ar fi să se creadă că am putea sesiza totalitatea personalităţii cu unul dintre aceste teste. Astfel, psihologul care stabileşte un bilanţ al unei persoanlităţi recurge la aplicarea a cel puţin un test tematic şi unul structural, în plus examenul intelectual, interviul clinic şi eventual examene complementare (cunoştinţe, interese, aptitudini specializate, lateralitate, etc)

7.4. N. Dumitraşcu (2005) realizează o clasificare a tehnicilor proiective **în funcţie de limbajele proiective** pe care le suscită şi le traduc.

a. *limbajul desenelor* (proiecția "garfică") Exemple: Testele de desen ("Testul desenul persoanei", "Testul Arborelui", "Testul familiei");
b. *limbajul percepției* ("proiecția structurală") Exemple: testele Rorschach, Zullinger, Holtzmann, la care subiectul trebuie să spună ce vede în nişte pete de cerneală ambiguie;
c. *limbajul poveştilor* ("proiecția tematică") Exemple: Testul de Apercepție Tematică (T.A.T.), Testul de Apercepție Tematică pentru Copii (C.A.T.), la care subiectul trebuie să alcătuiască nişte poveşti plecând de la anumite imagini. Testul Fabulelor Duss unde subiecții (în special copii) trebuie să completeze nişte poveşti neterminate;
d. *limbajul culorilor* ("proiecția cromatică") Exemplu : testul Luscher, unde subiectul trebuie să selecteze nişte culori în ordinea preferințelor;
e. *limbajul pulsiunilor* ("proiecția pulsională") Exemplu: testul Szondi, la care subiectul trebuie să aleagă din nişte fotografii pe cele care-i plac şi pe cele care-i displac cel mai mult;
f. *limbajul cuvintelor* ("proiecția asociativă"). Exemplu: Testul de Asociere Verbală a lui Jung, la care subiectul trebuie să asocieze cât mai repede la stimulii verbali prezentați de examinator;
g. *limbajul frustrării* Exemplu: testul Rosenzweig, unde subiectul trebuie să răspundă la nişte situații frustrante prezentate de test.

! Important

Fiecare tehnică proiectivă abordează personalitatea dintr-un anumit unghi şi fiecare are propiul ei limbaj, reguli şi proceduri de aplicare, scorare şi interpretare. De aceea, pentru a folosi cât mai util o anumită tehnică proiectivă în practica de evaluare, este nevoie ca examinatorul să fie bine familiarizat cu principiile de funcționare ale tehnicii şi să o aplice pe cât mai mulți subiecți. Interpretarea rezultatelor obținute din aplicarea unei tehnici se bazează pe teoria autorului ce a conceput respectiva metodă, dar pot fi utilizate şi alte teorii ale personalității şi psihopatologiei.

Învățarea unei tehnici proiective necesită cunoştințe solide de psihopatologie, psihologia personalității şi psihodiagnostic. De asemenea, pentru că multe dintre ele se bazează pe abordarea psihanalitică, este de preferat ca examinatorul să fie familiarizat şi să poată opera cu conceptele psihanalitice. Este nevoie ca el să aibă şi abilitatea de a face analiză de simbol.

Fiecare tehnică proiectivă evaluază un anumit aspect al personalității, nu are o valoare exhaustivă. De aceea, cea mai eficientă utilizare a tenicilor proiective este într-o baterie de teste. În funcție de scopurile evaluării pot fi utilizate mai multe tehnici proiective în cadrul bateriei sau o anumită tehnică proiectivă poate fi susținută şi completată de chestionare, teste de aptitudini sau de inteligență.

Bibliografie :

- A. Anastasi (1961) - *Psychological Testing*, The MacMillan Comp., N.Y.

- D. Anzieu, C. Chambert (1992) - *Les methods projective*, PUF, Paris
- M. Minulescu (2001)- *Tehnici Proiective*, Ed. Titu Maiorescu, Bucuresti
- P. Pichot (1967)- *Les Tests mentaux*, PUF

Întrebări de autoevaluare:

1. Ce este proiecția în concepția lui Freud ?
2. Ce este proiecția în concepția lui Jung ?
3. Ce spune teoria proiectivă asupra percepției ?
4. Care este definiția metodei proiective ?
5. Care sunt principalele caracteristici ale tehnicilor proiective?
6. Care este specificul situației de evaluare cu tehnica proiectivă?
7. Ce se înțelege prin răspuns simbolic?
8. Care sunt criticile aduse tehnicilor proiective?
9. Care sunt avantajele aplicării tehnicilor proiective?
10. Ce tipuri de clasificări ale tehnicilor proiective cunoaşteți ?
11. Ce condiții sunt pentru ca psihologul să poată utiliza eficient tehnicile proiective ?

Unitatea de învățare 2

TESTUL ASOCIATIV VERBAL

Cuprins:

Obiective:

La sfârşitul acestei unități de învățare, studenții vor fi capabili să:

- Definească temenul jungian de complex şi caracteristicile acestuia
- Cunoască modul de aplicare a T.A.V.
- Cunoască principalele elemente de interpretare a protocolului T.A.V.

Prima tehnică proiectivă se consideră a fi Testul Asociativ Verbal a lui C.G. Jung (1904) bazat pe teoria sa asupra complexelor inconştiente.

1. Experimentul Asociativ Verbal

Jung porneşte în studiul asociaţiilor în perioada cercetărilor de la spitalul Burghöltzli, condus de Bleuler, cu scopul de a determina o corelaţie între grupe de asociaţii şi sindroame psihopatologice. El îşi pusese întrebarea dacă boli specifice conduc spre asociaţii specifice. Ulterior şi-a orientat atenţia investigativă spre aşa numitele "erori", sau reacţii tulburate în cadrul experimentului asociativ verbal (problematică lăsată de o parte în cercetările de până atunci).
Jung determină că "erorile" sunt întotdeauna încărcate puternic emoţional şi aduc la suprafaţă conţinuturi care au o importanţă specială pentru înţelegerea subiectului/ pacientului. Observă că există anumiţi indici care scot în evidenţă un anumit blocaj al subiectului în asociere. El s-a întrebat dacă aceşti indici nu relevă altceva decât, de exemplu, un defect de memorie.
Exemplu de indici: timp de reacţie prelungit, adesea fără ca subiectul să-şi dea seama de timpul de latenţă mare; neânţelegerea sau înţelegerea greşită a cuvântului stimul; repetarea lui; lipsă de reacţie; greşeli de exprimare, bâlbâieli.
Jung trage concluzia că dacă subiectul nu este conştient înseamnă că atenţia a fost tulburată din interior, ceea ce îl conduce spre ideea, originală şi deschizătoare de drum, că probabil există în inconştient idei încărcate emoţional, numite de el **complexe** - care pot tulbura cursul asociaţiilor. Modelul experimental aduce astfel dovezi despre felul cum funcţionează inconştientul.
Iniţial, Jung a crezut că doar în cazul imaginilor încărcate emoţional neplăcut s-ar produce perturbări, pentru a se preveni conştientiarea lor. Ulterior, s-a dovedit că şi imaginile încărcate plăcut produc tulburări şi devine clar că cea mai corectă supoziţie este că un complex încărcat emoţional - indiferent dacă starea este pozitivă sau negativă, plăcută ori neplăcută - atrage atenţia asupra sa. Diferenţa constă în faptul că tonul emoţional plăcut produce timpi de reacţie foarte rapizi, caracteristică atribuită faptului că plăcerea tinde să aibă un efect de accelerare.
Primele rezultate sunt publicate de Jung şi Riklin senior, asistentul său, în 1904.

2. Teoria Complexelor

- *Complexele sunt grupări de imagini sau idei încărcate afectiv privind un anumit obiect sau relaţie din realitate. Ele sunt în interrelaţie şi se formează în jurul unui miez de înţeles comun numit nucleu.* Nucleul reflectă o "necesitate vitală", o constantă antropologică numită de Jung *arhetip*. În evoluţia ontogenetică, aceste tendinţe fundamentale se colorează conform experienţei particulare a biografiei persoanei, care constituie, metaforic vorbind, „carnea ” complexului respectiv. Complexele sunt substanţa bazală a inconştientului personal.

Exemplu: Trăirile personale achiziţionate din relaţia propiu-zisă cu mama sau substitutele materne se vor grupa de la început în jurul unui miez de înţeles comun: arhetipul matern.

- *Nu se cunoaşte numărul de complexe*, adesea existând tendinţa de a le particulariza în funcţie de persoană şi de situaţie. Jung vorbea de complexe erotice, materne, paterne, despre complexul banilor, al puterii, al inteligenţei, etc.

- *În planul trăirii, complexele se manifestă prin proiecţie.* Un anumit eveniment de viaţă, o întâlnire, un conflict, o imagine, un miros, un vis, o fantezie pot trezi în individ amintirea - retrăirea unui eveniment foarte semnificativ din biografia personală, a unei situaţii care a fost

legată de emoții puternice, sau a unor răni mereu asociate unei anumite problematici. Emoția care însoțeşte acest proces este trăită ca disproporționată față de semnificația reală a situației prezente. În acest moment putem spune că în interioritatea ființei s-a constelat un complex (Jung).

Constelarea complexului reprezintă activarea lui de către o situație, un stimul. Complexul ne ajută să diagnosticăm o dispoziție a persoanei

- *Complexele sunt motivele - dar nu singurele - pentru care uneori ne confruntăm ineficient cu realitatea, suntem dominați de o idee fixă pe care o susținem ca adevăr absolut.* Sunt centre emoționale, prin care informația din mediul extern dar şi cea din inconştient sunt vehiculate, puse în relație, trăite. Intervin în direcționarea perceperii realității. Trăim teama, frica, tristețea, bucuria, dorul cu orice intensitate posibilă, legate de reacții somatice posibile şi simultan observăm că ne comportăm, acționăm, reacționăm stereotip.

Astfel, apar mecanisme de apărare inexplicabil de rigide sau modele comportamentale care par adaptate unei situații dar nu sunt; reacționăm diferit de ceea ce am fi gândit rațional dacă am putea să ne implicăm astfel în situație, reacțiile proprii ne copleşesc, voința apare considerabil redusă sau total blocată.

- *Complexele sunt şi centre emoționale care direcționează informația din mediu şi din inconştient*, ele ne trezesc interesul pentru şi, într-un sens, ne marchează personalitatea. De exemplu, o persoană al cărei complex matern în structura sa primară este pozitiv, va trăi în mod fundamental relația cu lumea şi viața în termeni pozitivi, de încredere. Şi invers, neîncrederea bazală în viață ține cel mai adesea a conținuturile profund negative asociate complexului matern.

- *Complexele acționează şi ca factori organizatori* şi sunt, conform datelor lui Jung, puncte focale în viața psihică, organizându-ne interesele şi conceperea realității şi, fiind organizate emoțional, oferă energia necesară vieții, evoluției, transformărilor. Complexele sunt vii, se pot modifica, fapt care permite evoluția personală.

- *Constelarea*, ca termen specific dinamicii interioare a conținuturilor inconştientului, descrie apariția simultană, activarea simultană, a unor fațete diferite ale unor complexe de către o situație, un stimul. E un fenomen natural în psihism. Întotdeauna sunt activate mai multe complexe ale căror fațete interrelaționează. Arii diferite ale unor complexe pot fi puse în legătură astfel încât să activeze o întreagă problematică dominantă pentru realitatea interioară a persoanei şi care va imprima şi relației cu realitatea o coloratură specifică. Jung vorbeşte de "poziția de aşteptare" în care există un anumit complex, în care parcă aşteaptă un cuvânt trăgaci, un gest inductor, un eveniment eliberator şi întregul complex iese la suprafață, emerge în viața psihică a persoanei. Vorbim astfel de domeniile complexului şi despre zonele centrale sau periferice care se activează în această constelare ca forme de comportament obişnuite sau neobişnuite pentru individ. Când este constelat un complex el va determina de exemplu ca o anumită persoană să fie percepută ca simpatică (sau antipatică); odată cu constelarea altor complexe, aceeaşi persoană va primi conotații diferite, mai realiste, poate chiar contrare.

- Psihologic, *complexul apare parțial ca un conținut quasi autonom*, care nu a fost pe deplin integrat. În măsura în care complexele sunt inconştiente sau chiar dacă sunt parțial conştientizate, ele se pot comporta relativ autonom, respectiv independent de dorințele, controlul şi voința Eului. Ideile, afectele provocate de complexul respectiv intră şi ies din câmpul conştiinței

incontrolabil, se impun acesteia, apar în comportamentul persoanei fără să le poată stăpâni, sunt acompaniate de puternice trăiri emoționale.

Un complex inconştient şi un conținut inconştient iradiază în conştiință şi face ca acele conținuturi ale conştiinței care i se asociază să fie supraâncărcate, ceea ce va avea ca efect rămânerea sa tenace în conştiință sau, dimpotrivă, dispariția bruscă, ăprin atracția exercitată de inconştient. Acest ultim fenomen este trăit ca o „lacună”, o eclipsă a conştientului, însoțită de sentimentul sentimentul vag de a fi uitat sau neglijat ceva anume.

- *Complexele pot reacționa deasemenea la nivel corporal*, ele pot produce tensiuni. O persoană cu o conştientizare corporală bună va fi capabilă să determine când un complex este activat prin percepția tensiunilor sale corporale.

- *Complexele par a avea tendința să stimuleze tendințe similare la o altă persoană.* Complexele se conectează unele cu altele în grupuri largi. Se poate spune că noi ne infectăm unii pe alții cu complexe. Emoția astfel produsă este foarte puternică: ea poate conduce la sporirea creativității într-un întreg grup, dar poate, deasemenea, spori destructivitatea sau faptul de a vedea o problemă prea unilateral sau compulsiv.

- *Această dinamică va determina şi ceea ce se întâmplă în cadrul Experimentului Asociativ Verbal.* Acelaşi cuvânt poate fi trăit diferit de persoane diferite şi interpretat diferit: aceste trăiri sunt determinate de structura fundamentală a complexului precum şi de constelarea actuală a complexelor. De exemplu: o persoană care are o structură maternă fundamental pozitivă poate trece printr-o fază a vieții în care aspectul negativ, care ține de totalitatea arhetipului, va fi trăită prin actualizare şi de aceea va fi constelată şi va colora într-o manieră specifică interpretarea. Complexele se constelează foarte rar singular şi, pentru că toate complexele interacționează, nu este simplu întotdeauna să ştii exact ce s-a constelat într-un moment anume al vieții individului. Testul Asociativ Verbal este menit să clarifice aceste aspecte.

Toate aceste concluzii au fost obținute de Jung în urma Experimentului Asociativ Verbal. El a descoperit că un cuvânt sau altul din listă se leagă de una sau alta din fațetele acestor complexe. Dar raportul cuvântului cu complexul nu este de ordin informațional, ci simbolic. Cuvintele pot activa, subliniază Jung, anumite complexe inconştiente, iar această activare a inconştientului poate duce la obnubilarea conştientului. Cuvintele pot face aluzie la anumite stări emoționale despre care subiectul preferă să nu vorbească.

3. Materialul Testului Asociativ Verbal

Testul asociativ verbal este un excelent detector de complexe. D. Anzieu dă următorul exemplu (1991): Să precupunem că un subiect are o problemă cu controlul impulsurilor agresive. Atunci când cuvândul inductor va fi în mod natural asociat unui cuvânt indus ce participă la un complex agresiv (de ex: „gât” evocă „a răsuci”) care va poseda el însuşi o încărcătură agresivă punând în mişcare acelaşi complex (ex: „impertinență”). Subiectul va căuta să evite cuvântul indus, care va fi prea revelator, dar el va fi invadat de emoția agresivă şi nici un cuvânt ordinar nu-i va veni în minte.

Complexul se comportă atractiv şi asimilator. Subiectul se va găsi blocat. Principalii indicatori de complex sunt alungirea timpului de reacție şi uitarea cuvântului în faza de reproducere sau cel puțin dificultăți în evocarea sa.

Jung lucrează inițial cu o listă de 400 de cuvinte în ideea de a oferi un câmp cât mai mare de stimuli. Ulterior această listă se reduce la 100 de cuvinte - stimul. Există în uz 4 liste de câte 100 cuvinte. Deşi nu specifică modul cum selectat aceste cuvinte, Jung menționează că ele acoperă o gamă largă de complexe ale persoanei. (Jung, 1910)

4. Aplicarea T.A.V.

Administrarea testului se desfăşoară în 3 etape. Primele două etape fac parte din prima şedință.

Desfăşurarea probei: Prima şedință

Este important să se stabilească un raport de încredere cu subiectul. Testarea se va face într-o cameră în care să nu existe stimuli perturbatori.

Materiale: lista de 100 de cuvinte, creion, hârtie, cronometru.

ETAPA I

Trebuie precizat faptul că se va parcurge un test de atenție şi nu unul de inteligență.

Instructaj: "Voi citi 100 de cuvinte, unul după altul. La fiecare cuvânt trebuie să răspundeți, cât de repede posibil, cu primul cuvânt, lucru sau imagine care vă apare în minte în legătură cu cuvântul".

Se verifică dacă a înțeles. Se dă un exemplu, cu cuvinte neutre (ex: copac, lemn), mai ales pentru copii sau persoane anxioase.

Dacă la începutul testului subiectul răspunde cu mai mult de un cuvânt trebuie reamintită regula. Dacă persistă comportamentul este considerat simptomatic.

În fişa de protocol se va nota în prima coloană cuvântul asociat.

Se cronometrează între prima vocală a primei silabe accentuate (pronunțată de experimentator) şi prima literă audibilă pronunțată de subiect. Se scrie în protocol în coloana a II-a. Dacă nu există reacție timp de 30 de secunde se trece ca lipsa reacției (-).

Trebuie notate în rubrica de observații (cu abrevieri): repetarea cuvântului-stimul (C.S.), comentarii, răspunsul printr-o propoziție, neînțelegerea sau înțelegerea greşită a C.S., grimasele faciale, mişcarea expresivă mâinilor, a picioarelor sau a corpului, râsul, plânsul, pronunțarea greşită, exclamațiile, dresul vocii etc.

Nr. Crt.	Cuvânt-stimul	Reacție (faza I)	Timp de reacție	Reproducere (faza II)	Observații
1.	Cap				
2.	Verde				
3.	Apă				
4.	A cânta				
5.	Mort				
6.	Lung				

7.	Vapor				
8.	A face				
9.	Femeie				
10.	Prietenos				
11.	A coace				
12.	A întreba				
13.	Rece				
14.	Tulpină				
15.	A dansa				
16.	Sat				
17.	Eleşteu				
18.	Bolnav				
19.	Mândrie				
20.	A aduce				
21.	Cerneală				
22.	Supărat				
23.	Ac				
24.	A înota				
25.	A merge				
26.	Albastru				
27.	Lampă				
28.	A căra				
29.	Pâine				
30.	Bogat				
31.	Copac				
32.	A sări				
33.	Milă				
34.	Galben				
35.	Stradă				
36.	A îngropa				
37.	Sare				
38.	Nou				
39.	Obicei				
40.	A ruga				
41.	Bani				
42.	Prost				
43.	Carte				
44.	A dispreţui				
45.	Deget				
46.	Vesel				
47.	Pasăre				
48.	Plimbare				
49.	Hârtie				
50.	Ticălos				

51.	Broască				
52.	A încerca				
53.	Foame				
54.	Alb				
55.	Copil				
56.	A vorbi				
57.	Creion				
58.	Trist				
59.	Prună				
60.	Căsătorie				
61.	Acasă				
62.	Ticălos				
63.	Sticlă				
64.	Luptă				
65.	Lână				
66.	Mare				
67.	Morcov				
68.	A da				
69.	Medic				
70.	Geros				
71.	Floare				
72.	A bate				
73.	Cutie				
74.	Bătrân				
75.	Familie				
76.	A aştepta				
77.	Vacă				
78.	Nume				
79.	Noroc				
80.	A spune				
81.	Masă				
82.	Obraznic				
83.	Frate				
84.	Speriat				
85.	A iubi				
86.	Scaun				
87.	A se îngrijora				
88.	A săruta				
89.	Mireasă				
90.	Curat				
91.	Geantă				
92.	Alegere				
93.	Pat				

94.	Mulțumit				
95.	Fericit				
96.	A închide				
97.	Rană				
98.	Rău				
99.	Uşă				
100.	Insultă				

ETAPA II (după o pauză de 15 - 20 minute)
Instructaj: "Vom repeta experimentul pentru a vedea dacă reuşiți să vă reamintiți. Nu vom mai cronometra. Nu contează dacă vă mai amintiți cuvântul spus prima dată, dacă vă vine în minte un alt cuvânt, îl puteți spune".
În fişa de protocol se va nota în coloana respectivă un + pentru reamintirea exactă a cuvântului indus, un – urmat de noul cuvânt pentru eroarea de reamintire. Este considerată amintire greşită orice abatere de la cuvântul indus inițial, inclusiv o variantă, de ex. în loc de scaun - scăunel, fotoliu, şezlong etc. De asemenea, în cazul în care persoana nu-şi poate reaminti nimic, se va nota doar cu minus.
Dacă apar manifestări comportamentale în afara consemnelor testului, acestea se vor înscrie, abreviat, în rubrica observații.

Discuția post-test
După faza II, se va discuta cu subiectul despre experiențele sale, ceea ce a simțit, trăirea anxietății din timpul testului. Majoritatea subiecților resimt nevoia să verbalizeze observațiile pe care le-au făcut de-a lungul testului, adesea vor să dea explicații. Mai ales cei care au resimțit dificultatea de a răspunde cu un singur cuvânt.
Unii subiecți simt nevoia să exprime întregi lanțuri asociative (într-un timp limită); li se explică că ceea ce se cere este doar un singur cuvânt. Reacția prin lanțuri asociative este o procedură alternativă utilizată în testele asociative de completare, care se evaluează printr-un alt procedeu. Discuția din final va da posibilitatea subiectului să spună ce l-a tulburat în timpul testului. De asemenea, poate indica experimentatorului momentul când subiectul a observat că s-a constelat un complex sau unde a avut dificultăți în a face asociații. Indică măsura în care aceste complexe sunt sau nu aproape de conştiință.

5. Evaluarea şi interpretarea primelor două etape ale T.A.V.

I. Prima evaluare a testului cere identificarea cuvintelor care prezintă **indici de complex** - în care scop se însumează punctajul rezultat din prezența unora sau altora dintre indici pentru fiecare dintre cele 100 de cuvinte. Se realizează scheme relaționale asociative între diferitele cuvinte inductoare pentru a pune în evidență un posibil cluster de semnificații asociate specific persoanei, respectiv imaginea primară a unui complex de semnificații. Acestea au valoarea de ipoteze de lucru.
Punctaje pentru indicatorii de complex (M. Minulescu, 2001):
1 punct:

- T.R. prelungit (deasupra mediei probabile - medianei). Timpii se măsoară în cincimi de secundă. Media oscilează între 9 şi 14 cincimi de secundă. Media probabilă poate fi calculată şi separat pentru prima jumătate a listei de cuvinte şi apoi pentru cea de a doua ;
- timpii foarte scurţi sunt şi ei simptomatici, indicând mecanisme de apărare;
- nonreacţie (în timp de 30 sec.);
- falsă reproducere sau incapacitatea de a reproduce
- repetarea, neînţelegerea, proasta înţelegere a C.S. (experimentatorul trebuie să pronunţe foarte clar cuvintele);
- mimică, mişcări, râs (orice tip de mişcare indică un complex);
- greşeli de pronunţie;
- reacţii prin rime, citate (ex: lac - pac);
- reacţii neconectate - apar când nu vine în minte nici un cuvânt şi subiectul dă numele unui obiect din mediu, fără legătură cu C.S.;
- reacţie prin şir de cuvinte sau propoziţie;
- neologisme, limbaj dur, limbaj colocvial;
- stereotipii (acelaşi cuvânt este folosit de 3 sau mai multe ori ca răspuns, în ambele încercări).

½ de punct:

- perseverarea (când mai multe cuvinte, unul după celălalt, prezintă unul sau mai multe semne de tulburare. Perseverarea este relevantă doar în context, în aceeaşi arie tematică);

răspuns în limbi străine.

Evaluarea indicatorilor de complex şi contorizarea pentru fiecare cuvânt din lista de 100 a punctajelor, ne permite să obţinem în primul rând o nouă listă de cuvinte în ordinea descrescătoare a valorilor, a acelor cuvinte inductoare care sunt, pentru această persoană, semnificative pentru conţinutul unui sau mai multor complexe constelate în inconştient.
Datele obţinute se pot stoca într-un tabel: pentru fiecare cuvânt se trece suma de indicatori de complex. Se realizează constelaţia dintre complexe.

Constelare indică prezenţa unei anumite dinamici în psihism, adică prezenţa unor relaţii, activări între complexe. Complexul astru - cel mai puternic - este acel complex care a strâns cea mai multă energie, care este cel mai activ.
Scopul experimentului îl reprezintă activarea inconştientului, descoperirea indicatorilor de complex şi desigur conturarea constelaţiei.

II. Evaluarea răspunsurilor mai cuprinde **considerarea formei şi considerarea conţinutului** în termenii unor ipoteze generate de aceste perspective posibile.
Semnificaţiile legate de **formă** se pot evidenţia odată cu interpretările posibile pentru următoarele demersuri:
- Timpul de reacţie: relaţia dintre media timpului pentru prima jumătate şi jumătatea a doua a testului.
- Care este cel mai frecvent tip de indicator de complex?
- Cum este revenirea după indicatorul de complex?
- Care este stilul asociaţiilor - factual sau egocentric?

Reacții asociative factuale: apar când reacția corespunde înțelesului cuvântului stimul (bolnav - spital). Apar frecvent mai ales la subiecți care fac un efort de a găsi o instanță factuală în viață care le permite să realizeze o bună adaptare. Mai ales când reacțiile corespund şi gramatical cu C.V. (similaritate între cuvântul inductor şi cel indus din perspectiva modului, timpului şi persoanei, dacă este vorba de verbe, sau a aceluiaşi gen şi formă dacă este vorba de substantive etc. La subiecții pentru care predomină reacțiile factuale este important să se caute reacțiile non-factuale şi înțelesul acestora.
După Jung, **extravetitul** (întors spre lumea exterioară) reacționează mai ales la semnificația obiectivă a cuvântului inductor. Este tipul concret.
Reacții asociative egocentrice. Când sunt menționate de subiect trăirile personale (ex. sare - Ocnele Mari, sau sare - scârbă etc.).
După Jung, **introvertitul** (întors spre lumea interioară) reacționează la rezonanța subiectivă a cuvântului inductor. Este tipul egocentric.

Tipul de constelare a complexului
Un complex influențează subiectul în cursul întregului experiment. Multe cuvinte sunt înțelese în funcție de acest complex odată constelat - complex puternic dominant. Este important să se clarifice conținuturile complexului, prin observarea modului cum corelează conținuturile cuvintelor inductoare puternic încărcate.
Adesea sunt multe **reacții de tip egocentric** legate cu acesta (precum de ex. cap - eu, sau injecție - o, nu!).
Tipul predicativ: tipul de oameni predicativi sunt cei care răspund repetat cu cuvinte de subevaluare predicativă. De ex. cap - drăguț, pajişte - oribil, bani - nu-mi plac, păcătuire - grozav... Acest tip de reacție poate indica o implicare personală, dar şi un mod de ascundere în spatele predicatelor. Când predicatele apar frecvent observăm că sunt stereotipe. Trebuie să ne întrebăm care domenii ale cuvântului sau domenii de înțeles sunt aduse împreună de aceste predicate de valoare.
Nu există tipuri neechivoce. Pentru a determina tipul încercăm să determinăm proporția de reacții egocentrice față de cele factuale. Dacă reacțiile egocentrice sunt preponderente, trebuie determinat dacă avem de-a face cu un tip de constelare a unui complex, un tip predicativ sau un tip simplu egocentric.
Toți factorii formali trebuie considerați în relație unul cu celălalt.

6. Etapa a III a T.A.V. Analiza contextului asociativ

Odată stabilite cuvintele încărcate de indicatori de conflict, devine importantă evaluarea contextului. Este important de asemenea de descoperit ce tip de emoții sunt atinse în diferite contexte.
De asemenea este important să se aibă în vedere intercorelația reciprocă între contexte.

Înregistrarea Contextul - Etapa a III-a - între o zi şi o săptămână de la testare.
Se foloseşte metoda asociativă pentru cuvintele cu mai mulți indicatori de complex.
Tipuri de întrebări care se pun subiectului:
"Ce vă vine în minte legat de acest cuvânt ?"
"Se pare că ați ezitat când ați răspuns cu acest cuvânt, îmi puteți spune vreun motiv ?"

"Vă evocă ceva din viața personală acest cuvânt?"

Important: - Nu se începe cu un cuvânt foarte perturbator
- Nu se cer asociații la două cuvinte foarte perturbatoare unul după altul.
- Dacă nu apare ceva semnificativ în context la un cuvânt cu mulți indicatori, se poate reveni.
- Se evită generalizările, intelectualizările prtin întrebări de tipul: „Care este poziția ta?”, „Cum are acest lucru de a face cu tine?”
- Se cer asocieri şi pentru Stereotipii (acelaşi cuvânt indus care apare des), nu numai pentru cuvintele inductoare care le-au declanşat.

După ce a găsit cuvântul cheie, subiectul este rugat, în cadrul şedinței analitice - să spună ce asociații personale îi vin în minte. Asupra acestor asociații se va purta analiza jungiană:

- **Analiza reductivă de tip personal** - încearcă să se găsească o legătură cu viața reală a subiectului;
- **Analiza simbolică propriu-zisă** în care materialul asociativ este analizat în funcție de materialul mitologic, de materialul care evocă funcția arhetipală a psihismului uman (analiză prin amplificare).

Exemplu de completare a tabelului:

	SW	R	RT	REPRODUCERE	OBSERVAȚII
1	Cap	Nas	21	Gât	
2	Verde	(1) -	150	Câmpie	
3	Apă	Mare	50	+ (îşi aminteşte)	râde
4	Cântec	Vesel	16	- (nu-şi aminteşte) cuvinte	gest de nerăbdare

7. Interpretarea contextului

Presupune: - Realizarea hărții complexelor constelate, inter-relațiile dintre ele. Găsind legătura comună dintre complexe putem găsi punctele focale ale problemei, ariile conflictuale ale problemei actuale.
- Observarea şi descrierea problemelor conectate cu reacțiile perturbatoare ale subiectului.
- Observarea modului în care subiectul face față acestor probleme, resursele sale.

Verena Kast (1980) consideră că nu se pot trage concluzii definitive din interpretarea contextului, dar se pot elabora **ipoteze**. E important ca evaluatorul să ia în considerare mai multe posibilități de interpretare, pentru a scădea riscul de a induce în interpretare propiile complexe.

Deasemenea, este important să se observe ce tipuri de emoții apar în diferite contexte, ce stereotipii de comportament se dezvăluie.

Importante sunt şi inter-relațiile dintre contexte, care dau informații despre dinamica complexelor, efectele lor reciproce şi influiențele lor asupra comportamentului.

T.A.V. se foloseşte pentru un **diagnostic al stării** subiectului relevând ce probleme există în prim plan în momentul testării şi conexiunile dintre ele. Nu se urmăreşte identificarea unor trăsături de personalitate, ci relevarea „peisajului interior" al subiectului aşa cum se prezintă el în momentul testării.

8. Utilizarea tehnicii asociativ – verbale

Tehnica asociativ verbală în poate fi aplicată numai după ce s-a stabilit un raport de încredere cu subiectul. Se utilizează într-o baterie de teste de personalitate pentru a afla fondul dificultăților, dar mult mai frecvent, în practica terapeutică pentru:
1. a stabili un diagnostic de lucru la începutul terapiei; pentru strategia terapeutică; în cazul în care subiecții nu-şi cunosc problemele – cazurile psihosomatice, copiii;
2. controlul avansului terapiei;
3. activarea inconştientului – când materialul furnizat este sărac.

Jung foloseşte multă vreme acest experiment, care, fiind destul de laborios, este mai târziu înlocuit cu tehnica interpretării simbolisticii visului. Totuşi acest experiment poate fi cu succes folosit atunci când ne aflăm în prezența unui pacient foarte blocat sau, de ex., a unui pacient care nu visează. În aceste cazuri experimentul asociativ verbal poate fi folosit ca o poartă "regală" de intrare, poartă care în mod normal este simbolistica visului.

Astăzi există în uz mai multe teste de asociații de cuvinte. Testul este folosit în cercetări asupra personalității, asupra creativității, în studii interculturale, în cercetări asupra limbajului şi asupra memoriei.
Experimentele realizate de Jung şi de asistentul său Riklin senior PRIVIND Măsurători ale rezistenței şi conductibilității la nivelul pielii prin experimentul psihogalvanic, precum şi ale altor funcții fiziologice precum ritmul respiratoriu, pulsul sanguin etc. AU STAT LA BAZA INVENTĂRII DETECTORULUI DE MINCIUNI.
Diferiți autori au construit probe în care prezintă subiectului un fragment ambiguu de frază, text sau imagine, cerându-i completarea acestora cu asociații înlănțuite de cuvinte, respectiv povestiri. Se presupune că în aceste completări subiectul îşi proiectează atitudinile, motivațiile, conflictele, tipurile recurente de reacții personale. Astfel de teste de completare există în prezent în numeroase versiuni şi au avut succes mai ales în Statele Unite.
Cele mai utilizate sunt: Testul de completare de propoziții Stein şi Testul de completare de fraze Rotter .

Pentru evaluarea copiilor se foloseşte Testul fabulelor Duss, care constă în completarea a zece povestiri.

Bibliografie

1. Anzieu D., Chambert C (1991) – *Les Methodes Projective*, PUF, Paris
2. Dumitraşcu N. (2005) - *Tehnici proiective în evaluarea prsonalității*, Ed. Trei, Bucureşti
3. Kast Verena (1980) - *The association experiment in therapeutical practice*, C.G.Jung Institut, Kusnacht.
4. Minulescu Mihaela (2001) - *Tehnici Proiective*, Ed. Titu Maiorescu, Bucureşti

Întrebări de autoevaluare:

1. În ce a constat Experimentul Asociativ Verbal al lui Jung ?
2. Ce este un complex?
3. Prin ce se caracterizează complexele ?
4. Care este materialul T .A.V. ?
5. În ce constau primele două etape ale aplicării T.A.V. ?
6. Ce presupune evaluarea şi interpretarea primelor două etape ale T.A.V.?
7. În ce constă analiza contextului asociativ ?
8. Ce presupune interpretarea contextului?
9. Ce puteți spune despre utilizarea T.A.V.?

Modul 2

TEHNICI PROIECTIVE

Lector Universitar Dr. Elena Otilia Vladislav

Unitatea de învăţare 1

TESTUL ARBORELUI

Cuprins:

Obiective:

La sfârşitul acestei unităţi de învăţare, studenţii vor fi capabili să:

- Cunoască modul de aplicare a Testului Arborelui
- Cunoască principalele elemente de analiză formală a desenului arborelui
- Cunoască principalele elemente de analiză de conţinut a desenului arborelui

Desenul arborelui a fost folosit de mai mulţi autori pentru evaluarea personalităţii, însă cel care a realizat primul studiu sistematic şi statistic a fost Karl Koch. El a publicat în anul 1949 manualul Testul Arborelui. În Franţa, acest test a fost adaptat de Renee Stora (1963).

Koch considera că arborele are o mare valoare simbolică. El este purtătorul simbolului omului, în principal al verticalităţii, al creşterii şi fecundităţii, al puterii şi al misterului. Desenarea arborelui va purta proiecţia conţinuturilor inconştiente ale imaginii de sine, relaţia dintre nivelele psihismului, gradul de organizare a acestor instanţe, a defenselor, a atitudinii în faţa alterităţii, a vieţii şi a morţii.

1. Aplicarea testului

Instrumentarul de lucru: coli A4, creion, gumă.

Instructaj (dupa Koch): “ Desenaţi un arbore fructifer aşa cum vreţi dumneavoastră.”

Apoi: “Desenaţi un alt arbore decât primul.”

În varianta franceză a acestui test autoarea **R. Stora** solicita desenarea a patru arbori :

1."Desenaţi un arbore aşa cum vreţi dumneavoastră, dar să nu fie brad." (bradul fiind prea schematic permite folosirea defenselor de către subiecţii rezistenţi)

2. "Desenaţi un alt arbore decât primul."

3. "Desenaţi un arbore de vis, de imaginaţie, un arbore care nu există în realitate. "

4. "Desenaţi un arbore de orice fel, dar închizând ochii. "

Autoarea presupunea că :

- Primul desen reprezintă reacţia persoanei faţă de un mediu necunoscut, neobişnuit şi nevoia de autocontrol.
- Al doilea desen reprezintă efortul de adaptare al pesoanei la mediul ei obişnuit, cunoscut.
- Al treilea desen ar reprezenta dorinţele nesatisfăcute, deci dificultăţilor actuale ale persoanei.
- Al patrulea desen ar releva un traumatism psihioc ale cărui consecinţe au persistat până în prezent.

Temă

Vă invit să vă autoaplicaţi acest test înainte de a trece mai departe.

2. Elemente interpretative generale ale desenului arborelui

Koch recomandă ca primul pas în interpretarea desenului arborelui să fie o privire contemplativă asupra acestuia pentru a observa ce transmite despre starea autorului. Pentru a ne forma o viziune de ansamblu, ţinem cont de anumite criterii. De exemplu: Este arborele armonios sau nearmonios? bogat în detalii sau schematic? viu sau mort? plin de forţă sau fără energie? static sau dinamic? vesel sau morbid? este desenat într-un mod realist sau are şi elemente care frizează absurdul? Cum se simte acest arbore? Această întrebare se poate pune şi autorului. Prima impresie ne poate arăta rapid unele tendinţe ale subiectului: nivelul lui energetic, starea de spirit, gradul de complexitate psihologică, atitudinea faţă de sine.

Interpretarea se bazează pe **două nivele de analiză**:

1. ANALIZA FORMALĂ este centrată pe anumiţi indici cu rol de semn, simbol. Specificul acestor indici se relevă însă în planul analizei corelative, contextuale. Acest tip de analiză poate duce la ipoteze privind structura

personalității, relația dintre diferite nivele ale psihismului, autocontrolul, atitudinea prevalentă.

Se ține seama de următoarele aspecte ale desenului:

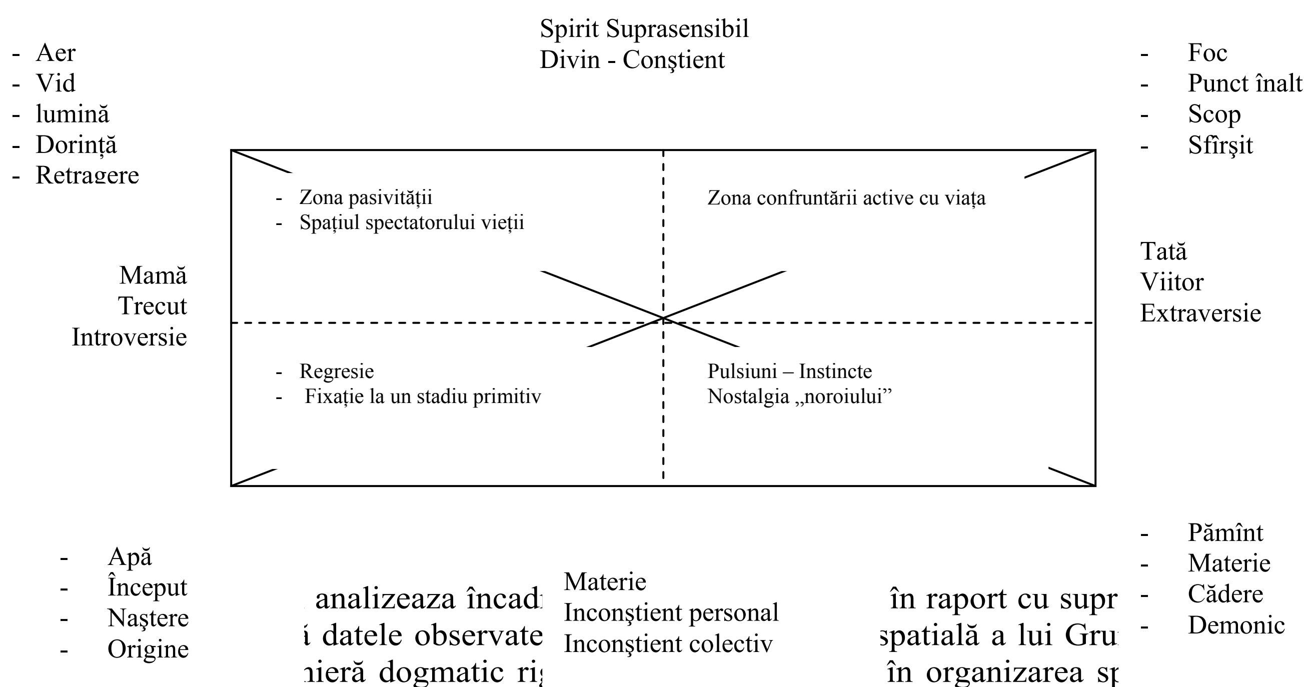
1.1. SITUAREA ARBORELUI ÎN CÂMPUL GRAFIC

Simbolitica spațială se bazează pe zonele de câmp grafic după Max Pulver. Forma schematică a arborelui se reduce la cea a crucii. Max Pulver pornind de la o bază vastă de cunoştințe din mitologie, a descris simbolistica spațială a câmpului grafic, edificând "teoria zonelor" care este de fapt o interpretare a crucii. Crucea este simbolul concilierii contrariilor, a masculinului şi femininului.

Zona de sus ar simboliza spiritualitatea, conştiinta etico-religioasa, iar cea de jos, materialitatea, inconştientul individual şi colectiv. Directia orizontala spre stânga ar semnifica introversie, recul spre trecut, spre mama, egocentrism, iar cea spre dreapta, extraversie, proiecția spre viitor, progres, altruism, relațiile cu autoritatea de tip patern.

Dinamica dreptunghiului (secțiunea de aur) şi a liniei a fost studiată de către Michael Grunword, care a regăsit cu această ocazie unele principii ale picturii figurative şi abstracte. Această schemă se aplică pe de o parte întregii foi pe care e desenul şi pe de altă parte la cadrul general mai restrâns, care înglobează arborele de la baza trunchiului la coroană. Linia orizontală din mijloc se situează în punctul ce desparte trunchiul de coronă. Impotanța diferitelor zone la un subiect apare astfel inediat.

Simbolistica spațială după Grunword - Koch

analizeaza încad ... în raport cu supr
i datele observate ... spatială a lui Gru
nieră dogmatic ri ... în organizarea sp

manifestă nu numai reprezentarea “obiectului" tematic, ci simultan şi proiecţia specificului individual al persoanei, realizandu-se o identificare inconştient - conştientă între câmpul grafic al zonei şi “spaţiul psihic”. Expresia grafică, reprezentand ,,O concretizare sensibilă a starii noastre interioare" , “ se leagă mai degrabă de forma decât de continutul desenului". Inconştientul şi conştientul se manifestă în structura de ansamblu, dar localizarile spaţiale simbolice indică originea influenţelor exercitate şi zonele spre care e orientat un anumit element. Se poate afirma cu certitudine că zonele inferioare ale desenului arborelui reprezintă nivelele primitive, iar zonele superioare - nivelele cronologic ulterioare”.

O prima categorie O reprezinta **desenele arborilor care "tind să acopere intreaga pagină"**, simbolizând O extensie - reală sau aspiraţia - a spaţiului psihic în ambele direcţii vertical-orizontală, un *indice de normalitate psihică*.

Următoarea categorie corespunde **amplasării predominant centrale** a desenelor şi are de asemenea O conotaţie simbolică şi psihologică pozitivă.

Altă categorie cuprinde **desenele situate in jumătatea superioară a colii**. Este posibil ca această amplasare să presupună, prin ignorare, neglijare, false soluţionari a unor conflicte sau pseudocompensari iluzorii, O desprindere de tot ceea ce înseamna exigenţele realiăţii concrete (interioare şi exterioare) şi tendinţa ancorarii în nostalgii sau proiecte fanteziste. Aceasta poziţionare este relativ frecventa la toţi bolnavii psihici, diferentiindu-se semnificativ ca un posibil *indice de adaptare deficitară.*.

Toate celelalte tipuri de localizare spatială a arborelui în câmpul grafic ar putea fi cotate ca *indicatori ai unor conduite dezadaptative* şi/sau ai unui *grad crescut de perturbare psihică*, şi ca atare sunt foarte semnificativ mai frecvente în loturile de bolnavi psihici. Astfel, situarea arborelui:

- **predominant in jurul intersectarii celor 2 axe (verticala-orizontala)**, avand de obicei senmificatia unui comportament narcisic şi/sau egocentric.
- **predominant sau excusiv stânga** - indicând inhibiţie, pasivitate, recul în trecut, anxietate şi insuficientă încredere în sine.
- **amplasarea desenului în jumătatea inferioară a paginii** - având de obicei o conotaţie marcat negativă şi indicând fie o insuficientă dezvoltare psihica, fie o regresie afectiv - comportamentală sau deteriorativ – cognitivă, putând constitui un *indice de gravitate psihopatologică*.

In consecintă, amplasarea arborelui în spatiul grafic reprezinta unul din principalii parametri care îşi demonstreaza utilitatea şi trebuie luat in considerare in evaluarea psihodiagnostica a testului arborelui.

1. 2. DIMENSIUNILE ŞI DIRECȚIONAREA ARBORELUI

ÎNALȚIMEA ARBORELUI

Înălțimea arborelui (ca şi amplasarea sa în spațiu) oferă informații esențiale asupra auto-percepției şi a orientării atitudinii propii individului în relație cu lumea.

• **Arborii de înalțime mare** sunt semnificativ mai frecventi la normali

Arborii de dimensiuni mari pot indica frecvent un comportament asertiv, şi în extremis (şi asociat şi cu alți parametrii), pot manifesta uneori proiecția unor manifestări impulsive.

• **Arborii de dimensiuni mici** (între 2- 9,7 cm) sunt foarte semnificativ frecvenți in loturile de bolnavi psihici.

Un arbore de numai câțiva centrimetrii şi amplasat într-o poziție neobişnuită, de exemplu în marginea din stânga sus sau în centru, se asociază cu un Eu şi un comportament inhibat, cu mecanisme defensiv-pasive de interiorizare a tensiunii şi a anxietății, un superego rigid, hiperautocritic, cu atitudini autodevalorizante, lipside de orice fel de încredere în propiile reurse, conduite de evitare sau retracție şi tendința la izolare.

RAPORTURILE DE MARIME ÎNTRE ÎNĂLȚIMEA COROANEI ŞI A TRUNCHIULUI

Trunchiul reprezintă “centrul”, elementul intermediar din structura arborelui care uneşte sursa de vitalitate a rădăcinilor (în general ascunse integral sau parțial) cu coroana. El (ca şi crengile) reprezintă scheletul, substanțialitatea, ceea ce este stabil, durabil, imperisabil. Are o funcție de susținere şi suport al coroanei şi menținere al echlibrului dreapta/stânga.

Coroana este prin excelență câmpul de expresie (cu numeroase variații posibile), iar extremitățile sale reprezintă zona de contact cu ambianța, de asimilație şi relație reciprocă între interior şi exterior. La rândul ei, ea este suportul florilor şi al fructelor.

Intervalul valorilor normale C/T este 1 până la 2.

Accentuarea propriu-zisa a coroanei *(C/T mai mare sau egal cu 2)* ar putea semnifica predominanta intelectului, vivacitate intelectuală şi spirituală, interes pentru suprasensibil sau cosmic; conştiinta de sine, trebuintă de auto-valorizare, de afirmare, ambiție, pasiune (coroanele "flăcări").

Pe de altă parte, aceasta poate indica alteori idei de grandoare, fanatism, un deficit al simțului realitații şi refugiu în lumea dorintelor, precum şi o posibila slabire a vitalității instinctuale, fuga de, blocajul sau neglijarea propriilor resurse

pulsional-inconştiente.

Evaluarea accentuarii coroanei trebuie făcută întotdeauna cu prudență.

Tendința spre accentuarea trunchiului *(C/T de la 0,99 la 0 0,68)*, ar exprima orientarea activității spre lumea fizica, materială, practică, predominarea componentelor instinctiv - inconştiente ale vietii senzorial - afective.

Accentuarea excesiva a trunchiului este asociată cu o conştiință psihologica deficitară, cu o inhibiție a dezvoltarii, insuficientă maturizare, infantilism, retardare (cognitiv/emoțională) sau regresie şi acest aspect este inclus de altfel printre formele primare, şi poate fi considerat ca un *indice de imaturitate sau regresie psihică.*

DIMENSIONAREA COROANEI: RAPORTUL ÎNTRE LĂRGIMEA SI ÎNĂLȚIMEA COROANEI

Intervalul valorilor normale este i/Î = 1,5 - 1.

Un raport l/Î peste1,6 şi mai semnificativ **mai mare sau egal cu 2**, sugerează tendința de aplatizare a coroanei.

Aceasta aplatizare a coroanei exprima proiecția unei senzații "de a fi sub presiune", sub constrângere, sentimente de inferioritate, insecuritate, descurajare, o posibila stare de blocaj, şi în consecință, aplatizarea coroanei (ca şi a crengilor) poate constitui un *indicator de dezechilibru emoțional-afectiv*.

ACCENTUAREA MASEI ARBORELUI SPRE DREAPTA /STÂNGA ŞI DIRECȚIONAREA DEXTROGIRĂ/ SINISTROGIRĂ A COROANEI SAU A TRUNCHIULUI

Repartizarea proporțional-echilibrată a masei arborelui şi a coroanei în relație cu cele 2 dimensiuni spațiale orizontal/verticală, precum şi impulsul spre desfăşurarea ascendentă a trunchiului, exprimă în general o stare de echilibru interior/exterior, şi invers, accentuarea masei sau a direcționarii dextro- *1* sinistro-gire proiectează de obicei un anumit dezechilibru.

Accentuarea masei sau directionarii spre dreapta se asociază mai frecvent cu tendința spre adaptabilitate, spre extraversiune (reală sau dorită), nevoia de devoțiune, dăruire de sine, ca şi cu trebuințele de afirmare şi de activitate; accentuarea acestei direcționari ar putea indica creşterea impresionabilității, dar şi a influențabilității, instabilității, O slăbire a Eu-lui, fuga de sine însuşi şi tendinta spre dependență.

Accentuarea masei sau direcționarii spre stânga sunt asociate mai frecvent cu tendinta spre reflexie, meditație sau visare, spre introversie, prudență, rezervă, nevoie crescută de autonomie, autoconstrangere şi reprimare emoțional-afectivă; accentuarea acestei direcționări poate indica repliere în sine, refulare, egocentrism sau narcisism, hipersensibilitate şi resentimente in relațiile cu alții,

atitudini defensive.

Echilibrul masei arborelui se măsoara printr-o verticală trasă prin mijlocul trunchiului sub coroana.

1.3. CALITATEA LINIILOR

Analiza trăsăturilor grafice poate dezvălui unele caracteristici ale subiectului.
- **Liniile negre**, întunecate sugerează agresivitate.
- **Liniile vagi**, neclare sugerează retragere, incertitudine, lipsă de energie.
- **Liniile schițate**, exceptând artiştii sugerează anxietate, incertitudine, timiditate. -
- **Neatenția față de calitatea liniei**, linii desenate neângrijit, cu un mare grad de impulsivitate sugerează tendințe acting-out.
- **Liniile** care, chiar dacă sunt **înnegrite**, arătând furie, dar sunt **desenate cu precizie**, grijă, sugerează un mare grad de auto-control.
- **Liniile sigure**, consistente sugerează încredere în sine, decizie, siguranță.

1.4. ALTE CARACTERISTICI GENERALE ALE ARBORELUI

ARBORELE "DEBORDÂND IN SUS" desenul fiind împins spre sau în marginea superioara a foii, este asociat cu tendința de expansiune a Eu-lui (Turner citat de Koch), tendința de evaziune pentru a depăşi limitele impuse, O tendință spre activism, capacitatea de a entuziasma, vivacitate, predominarea aspiratiilor, şi pe de altă parte, O posibilă hiperexcitabilitate afectivă, ca şi un posibil insuficient simț al limitelor (scopuri plasate prea sus, depaşind posibilitățile de realizare).

ARBORELE GOL

Coroana vidă, nestructurată, era considerată de Stadeli ca un simptom regresiv, iar de catre Koch ca un posibil refugiu în banal, anonimat, convenționalism şi formalism, schematizare, ca atitudine defensiva, sau alteori, ca proiecția unei insuficiente energii sau a unei stări de angoasă în fața realității.

COLORAȚIA INCHISĂ A ARBORELUI

Coloratia închisă este un mijloc de expresie a unor stări foarte diferite, semnificațiile utilizării ei putând exprima: labilitate psihică, indecizie, imprecizie, reverie pasiva, abandon şi accesibilitate conform dispoziției, insuficientă energie. Colorația închisă este (numai) un indice accesoriu pentru stările depresive. Totodata, nu este obligatorie interpretarea colorației intens închise ca un simptom patologic.

1.5. PEISAJUL

Arborele se integrează în mod natural intr-un anumit peisaj. Extremele traduc mai curand un deficit adaptativ.

Prezenta accesoriilor (orice element agăţat în, sau sprijinit de copac - cuiburi sau căsuţe pentru păsări, scară, leagăn etc.) implică de regulă O tendinţă ludic - umoristică.

Antropomorfismele (umanizarea arborelui), apreciate ca un simptom primar infantil intalnit la copii şi la bolnavii psihic.

2. ANALIZA DE CONŢINUT se va axa pe elementele componente ale desenului, distingând între un nivel stabil, scheletul copacului: rădăcini, trunchi, coroană şi ramuri şi elementele decorative: frunze, fructe, peisaj.

2.1. Prezenţa RĂDĂCINILOR individualizate

Simbolistica rădăcinilor este polivalentă, având în principal O dubla funcţionalitate şi semniificaţie: simbol al sursei vietii (hrăneşte arborele) şi element de sprijin şi stabilitate (pentru arbore, ca şi pentru pământ). Elementul cel mai durabil al arborelui, "lemnul absolut" dupa Hegel, şi "imagine primară arhetipală" conform cu Bachelard, rădăcina tinde să se identifice cu "pământul mamă", în viaţa subterană a acestuia coexistand cu rădăcinile altor arbori.

Koch este de parere că în desenul arborelui rădăcinile vor indica in mod firesc trăsăturile cele mai putin reperabile ca şi mai putin personale (sugerând inconştientul colectiv), dar din care va rezulta ceea ce devine vizibil-arborele propriu-zis. Semnificaţia rădăcinilor în testul arborelui este de subjugare de către tendinţele instictual-pulsionale, tradiţionalism –mergând pâna la rigiditate, lentoare, sau, căutarea unei susţineri (sprijin) – în special ca o consecinţă a instabilităţii structurale şi existenţiale a persoanei.

D. Anzieu considă că rădăcinile dintr-o singura linie nu sunt desenate decât de către copii şi bolnavi mental. La adult prezenţa lor este semn de întârziere afectivă şau de probleme de genealogie.

2.2. LINIA SOLULUI semnifică simultan separaţia şi legătura dintre "sus" şi "jos", dintre viaţa conştientă/inconştientă, constituie baza care sprijină şi asigură verticalitatea vitală a arborelui şi respectiv echilibrul vietii psihice şi modalitatea de ancorare a persoanei in mediul sau ambiant.

ABSENŢA LINIEI SOLULUI este asociată unei insuficiente diferenţieri

şi conştientizări a vieţii psihice, tendinţa spre instabilitate şi dezechilibru, spre pierderea contactului cu realitatea extemă ca şi a legăturii cu propriile resurse latente: "suspendarea in aer", la propriu şi la figurat.

LINIA SOLULUI RIDICATĂ (în spatele arborelui) - asociată de Koch cu O atitudine pasiv-nostalgica, indiferenţă şi îndepărtare de realitate, şi constatată mai frecvent la pensionari.

LINIA SOLULUl DETAŞATĂ (în faţă şi separată de arbore) - asociată de Turner cu "un sentiment de desrădăcinare faţă de relaţiile fundamentale şi vital necesare"

LINIA SOLULUI ÎN "COLINĂ" sau "INSULĂ" sugerează 2 atitudini diferite: "colina" este asociată mai probabil cu tendinţa de a raporta totul la sine, de a ieşi în evidenţă, demonstrativitate, autosupraevaluare; "insula" indica mai probabi1 un sentiment de însingurare sau tendinţa la izolare, mergând pana la autism.

LINIA SOLULUl ASCENDENTĂ (oblică) spre dreapta sau stânga este asociată de obicei cu tendinţele spre aversiune şi opoziţie, atitudini rezervat-circumspecte, repugnanţa de a se adapta, neîncredere în sine, instabilitate, posibil deficit volitional.

2.3. TRUNCHIUL

Trunchiul asigură stabilitatea arborelui şi perenitatea sa. El este scheletul copacului, elementul de susţinere fundamental şi în acelaşi timp este conducătorul sevei dinspre rădăcini spre coroană. El face legătura dintre partea subterană, ascunsă, inconştientă şi cea aeriană, care tinde spre cer. De aceea el poate fi asimilat uşor cu Eul, ca instanţă mediatoare între sus şi jos, între dorinţele inconştiente şi contactul cu realitatea. Trunchiul suportă reprezentările Eului stabil şi al transformărilor de-a lungul vieţii, devenirii propii până în momentul desenării.

Lărgirea bazei trunchiului spre dreapta, asociată de Koch cu atitudini circumspect-hipersusceptibile, obstinant-opozante.

Lărgirea bazei trunchiului spre stânga sugerează inhibiţie, fixaţie maternă, ataşament faţă de obiecte şi faţă de trecut.

Lărgirea bazei trunchiului în ambele direcţii - apreciata de Koch ca indicând O anumită inhibiţie a gândirii, comprehensiune mai lenta, "greutatea (nu rigiditatea) de a se mişca. R. Stora consideră că aceasta indică nevoia de suport, de stabilitate.

TRUNCHIUUL CU LINII DREPTE PARALELE, tip *"baston"* indică fie O inteligenta mediocră, mărginită, imitativă, O anumita rigiditate şi deficit de adaptare sau precipitare-nerabdare, iar uneori şi capacitate de abstractizare-schematizare.

TRUNCHIUL CONIC ar indica dupa opinia lui Koch o inteligență mediocră dar matură, predominanța aptitudinilor practice (fata de cele teoretic-abstracte), cu tendința spre valorificare imediată.

TRUNCHIUL SUB FORMĂ DE "S" exprimă un caracter primitiv, impulsivitate primară, un om al instinctelor, sesizează greu relațiile. Poate fi un tip practic, vital, rogust.

SUPRAFAȚA TRUNCHIULUI cuprinzând trăsături rotunjit - arcuite sau împestrițări sugerează capacitate de adaptare, de empatie şi de contact realizat cu uşurință, elemente decorative sau urmele unor trăiri anterioare resimțite ca psihotraumatice, şi depaşite.

Şi suprafețele crăpate, scorojite sau pătate sugerează mai curând hipersensibilitate, impresionabilitate şi un posibil grad de vulnerabilitate asociate uneori cu tendințe critic-caustice, firi colerice sau arțăgoase, atitudini negativiste.

ÎNGROŞĂRILE SAU ÎNGUSTĂRILE indică inhibiție, crispare, blocaje sau staze afective.

DEFORMARILE TRUNCHIULUI

Excrescențele sau crestaturile de pe trunchi ca şi scorburile indică traumatisme resimțite subiectiv profund, complexe de inferioritate, sentimente de culpabilitate.

Pentru a calcula vârsta la care a avut posibilul traumatism sugerat de scorbura sau ciotul prezente pe trunchi se foloseşte **Indexul lui Wittgenstein-x**.

Premisa teoretică de la care se pleacă este aceea că înălțimea arborelui conține istoria de viață a subiectului.

X=H/V

H este înălțimea arborelui desenat în milimetrii (de la baza desenului), V este vârsta subiectului în ani şi luni.

Vârsta la care a avut loc traumatismul **v= h/x.**

h este înălțimea în milimetrii de la baza trunchiului la punctul cel mai înalt de pe trunchi unde apare ciotul sau scorbura.

MARGINILE TRUNCHIULUI ondulate sugerează capacitate de adaptare ca şi de redresare după **O** situație critică.

DESCHIDEREA TRUNCHIULUI IN COROANĂ exceptând trunchiul "S" semnifică receptivitate, impresionabilitate, indecizie, indeterminare, dar şi hiperexcitabilitate cu tendine explozive.

TRUNCHIUL ÎNGRĂDIT sugerează lipsa de securitate, incertitudini, lipsă de autonomie, lipsa încrederii în sine.

2.4. RAMURILE ÎMPREUNĂ CU COROANA exprimă modul de organizare mentală, gradul de diferenţiere la care a ajuns subiectul, dar şi modalitatea de adaptare sau atac fată de lumea exterioară, de mediu. Direcţiile centrifuge sau centripete ale ramurilor, bogăţia sau sărăcia coroanei în corelaţie cu gradul de organizare şi de coordonare sunt indici majori pentru coroană şi ramuri. Analiza ramurilor şi a coroanei dă informaţii despre modul de relaţionare şi gradul de inserţie a subiectului în mediu.

CRENGILE "TUB" - crengi cu linii paralele şi deschise, la ambele extremitati şi dispersate daca-s incluse în coroană - , pot avea semnificaţii diverse, dar identice cu cele ale trunchiului "tub". Ele pot indica constanţă, efort susţinut şi durabil, cu tendinta de a progresa şi a fi mereu în faţă.

Alteori sugerează O stare de "suspensie" în direcţia dezvoltării încă nerealizate, generând indecizie şi incapacitate de asumare a unor scopuri şi atitudini definite; deseori ele sunt asociate cu exteriorizări necenzurate, reacţii explozive, iar atunci când sunt dispersate haotic, se consideră că exprimă tendinţe revendicativ - opozante şi O dispoziţie conflictuală.

CRENGILE "MĂCIUCĂ" (ingroşate spre exterior, contrar tendinţei naturale), descrise ca invocand persoane extraverte, întreprinzatoare, tinzând să supraevolueze aspectul cantitativ al realizărilor, depaşindu-şi deseori forţele cu convingerea ca pot învinge orice obstacol printr-o mare cheltuire de forţe; ele perseverează în direcţia pulsională şi-şi proiectează spre exterior aspiraţiile angajandu-se cu intesitate, toate aceste eforturi consituind deseori (supra-) compensarea amunitor slăbiciuni; resimt foarte intens opoziţiile exterioare şi "atacă frontal", devenind nerăbdatori şi violenţi dacă acestea nu cedează.

.

CRENGILE DETAŞATE în spaţiu , fară punct de sprijin indică, după opinia lui Koch, o deosebită mobilitate psihică sau unei distractibilităţi, dar poate ajunge pana la dispersie şi la O "furie exploziva în care totul se dislocă".

CRENGILE CU FORME ROTUNJITE sunt asociate de obicei cu adaptabilitate, mobilitate, sociabilitate, sugerând persoane maleabile, conciliante, mai probabil ciclotime.

CRENGILE CU FORME DREPTE ŞI UNGHIULARE semnifică stabilitate, energie şi capacitate de rezistenţă, dar şi inflexibilitate – rigiditate, duritate, anumite dificultati de adaptare, şi conturează mai probabil trăsături schizotime.

FINISAJUL minuţios, cu ramificări abundente şi fine exprimă receptivitate, sensibilitate, comprehensiune rapida şi sugerează de obicei un tip predominant senzitiv-intuitiv.

DIRECTIONAREA SCINDATĂ a crengilor orientate exclusiv spre dreapta/ stânga indica un grad de imaturitate şi dizarmonie, insuficientă coeziune şi integrare a eu-lui, ambivalenţă şi intra-conflictualitate, este foarte semnificativ frecventă in loturile de boInavi psihici.

DIRECŢIONAREA EXCLUSIV ÎN SUS a crengilor simbolizează scăderea simţului realului, hiperexcitabilitate, exaltare mergand până la fanatism, în special în desenul "limbi de foc".

COORDONAREA CRENGILOR ARMONIOASĂ – sugerează simţ al proporţiilor, claritate, simţ estetic, spirit calm, auto-increzator, absenţa tensiunilor interne.

COORDONAREA DIZARMONICĂ a crengilor este asociată cu hiperexcitabilitate, hipereactivitate emotionala şi nelinişte.

COORDONAREA INSTABILĂ a crengilor - indică distractibilitate, instabilitate, tendinte ludice, dar şi nepăsare, delăsare sau eventual atitudini demonstrative.

FORMA COROANEI

Coroana are forme diferite.

Tipurile cele mai frecvente sunt: **COROANA IN BUCLE** care indică o persoană extravert-sanquină: dinamică, comunicativă, sociabilă, entuziastă, capabilă de relaţii agreabile, dar şi insuficient de perseverentă, valorizand aspectele exterioare.

COROANA ACOPERITĂ CU O MEMBRANĂ indică o persoană introvertă, închisă in sine, circumspectă, eventual opacă.

COROANA CU CRENGI "IN BALON DE NORI" sugerează **o** conduită discret- diplomata (tact), teama de a fi dur, **O** anumită timiditate în faţa realităţii, ascunderea intenţiilor.

COROANA tip "BALON" -vidă sau nu, fară crengi individualizate cu exceptia crengilor "tub" - constituita din "cercul (care) exclude exteriorul şi ţine (împreună) interiorul" (Koch), poate avea totuşi semnificaţii foarte diferite: poate include sau nu un aspect tensionat exprimat prin trăsătura liniei şi conturul coroanei indicand vitalitatea unei forţe de coeziune ferma sau flexibila, forţă imaginativă, tendinţa la reverie sau exaltare, dar poate fi şi un "balon" vid, sugerând schematism, convenţionalism sau, lipsa de vitalitate, şi angoasă în faţa realităţii.

COROANA CENTRIFUGĂ - orientată de la centru spre exterior,

cuprinzând crengi cu linie dublă, sugerează trebuința de activitate şi de contact cu realitatea, înclinația spre adaptabilitate, receptivitate, dar şi agresivitate.

COROANA RADIANT-CENTRIFUGĂ cuprinde crengi cu linie unică şi sugerează mai curând instabilitate, labilitate emoțională, nervozitate, nerăbdare, tendintă spre conduite de minim efort, şi defensiv-agresive putand implica elemente de imaturitate sau regresie.

COROANELE CENTRIPETE ŞI CONCENTRICE, direcționate spre centru, indică mai curand predominarea introversiei, nevoia de independentă, tenacitate, inflexibilitate, interiorizare, comunicativitate redusă şi tendința la izolare, egocentrism-narcisism, activism exteriorizat redus.

RAMURILE îndreptate în jos sugerează melancolie, deprimare, resemnare, egocentrism.

SPAȚII GOALE IN COROANĂ – sugerează prezența unor complexe de inferioritate, sentiment de deficit (lipsa a ceva) sau renunțarea de a continua ceva etc.

FORMELE DEGENERATE - conturul, coroana şi crengile torsionate, franjurate, forme flasce, extremitati rotunjite, linii ocolite, "trasatură gelatinoasă": Koch considera ca acestea caracterizează ,,O inferioritate constitutională", "organică" şi care se poate manifesta şi la persoane fără semne clinic-patologice dar care au un tonus deficitar.

COROANA MĂZGĂLITĂ - presupune diverse forme şi grade de măzgăleală. **APARENȚA DE MĂZGĂLEALĂ** - dă impresia de plenitudine, intens dinamism şi vivacitate interioara, de independență şi nonconvenționalism.

DISPERSIA sau DESTRUCTURAREA FORMELOR - forme dezorganizate şi dezarticulate, putând ajunge pana la disoluția şi destructurarea formelor indica instabilitate psihică, labilitate emoțională, imprevizibilitatea deciziilor şi conduitei, impulsivitate, şi se poate ajunge la confuzie, regresie, disocierea sau destructurarea personalitatii.

STEREOTIPIILE semnifică schematism, slabă capacitate de expresie, inhibiție, labilitate, orizont îngust, lipsa independenței de judecată.

2.5 ACCESORIILE reprezintă nevoile de reprezentare în contactul şi interrelațiile cu ceilalți.

Arbori desenați cu **FLORI** în ei semnifică: admirația față de sine, maniere copilăroase. Poate fi u tip supeficial , care se ataşează de problemele exterioare, de ornamente, care trăieşte prezentul imediat şi nu are simțul previziunii.

Arbori desenaţi cu **FRUNZE** sugerează un tip care are darul de a observa fenomenele exterioare; are vivacitate, este exaltat şi influienţat de detalii; senzualitate, nevoia de a fii apreciat, de a se distinge; bun gust, depinde de succes; maniere juvenile, vede totul în roz; reverii, însetat de experienţele trăite; aptitudini de exprimare şi exteriorizare; crede naiv în bunătate.

Prezenţa FRUCTELOR

Koch considera că prezenţa fructelor exprimă tendinţa la etalarea propriilor capacităţi, dorinţa de succes rapid, nerăbdare, insuficienta perseverenţă, posibil deficit de evaluare a realitaţii (interioare şi exterioare). Cel ce desenează fructe are acţiuni determinate de rezultatul imediat.

FRUCTELE LIBERE ÎN COROANĂ sunt apreciate de Koch ca un indiciu de gândire aditivă şi de regresie la adulţi.

Fructe, frunze, ramuri căzând la pământ sau căzute indică un tip care ştie să piardă, să renunţe, să abandoneze; tip care se sacrifică; se detaşează cu uşurinţă de gânduri şi sentimente; sensibil şi delicat; are tendinţa de a dărui, a dona; superficial, lipsă de fermitate; uitare; uneori depersonalizare.

3. Sinteza rezultatelor

În final datele din analiza formală şi cea de conţinut se corelează şi se aleg informaţiile care se susţin pentru a descrie tabloul final. Dar şi datele ce contrastează sunt reţinute pentru a fi investigate cu ajutorul altor probe şi cu date din anamneză.

Validitatea ipotezelor interpretative este verificată în contextul de viaţă al subiectului. Nu se fac interpretări în orb.

! Informaţiile srânse în timpul analizei desenului au numai valoare corelativă şi contextuală.

Bibliografie:

- Denise De Castilla (2001) – *Testul Arborelui*, Ed Polirom, Iaşi
- N. Dumitraşcu (2005) - *Tehnici proiective în evaluarea prsonalităţii,* Ed. Trei, Bucureşti
- Ch. Koch (1969) - *Le Test de L`Arbre*, Ed. Emmanuel Vitte, Lyon
- M. Minulescu (2001) - *Tehnici Proiective*, Ed. Titu Maiorescu, Bucuresti
- Rozorea, M. şi Sterian, M. (2000) - *Testul Arborelui*, Ed. Paidea, Bucuresti

Întrebări de autoevaluare:

1. Care este valoarea proiectivă a arborelui ?
2. Cum se aplică Testul Arborelui ?
3. Care sunt paşii analizei formale a Desenului Arborelui ?
4. Care este semnificația simbolisticii spațiale ?
5. La ce se referă analiza de conținut a Desenului Arborelui ?

Temă

Aplicați Testul Arborelui la cinci persoane diferite ca sex şi vârstă.

Interpretați rezultalele testului corelând cu datele pe care le aveți din anamneză.

Unitatea de învăţare 2

TESTUL DESENUL PERSOANEI - D.A.P.
(Karen Machover, 1949)

Cuprins:

Obiective:

La sfârşitul acestei unităţi de învăţare, studenţii vor fi capabili să:

- Cunoască modul de administrare a DAP
- Cunoască principalele elemente de analiză formală a desenului persoanei
- Cunoască principalele elemente de analiză de conţinut a desenului persoanei

În anii '20 Florence L. Goodenough a scris lucrarea "Măsurarea inteligenţei prin desene". Ea a aratat cum desenele oglindeau dezvoltarea intelectuală a copilului şi a creat o scală pentru aflarea vârstei mentale a copiilor cu ajutorul desenelor.

Lucrarile lui Bender, Buck, Hammer, Jolles, Levy, Machover au lărgit cunoaşterea rolului desenelor ca teste proiective. Karen Machover a publicat în anul 1949 Testul "Desenul Persoanei."

1. Administrarea probei DAP

Se pun la dispoziția subiectuluii foi de hârtie A4, creion negru bine ascuțit, gumă.

Instructaj: "Vă rog să faceți desenul unei persoane."
Apoi ”Desenați acum o persoană de sex opus.”

Temă

Vă invit să vă autoaplicați acest test înainte de a trece mai departe.

Nu este nevoie de alte indicații din moment ce scopul este sa furnizăm subiectului o situație cât se poate de nestructurată. Întrebarilor puse de subiect li se va răspunde: “Aceasta depinde de tine poti face cum vrei”.

Se presupune că subiectul va fi forțat să structureze această situație relativ nestructurată în concordanță cu dinamica bazală, tipică şi unică a personalității sale relevând date esențiale despre el însuşi prin abordarea de către el a sarcinii de desenare a unei persoane. Se presupune că în acest desen vor fi prezente, într-o anumita masură, atât imaginea despre Eul real, cât şi cea despre Eul ideal. El va putea, de asemenea, să prezinte o persoană semnificativă pentru el: părinte, rudă, soț, profesor etc.

Se înregistrează reacțiile verbale spontane ale subiectului, timpul de execuție. Se insistă pentru a obține desenul unui om în întregime.

Se observă dacă şi unde şterge subiectul. Porțiunile din desen şterse indică zone de preocupare şi/sau dificultăți. Indivizii normali tind sa facă schimbări care înbunătățesc desenele arătând mai mult echilibru şi control; persoanele anxioase tind să facă modificări care relevă control slab, rigiditate, fragilitate şi constrângere.

În timpul testarii DAP subiectul poate fi prea preocupat de calitățile artistice ale desenelor lui. Este nevoie ca evaluatorul să-l asigure că nu este vorba despre un test de abilități artistice şi că aceste abilități nu vor fi luate în considerare la corectarea şi interpretarea testului. Se pare ca este cel mai bine să se explice subiectului curios că desenele sunt folositoare în înțelegerea gândirii şi afectivității subiectului.

Este esențial să se împărtăşească subiectului importanța probei DAP şi caracterul ei confidențial. Altfel, subiecții pot fi excesiv de rezistenți la test, fie desenând figuri schematice sau stilizate, fie refuzând în întregime testarea.

Cand prima figură este desenată, examinatorul îl roagă pe subiect să deseneze o figura de sex opus. Examinatorul va evita să folosească termenul de “bărbat” sau “femeie”, permițându-i subiectului să definească prima figura.

Ocazional, un subiect poate pretinde ca prima lui figura nu are sex. Se poate permite subiectului să deseneze o altă figură şi să continuie cu un desen al sexului opus sau poate considera prima figura de ce sex doreşte el.

Dacă desenele subiectului sunt figuri stereotipizate, de exemplu figuri schematice (bețe, linii), caricaturi sau desene stilizate e fructuoasă repetarea testului până la desenarea unei figuri complete. După completarea probei DAP examinatorul multumeşte subiectului pentru cooperare şi marchează desenul pentru indicarea numelui subiectului, varstei, sexului, datei testarii şi ordinii desenelor.

Subiecții rigizi şi evazivi tind să devalorizeze situația de testare, desenând figuri schematice sau reprezentari umane minimale. Acestor subiecți e indicat sa li se ceară să deseneze o figură completă.

E indicat să se ceară subiecților să deseneze capete sau busturi detaliate în cazul în care au desenat figuri carora le lipsesc detaliile capului (feței). Zona capului este cel mai relevant indicator al concepției despre sine şi al abilității de a se descurca în mediul social. În teoria DAP-ului capul este locul sensului Eului.

2. Interpretare

Un pas inițial în interpretarea DAP este de a descrie pur şi simplu figurile desenate. Sunt tinere sau bătrâne? Active sau inactive? Flexibile sau rigide? Frumoase sau urâte? Masive sau mici? Vesele sau triste? Formale sau obişnuite? Musculoase sau slabe şi atrofiate? Agresive şi dominante sau pasive? Multe asemenea probleme pot fi ridicate şi pot sugera diferite ipoteze interpretative privind subiectul care a desenat asemenea figuri. Se presupune aici că perceperea imaginii corporale prin desene implică proiecția unor trăiri personale care inconştient ghidează subiectul în a se descurca cu examinarea DAP.

Unii examinatori le cer subiecților să descrie figurile pe care le-au desenat folosind fraze cum ar fi: “Ați putea să-mi spuneți de ce fel de persoane va aminteşte acest desen?”; “Ce fel de persoană este ?”; “Faceti o mică povestire despre această persoană”. Unii subiecți vor releva adesea date importante care-l privesc pe el însusi în timpul unei asemenea proceduri, sporindu-se prin aceasta validitatea clinică a DAP.

Deşi procedeele de mai sus nu sunt tehnici DAP standardizate de interpretare, ele asigură puncte de plecare folositoare din care examinatorul poate deriva ipoteze mai semnificative.

♦ ANALIZA FORMALĂ

* Mărimea desenului
* Amplasarea în pagină
* Precizia trăsăturii
* Gradul de finisare, simetria
* Modul de desenare a liniei şi a perspectivei
* Proporțiile
* Realizarea umbrelor
* Adăugirile

Ipoteze interpretative:

1. Plasarea figurii în pagină

- **Plasarea "normală"** este stânga- centru, cu utilizarea spațiului între 15% de la partea de sus a foii şi 15% de la bază.

Din punct de vedere interpretativ, plasarea la **extrema stângă** a foii sugerează orientare spre sine, dominanta emoţionala (Jolles), accent pe trecut (Jolles), tendințe spre impulsivitate (Jolles)

Plasarea la extrema dreaptă sugeraeză orientare spre ceilalți, control emoțional (Jolles; Buck), persoană ce face eforturi mari pentru a reuşi.

Plasarea sub mijlocul paginii sugerează faptul că subiectul se simte nesigur si inadecvat cu o oarecare depresie (Machover; Jolles; Buck), este "legat de realitate" în viață şi gândire (Jolles; Buck), are nevoia unor fundații solide, control şi echilibru.

Plasarea deasupra mijlocului paginii sugerează entuziasm, optimism.Subiectul poate avea tendința de a recurge la imaginație pentru satisfacerea nevoii de putere (Buck), poate fi distant si inaccesibil (Buck).

Desenul în **centrul paginii** sugerează insecuritate şi rigiditate, nevoia de a menține un control atent (Jolles).

Desenul **în colțul din stânga sus al paginii**: anxios; dorinta de a se feri de experiențe noi si de a se întoarce în trecut, sau de a cauta satisfacții imaginare (Jolles).

2. Mărimea figurii

Dacă silueta care reprezinta imaginea de sine este mică, ipoteza este ca subiectul se simte mic sau neadecvat şi raspunde cererilor mediului cu sentimente de inferioritate. Daca silueta imagine de sine este mare subiectul răspunde la presiunea mediului cu trăiri de expansiune şi agresiune. Orice extremă indică tendințe psihopatologice (Levy).
Media: în jur de 7 inci.

Figurile foarte mari sugerează entuziasm compensatoriu şi dacă figura este necontrolată sugerează tendința de acting- out. Poate fi caracteristic unui maniac care îsi răspândeşte desenul pe toata pagina sau depaşeste marginile. Dacă e sărac proporționat, gol şi sărăcăcios poate semnifica: deficiența mintala, organicitate, sau la desenele unui copil.

Figurile mici sugerează stimă de sine scăzută, retragere, depresie, sentimente de inadecvare si preocupare de adaptare la mediu(Machover; Jolles; Levy).

3. Succesiunea desenării

Cei mai mulți subiecți încep cu capul. Începerea cu picioarele sugerează securitate şi posibile probleme de statut. Desenarea capului ultimul este adesea indicator de tulburare în relațiile interpersonale.

4. Perspectiva
Figurile schițate sugerează evaziune, probabil bazată pe insecuritate, în timp ce figurile din profil sugerează o evaziune mai subtilă. Corpul din profil şi capul din față sugerează un conflict privind manifestarea.

5. Calitatea liniilor

Liniile negre, întunecate, încărcate sugerează agresivitate.
Cele vagi, neclare sugerează retragere, incertitudine, slăbiciune.
Liniile schițate, exceptând artiştii, sugerează anxietate, incertitudine, timiditate.
Linii groase indică bariere fizice față de mediu; tipice pentru tendințe schizoide.
Neatenția față de calitatea liniei, liniile care sunt desenate neângrijit şi cu un mare grad de impulsivitate sugerează tendințe de acting- out. Din contră, **liniile** care chiar dacă sunt **înnegrite,** arătând furie, dar sunt **desenate cu precizie,** grijă, control sugerează un mare grad de auto-control.
Accentuarea liniei de mijloc (figuri cu accentuare a nasului, cravatei, nasturilor, prohabului şi şireturilor) sugerează probleme de imagine corporală şi chiar frici legate de sfărâmare, împărțire interioară.
Simetria liniei sugerează control şi logică, şi cu cât simetria este mai accentuată, cu atât mai mult implicația este de rigiditate şi compulsii. Din contră, impulsivitatea sau lipsa de simetrie sugerează tendințe acting-out.

- **ANALIZA DE CONȚINUT** se poartă asupra:

* Temei desenului
* Atitudinea personajului
* Realizarea fundalului şi solului şi relația personajului cu acestea
* Diversității şi exactității diferitelor părți ale corpului, a îmbrăcăminții, accesoriilor, expresiei faciale şi posturii

Ipoteze ce stau la baza interpretării:

1). Desenul persoanei exprimă imaginea corporală a subiectului.
2). Asupra corpului sunt proiectate trebuințele sociale, aspirațiile intelectuale, tendința la control rațional precum şi procesele de elaborare mentală ale subiectului.

Deci imaginea de sine proiectată în test suportă omisiunile şi deghizările în funcție de părțile vulnerabile ale personalității celui care desenează. Interpretarea clinică şi simbolică va încerca să sugereze detaliile semnificative din această perspectivă.

O înlocuire a sexului subiectului, dar mai ales o diferență notabilă între vârsta reală şi cea a personajelor desenate, sunt de natură să indice o tulburare la nivelul identificării.
Se consideră, deasemenea, că un mod de valorizare a sexului cu care se identifică subiectul este desenarea unui personaj mai mare, multiplicarea în desen a atributelor sexului respectiv.

Paşi în interpretarea desenelor:

1). Descrierea figurilor desenate

Sunt tinere sau bătrâne, active sau inactive, flexibile sau rigide, comune sau nu, musculoase sau atrofiate. Aceste observații pot sugera diferite ipoteze interpretative pentru că perceperea imaginii corporale din desen implică proiecţia unor trăiri personale care ghidează inconştient subiectul.
Se poate cere subiectului descrierea figurilor desenate:
* "De ce fel de persoană vă aminteşte acest desen?"
* "Ce fel de persoană este?"
* "Faceți o mică povestire despre această persoană."

2). Cercetarea celor patru zone majore ale desenului

* Capul
* Mâinile, brațele, umerii, pieptul
* Torsul (trunchiul)
* Picioarele şi labele picioarelor

Scopul este identificarea zonelor de conflict, exagerarea, omisiunea şi dostorsiunea. Acestea sunt evidențiate prin haşurare, mărime sau omitere, ştersături, accentuări, linii slabe, unde dispare controlul motor, linii întrerupte sau vălurite. Odată zonele identificate se constitue în ipoteze interpretative.

Omiterea unei părți corporale majore (nas, mâini, picioare, etc.) nu este probabil accidentală şi poate fi interpretată în termenii modului în care subiectul se descurcă cu amenințarea simbolismului unei părți particulare a corpului în sensul evitării conştiente a acelei părți. Astfel, omiterea mâinilor este realizată de către anxioşi, indivizii inadecvați ce se simt rejectați. Trăsăturile faciale sunt adesea omise de indivizii interiorizați care au probleme interpersonale. Ochii sunt adesea omişi de indivizii interiorizați care se închid față de lume.

Distorsiunile cum ar fi mărimea exagerată, accentuarea încărcării liniilor, puncte foarte ascuțite, alocarea unui timp îndelungat unei părți a figurii, etc., sugerează un conflict privind simbolismul acelei părți din corp care este distorsionată.
Ştergerea abundentă sugerează un conflict legat de simbolismul părții şterse.
Umbrirea sugerează anxietate legată de partea umbrită a corpului (pubisul, mâinile şi pieptul sunt părțile din corp umbrite cel mai frecvent). Umbrirea înnegrită exagerat sugerează nu numai anxietate dar şi agresivitate, legată de simbolismul părții umbrite din corp.
Figurile făcute doar din linii (ca nişte bețe) sugerează evaziune şi opoziție față de problemă.

Ipoteze interpretative:

1. **Capul** este sediul concepţiei desptre sine, al Eului, relaţionandu-se perceptiv cu lumea exterioara. Ochii si urechile primesc stimuli sau date extrapersonale. Creierul organizează şi interpretează aceste date şi a sigură integrarea şi controlul intelectual asupra sistemelor de răspuns. Gura serveste pentru încorporarea unor lucruri (dependentă orală) şi exprtimarea unor emoţii. În zona capului se manifestă aspiraţii şi frustrătii intelectuale. Aici este de asemenea acceptată, respinsă, ignorată dragostea. Deasemenea, este respinsă sau acceptată lumea altor fiinţe umane sau se ia o altă atitudine în raport cu ea. Aspiraţii de stralucire pot fi relevate în detalierea facială. Disperare, ură sau agresivitate profundă pot fi vazute în ochi întunecosi, sfredelitori. Hipersensibilitatea sau chiar suspiciunea pot fi vazute într-o detaliere neobisnuita a urechii.

În desenarea capului subiectul ilustrează inconştint elemente de preocupare intelectuală: gradul de preocupare cu imaginatia, controalele raţionale, preocuparea pentru relaţiile interpersonale şi concepţia de sine.

Este de obicei prima parte desenată şi ultima care se dezintegrează în siluetele desenate de subiecţii cu leziuni organice.

Capul foarte mare sugerează interes (grijă) asupra identităţii. Capetele mari, desenate cu o mare grijă pentru precizie şi control indică tendinţe intelectuale puternice, activitate imaginara considerabila, ca sursa de satisfactie (Jolles), preocupare organică în legaturăcu procesul gândirii (Jolles; Machover). Apare şi în desenele copiilor (Machover) şi ale deficienţilor mintal. Capete exagerate sunt desenate şi de către subiecţi ce suferă de probleme neurologice sau după o operaţie pe creier

Capul prea mic sugerează depresie, anxietate, inadecvare. Exprimă expresia obsesiv-compulsionala a dorinţei de negare a sediului gândurilor ascunse şi a trăirilor culpabile (Machover); dorinţa de negare a controlului intelectual care împiedică satisfacerea impulsurilor corporale (Machover).

Capul din profil este un posibil indiciu de evaziune, usoara retragere, vina (Jolles).

Faţa este faţada prezentată lumii. Este cel mai de încredere indicator al stării de spirit din DAP; ea stabileste tonul desenului prin expresiile de dragoste, ură, teamă, agresivitate, blândete, afect nepotrivit, rebeline, confuzie, politeţe sau anxietate ale feţei.

Accentuarea puternică a feţei sugerează preocupare pentru relaţiile sociale şi aparenţele exterioare (Jolles), impuls interior pentru afirmare socială (Machover).

Faţa vagă sau omisă sugerează că subiectul este evaziv faţa de conflictele care implica relatii interpersonale (Machover), retragere din relaţii sociale.

Ochii dau unele dintre cele mai importante indicaţii clinice ale D.A.P., prin modul în care ei reflectă afecţiune şi dispoziţia, ca şi abilitatea de a face faţă realităţii.

Astfel, **omiterea ochilor sau omiterea pupilelor** şi desenarea ochilor sugerează o încercare de retragere din lume. Când sunt disproportionat de mici indică dorinţa de închidere faţă de lume

Ochii închişi sugerează retragere şi egocentrism.

Ochii înnegriți sugerează agresivitate. Când sunt străpungători indică o stare exagerată, de alertă în raport cu lumea; suspiciuni fata de motivele si comportamentele altora (Machover).

Cei larg deschişi sugerează cerere de ajutor.

Ochii mari, accentuați pot fi ostili şi amenințători.

Gura exprimă stările emoționale ale subiectului.

Gura larg deschisă poate exprima nevoi de dependență, imaturitate; **gura închisă** ca o linie poate sugera resentiment, opoziționism şi furie; **desenarea dinților** este rară şi adesea poate sugera agresivitate orală; o gură "fericită" sugerează mulțumire.

Gura largă, cu colțurile în sus: afinitate fortată, tendința de a se prezenta zâmbind, de a prezenta o fatada acceptabila care sâ mascheze trâiri mai puțin acceptabile.

Gura închisă rigid sugerează refuzul de a se autoreleva

Gura omisă: respingere severă a nevoii de afecțiune, respingere severă a oralitații.

Urechile neobişnuit de mari sugerează atenția la mediu şi în special la ceea ce spun ceilalți, o situație care adesea este caracteristică stării paranoide.

Urechile foarte mici pot sugera o încercare spre închidere față de mediul auzibil.

Nasul neobişnuit de mare este adesea sugestiv pentru o agresivitate falică şi unul foarte mic este adesea sugestiv figurilor autoritare inducând sentimente de inadecvare.

Părul este adesea simbolic pentru virilitate şi astfel, figurile cu o cantitate neobişnuită de păr sugerează confuzie de rol şi, posibil, activități compensatorii fals feminine sau masculine. **Părul foarte haşurat** indică o sexualitate excesivă sau anxietate severă în legaturăa cu sexualitatea sau cu controlul mental sau anxietate în legatură cu gândirea sau imaginația.

Capul pleşuv şi lipsa părului sugerează depresie, libidou scazut.

O prea multă atenție acordată părului apare la subiecți narcisici, centrați pe sine, vanitoşi.

Gâtul simbolizează controlul, fizic fiind situat între cap (ego) şi corp (pulsiuni).
Un **gât lung şi subțire** sugerează conştiință puternică de control şi invers, **lipsa gâtului**, sugerează probleme de control şi comportament impulsiv. Obiectele desenate în jurul gâtului (colier, guler, cravată, etc.) sugerează impulsuri puternice de control.

2. Mâinile, brațele, umerii şi pieptul se combină pentru a forma o unitate funcțională capabilă să execute comenzile corticale sau impulsurile corporale. Pot fi observate forma, mărimea, gradul de extindere spre exterior, gradul de agresivitate şi semnele de conflictualitate de la acest nivel.

Desenează subiectul figurile căutând ajutor? Caută ele să se manifeste agresiv? Se iau ele la trântă cu lumea? Smulg ele orice poate de la alții? Se retrag ele față de ceilalți şi față de lume pentru a se interioriza? Sunt ele capabile din punct de vedere fizic sau sunt slabe şi

inadecvate? Cum este puterea fizică a subiectului fata de puterea figurilor? Acestea sunt numai cateva întrebări la care trebuie să se răspundă.

Mâinile ascunse în buzunare sau la spate sugerează inadecvare socială şi personală şi mai ales sentimente de vinovăție. Degetele înmănuşate sau teşite au aceeaşi semnificație.

Mâinile omise: trăire a inadecvarii modului cum se descurca cu ambianța (Jolles), . trăiri de vinovăție în legatură cu agresivitatea, ostilitatea, trairile sexuale (Machover).

Mâinile mari: doritoare de forță, tipice pentru adolescenți sau băieti tineri, posibil pentru a compensa slăbiciunea (Machover), tendința de a face adaptări rafinate la relaționări sociale din cauza sentimentelor de inadecvare si impulsivitate (Jolles).

Mâinile lângă organele genitale: vina în legatură cu masturbația (Machover), apărare împotrivaă unei apropieri sexuale (Jolles).

Degetele sunt unelte de manipulare a mediului, puncte de contact social, potențial de agresiune, potential de comunicare.

Degetele gheară sau bețe şi **unghiile ascuțite** sugerează agresivitate. **Pumnii strânşi** sugerează ascunderea agresivității.

Degete asemănătoare unor petale sau **ciorchini de struguri**: abilitate manuala slaba.

Obiectele care sunt în mâinile personajului pot fi interpretate în termenii simbolismului acelor lucruri: armele- agresiune; cuțit- furie; pisică îmblănită- dependență, etc.

Brațele sunt instrumente pentru: a)"mânuirea" lumii, b)respingerea altora, c) căutarea celorlalți (deschidere la ceilalți), d)împingerea altora, e)atragerea altora mai aproape, f)exprimarea furiei, g)apărarea propriului Eu, h)obținerea a ceea ce se vrea, i)a face dragoste, j)autoerotism. Brațele indica sentimente şi dorința de putere sau slăbiciune.

Brațele desenate rigid sau **în lateral** sugerează frică socială şi rigiditate.

Brațele desenate cu palmele întoarse în față sugerează dependență.

Brațele îndoite sugerează control.

Brațele omise poate indica trăiri puternice de culpabilitate privind ostilitatea sau sexualitatea (Machover); poate indica depresie schizofrenică cu retragere afectivă față de oameni sau obiecte; negarea lumii şi refuzul de a se ocupa de ea chiar simbolic (Machover).

Brațele scurte: lipsa ambiției (Machover), subiectul se simte slab, se dă bătut în fața vieții (Jolles).

Brațele slabe, subțiri: sentimente de slăbiciune şi inutilitate (Jolles, Machover), trăire puternica a lipsei de realizare (Machover).

Brațele lungi: ambițios şi doritor de succes (Jolles), care cere dreptate şi atenție. Dacă sunt prea lungi: ambiție drept compensare pentru sentimentele de inadecvare.

3. Torsul (trunchiul)- indică trăsături de putere similare zonelor anterioare. Este adesea simbolic pentru atitudinea subiectului față de impulsuri.

Astfel: un **tors mare**, musculos, puternic sugerează sentimente şi impulsuri puternice.
Un **tors slab**, firav sugerează impulsuri slabe. Umerii mici sugerează sentimente de inferioritate (Jolles).

Sânii

În mod tradițional, sânul asigură laptele dătător de viață, simbol al mamei şi al obținerii obiectelor de la mama. Sânul este asociat cu dependența, mai degrabă a lua decât a da.

Îmbracamintea acoperă corpul şi e importantă simbolic ca fațadă sau frontispiciu, partea pe care subiectul o prezintă lumii.

Figurile prea îmbrăcate sugerează compensare pentru probleme de imagine corporală.

Figurile prea puțin îmbrăcate sugerează narcisism corporal, absorbire de sine, introversie, preocupare excesivă față de dezvoltarea corporală.

Figurile nude, foarte rare, sugerează preocupări pentru corp şi/ sau sexualitate. Controlul sau scăderea funcției de control ce acompaniază un desen nud sugerează dacă este acceptabil sau nu pentru subiect să-şi arate preocupările sezuale sau sexualitatea.

Indicatori ai constrângerii şi controlului sunt cravatele, cordoanele, bijuteriile, cureaua care caută sa taie (să inhibe) impulsurile asociate în mod simbolic cu torsul.

Gulerul accentuat: poate indica necoordonarea impulsurilor corporale cu controlul mental, având ca rezultat căutarea de către subiect a refugiului în fantasme de autoapreciere.

Cordonul, cureaua separă cele două jumătăți de sus şi de jos ale corpului, simbolizând controlul. Simbolic, cordonul/cureaua separă partea de sus a controlului intelectual de partea de jos a expresiei sexuale ale corpului.

Când este mult haşurat transmite preocupare pentru controlul senzualității.

Absența cordonului nu e neobişnuită şi inspiră fluiditate, exprimare uşoară a emoțiilor. Dacă nu există indicii contrare, absența unui cordon indica flexibilitate şi acceptare a sexualității.

4. Picioarele şi tălpile- indică autonomia, auto- mişcarea, auto-direcția şi echilibrul. La figurile bărbăteşti picioarele indică masculinitatea sau dubiile legate de aceasta; la figurile feminine picioarele indică preocupările sexuale.

Picioarele lungi arată tendințe de autonomie.

Picioarele omise sunt semn de lipsă de mobilitate sau autonomie ;deprimare, descurajare (Jolles).

Picioarele şi tălpile sugerează şi securitatea. O figura echilibrată sau care se clatină arată stabilitate sau respectiv instabilitate emotională. Stabilitatea sau instabilitatea pot fi relevate prin simetrie sau a simetrie.

Picioarele foarte slabe sugerează insecuritatea.

Tălpile astfel aşezate încât persoana pare să se prăbuşeasacă sugerează sentimente serioase de inadecvare şi insecuritate.

Tălpile neobişnuit de mari sugerează comportamente arogante în compensaţie cu sentimente de inadecvare.

Picioarele presate strâns sugerează anxietate şi încordare. **Picioarele uşor separate** şi relaxate sugerează auto- suport.
Picioarele şi tălpile în orice poziţie bizară şi ireală sugerează sentimente de inadecvare şi relaţionare fragilă cu realitatea şi mediul.

Silueta pe vârfurile picioarelor sugerează distanţare de realitate şi nevoie puternică de a evada dintr-un mediul frustrant. Poate fi indicată o ambiţie neobişnuită.
Picioare cu vârfurile departate unul de altul (în directii opuse) sugerează ambivalenţă, în special în legatura cu dorinţa de independenă (Jolles).

Simboluri sexuale: Unele dintre simbolurile sexuale masculine sunt: cravată, pipa, ţigările, pantofii, armele, cuţitele, pălăriile, etc.; unele dintre simbolurile sexuale feminine sunt: fundele, bijuteriile, buzunarele, panglicile, dantela, poşeta, etc
Implicaţia interpretativă prezentă atunci când desenul unui bărbat abundă de simboluri sexuale feminine şi invers, conduce adesea la o confuzie a identificării rolului sexual.

! Important

În interpretarea ipotezelor este esenţială interacţiunea celor patru zone corporale. Se ia în consideraţie mediul subiectului, structura familială, principalele nemulţumiri, descrierea desenelor şi comentariile spontane.

Ajută punerea faţă în faţă a reacţiilor tipice ale subiectului la problemele şi frustrările sale cu ipotezele selectate din desenele sale. Intricarea interpretarilor devine evidentă pe masură ce se observă detaliile, se tratează şi se semnifică. Integrarea cu grija a ipotezelor într-un tablou total al personalităţii este absolut necesara.

Sinteza este cea mai dificila fază a examinarii şi interpretării.

3. Indici corelativi prezentaţi în catalogul interpretativ al lui W. Urban (1967)

INDICATORI AI NORMALITĂŢII

1.Marimea: figuri de 6 sau 7 inci înălţime; silueta femeii e puţin mai mică sau egală cu a bărbatului dar nu mai mare.
2.Plasament: tendinţa de a plasa siluetele în mijlocul paginii spre jumătatea de sus.
3.Punctul de plecare: cei mai mulţi încep cu capul şi trăsăturile feţei.
4.Timpul: majoritatea 10 - 12 minute sau mai puţin pentru DAP.
5.Spontaneitate: silueta arată o oarecare animaţie, mişcare, adică este flexibila, nerigidă.

6.Proporție: tendința de a proporționa realist siluetele, fără distorsiuni, în afară de unele minore.

7.Prezentare estetica: tendința de a face siluetele simetrice şi plăcute la privit.

8.Ştersături: minime, dar când apar, desenul se îmbunatățeşte.

9.Calitatea liniei: tendința de a face linii consistente, arătând presiune constantâ, sigurâ.

10.Sex: de obicei sexul propriu se desenează primul; mai mult timp folosit pentru detalierea sexului propriu decât pentru cel opus.

11.Caractere sexuale: sexul ambelor siluete evident; femeia va avea sâni, păr mai lung decat bărbatul, şolduri rotunde. Bărbatul va avea pieptul şi umerii mai largi, păr mai scurt decat femeia, şolduri plate şi se va accentua mai mult haşurarea părului bărbatului decât celui al femeii.

12.Vârsta siluetelor: aproximativ vârsta subiecților;

13.Curea la bărbați: semnul controlului convențional;

14.Îmbracămintea formală: indică controlul formal şi tendințe conservatoare;

15.Ochii: au pupile dar nu accentuat întunecate;

16.Nările sunt absente: există astfel lipsa agresivității infantile;

17.Subiectiv: acceptă siluetele desenate fără o autocritică nemeritată;
... nu cere asigurari sau îndrumari de la examinator;

18.Simțul umorului: poate accepta deficiențele în desen cu umor;

19.Picioarele neaccentuate (labele picioarelor);

20.Urechile: neaccentuate;

21.Întreaga silueta: întreaga silueta desenată, în afara de arii minore omise.

DESENELE COPIILOR sunt caracterizate prin :

1.Cap: este mare (Machover)

2.Mâini: sunt slabe

3.Gura: apare cronologic timpuriu: e accentuată pentru a indica dependența orală, trebuințe de dragoste, afecțiune şi recunoaştere (Machover)

4.Accentuare orală; e normală la copiii mici (Machover)

5.Linie curba cu capetele ridicate în sus drept gura: dorința de a câştiga aprobarea de la aceia pe care copilul îi iubeşte şi de care are nevoie (Machover)

6.Ochi care nu văd: sunt obişnuiți; semn de dependență, emoționalitate superficială, lipsa de discriminare (Machover)

7.Transparențe: sunt obişnuite

8.Siluete asemănătoare cu păianjenii: de aşteptat între 3 si 6 ani, vârsta cronologică

9.Degete: de obicei inexistente sau subțiri şi bidimensionale indică inabilitatea de a se descurca cu mediul

10.Îmbrăcămintea: este inexistentă sau uşoară

11.Activitate: este obişnuită, indică hiperactivitatea copiilor mici

ANORMALITATEA este indicată de:

1.Bizarerii ale fizionomiei (siluetei, figurii)
2.Incongruența excesivă în tratarea părților feței
3.Tratare supra- simbolica a fizionomiei
4.Proasta tratare a fizionomiei
5.Organele interne văzute prin corp
6.Tensiune excesivă, haşuri, linii apăsate
7.Confuzia profilului cu vederea întreagă a capului (MACHOVER)

AGRESIVITATEA este indicată de:

1.Degete-gheare: ostilitate şi agresiune îndreptate spre lume
2.Imagine (silueta) cu ochii închişi la culoare şi străpungători: conştiintă ostilă şi suspiciune față de lume, găsită adesea la paranoici
3.Silueta cu picioarele departate şi mâinile ridicate în semn de provocare: poate indica lupta pentru a avea propriul drum şi / sau pentru stabilirea individualității.
4.Nas turtit: agresiune; probabil agresiunea a fost pedepsita în tinerețe şi nu mai este accesibilă pentru moment
5.Nări accentuate: furie primitiva nesofisticată; literal "fremătând de furie"
6.Mâini înmănuşate ascunse sau tăiate: control reprimat al tendințelor de manifestare a unor trăiri ostile, agresive
7.Pumni strânşi: pumnul strâns al omului furios care încearcă să-şi reprime furia
8.Păr foarte haşurat: agresiune şi furie profundş
... poate fi indice al unei sexualități abundente (desfrâu)

INDICATORI AI DEPENDENȚEI

1.Accent pe linia mediană (de mijloc): în special nasturii din josul liniei de mijloc sau în josul axei corpului
2.Gura concavă receptivă oral: se întâlneşte la persoane pasive şi receptive, care pot deveni parazite şi care pot cere atenție, iubire, aprobare (Machover)
3.Figură (siluetă) mare, dominatoare: găsita la barbații dependenți de mamă, supraprotejati, care se simt slabi şi neajutorați din cauza dependenței de femei puternice
4.Ochi goi care nu vad: semn de dependență si emotivitate superficiala (Machover)
5.Mâini si brațe slabe: inabilitate în adaptarea la mediu
6. Accentuarea buzunarelor: persoană dependentă, receptivă
7.Trăsături faciale infantile, tinereşti: respingerea responsabilității

INDICATORI AI DEPRESIEI:

1.Accentuarea orala: obisnuită (Machover)
2.Nivel scăzut de activitate

3.Postura aplecată sau aşezată
4.Expresie facială acra
5.Frunte încrețită :
6.Păr răvăşit
7.Rezistență în desenarea corpului, picioarelor sau labelor picioarelor: nivel coborat de activitate
... preocupari în legatură cu autonomia
... neacceptarea impulsurilor fizice
... lipsa de energie
... lipsa de entuziasm (Machover)
8.Conflict la nas şi la picior: preocupări în legatură cu sexualitatea
9.Ochi care nu văd: incapacitatea abordarii adaptarii la lume
10.Brațe şi mâini omise: trăiri profunde de inadecvare
11.Corp destins şi o formă proastă: traire de dezintegrare fizica
12.Detaliere săracă
13.Picioarele şi labele picioarelor desenate la început
14.Păr nehaşurat

INDICATORI DE HOMOSEXUALITATE:

Această listă de semne homoerotice semnifică doar tendințe homosexuale inconştiente, acoperite, controlate, sau interese estatice, sensibilitate, dependență. Informarea persoanelor de tendințele homoerotice necunoscute, inacceptabile, acoperite, este antiterapeutica şi traumatizantă. Indiferent de gradul sau extinderea semnelor, asemenea informații trebuie folosite cu mare discreție şi cu apreciere clinica sigura.
1.Ochi mari şi gene lungi la figuri bărbăteşti (Machover; Levy; De Martino)
2.Tocuri înalte la silueta bărbătească (Machover; De Martino)
3.Profil masculin înfrumusețat (Levy)
4.Gura moale, catifelată
5.Sprancene arcuite
6.Coafura ingrijită
7.“Talie de viespe” în silueta barbatească
8.Accentuarea feselor şi rectului la barbati
9.Slabă diferențiere între bărbat şi femeie

INDICATORI ISTERICI, IMPULSIVI

1.Apăsare neregulată a liniilor
2.Lipsa de precizie
3.Linii zimțate

4.Mare variabilitate
5.Tratare neîngrijită a părului
6.Trasaturi faciale infantile
7.Mâini şi brațe slabe

INDICATORI AI UNOR TRĂIRI DE INADECVARE

1.Siluete (figuri) foarte mici
2.Siluete (figuri) foarte mari, slabe, grandioase
3.Mâini şi brațe slabe
4.Ochi orbi sau fără expresie
5.Picioare ca nişte bețe
6.Degete ca nişte petale
7.Picioare subțiri, slabe
8.Absența labelor picioarelor
9.Accentuarea liniei de mijloc, în special nasturii
10.Buzunare accentuate
11.Silueta (figura) feminină dominantă, mare, desenată de barbat
12.Întoarcere introspectivă de la lume: aratată de ochi care nu văd (fara expresie), fiinte fără urechi, figuri cu privirea pierdută (care se uita în alta parte)

TRATAREA FIGURILOR DE BARBAT SAU FEMEIE

Tratamentul diferențiat al sexelor este important, deoarece indică arii de conflict privind rolurile sexuale, ostilități, dependența, dorințe de putere şi fixare la niveluri imature ale sexualizarii.

1.Bărbați infantili, imaturi sexual: pot desena figuri bine modulate, detaliate, simpatice: idealuri ale Eului.

... evidente figuri materne puternice: cineva de care poate depinde un asemenea bărbat

2.Homosexuali: desenează barbați efeminați şi femei puternic masculinizate (Machover)

... uneori femei şi bărbați încântători (împodobiți)

3.Bărbați grandioşi, exhibitionişti, egoişti: pot desena figuri feminine slabe

4.Femei care protestează împotriva bărbaților: au tendința să deseneze bărbați slabi, inadecvați

5.Identificare cu sexul opus: aceste persoane deseneaza întai sexul opus, indicând confuzia sexuala şi a rolurilor

... pot fi incapabili să deseneze figura aceluiaşi sex

6.Desenează sexul opus întai: indică o posibilă inversiune sexuala

... confuzia identificarii şi a rolului sexual

... ataşament sau dependența puternica față de părintele de sex opus

... imatur psihosexual: posibil să caute divort, promiscuitate sau folosirea excesivă a alcoolului

INDICATORI AI SCHIZOFRENIEI

1.Mişcare blocată: are trăsături statice, autiste, introversive
…impulsuri spre realizare şi putere bazate pe imaginație (Machover)
2.Partea stângă a paginii de desenat: o trasatură de introversiune
3.Cap marit: viata imaginativă bogata
4.Detalierea urechii şi a ochiului: în schizofrenia paranoida arată preocupare pentru halucinații auditive şi extrema suspiciune
5.Corp rigid: constricție
6.Desen bizar: lipsa contactului cu realitatea
7.Refuzul de a desena: rezultă din evaziune sau depresie
8.Transparența: aratarea organelor interne; indică furie şi anxietate convertite în preocupare corporala (somatic; Machover)
9.Succesiune confuză: succesiunea normala este de la cap la picioare
10.Profil confuz
11.Disproporție grosieră
12.Figura diagramatica
13.Silueta formalizată, indicatoare a luptei compulsive pentru control
14.Reprezentarea organelor genitale
15.Dezumanizare: oameni ca animalele

OBSESIV-COMPULSIVII

Au tendințe spre :
1.Detaliere excesiva: buzunare, nasturi, şireturi de pantof, cusături;
2.Accentuarea simetriei; precizie, echilibru;
3.Multe ştersături;
4.Mult timp pentru a termina: nu pot termina desenele;
5.Desenează corpuri virile cu brate lungi, puternice şi capete mici: doresc să ignore controlul mintal rigid, dureros şi să se supună impulsurilor fizice deschise (Machover);
6.Întreabă mult: încearcă să-l forteze pe examinator să-i structureze testul;

PARANOICII tind să:

1.Accentueze capul: compensare emfatică pentru trăirile de inadecvare;
2.Accentueze ochii şi urechile: preocupare excesiva față de lume; trăiri că lumea este ostilă şi amenințătoare;
3.Deseneze profile: evaziune şi suspiciune în situația de testare;

4.Deseneze ochi “sfredelitori”: prudență față de ceilalți. “Atenție” la amenenințările şi pericolele dinspre alții;

5.Deseneze degete gheare: ostilitate extremă şi agresivitate direcționată spre mediu;

6.Detalieze excesiv parul: preocupare deosebită față de controlul sexual;

7.Deseneze semne homoerotice: inversiune sexuala la unii paranoici;

8.Refuză să deseneze.

4. RAPORT FINAL

Raportul final al descoperirilor DAP include următoarele:

1.Descrierea situației de testare şi a reacțiilor subiectului la testare.

2.Descrierea sumară a atitudinii subiectului fata de DAP. A fost temător, dornic, vorbăreț, auto-revelator? Linistit, metodic, impulsiv? A căutat să fie asigurat, a cerut alte îndrumari? A fost preocupat de sine, autodepreciator, rigid, dispreţuitor? A încercat sa facă plăcere examinatorului? A fost el iscoditor? Cât de mult a durat proba? A întrebat despre timp, despre tipul de desen la care se asteaptă examinatorul?

3.Impresia generala despre figurile desenate.

4.Tratarea diferentiată a figurilor masculine şi feminine. Sexul desenat întai? Sexul mai atragator? Sexul mai apropiat de vârsta subiectului? Sexul mai capabil? Sexul mai activ? Sexul cu o dispoziție mai bună? Diferența în profiluri, mărime sau plasare. Sexul cu care se identifică subiectul. Sexul cu care subiectul pierde mai mult timp sau îl detaliaza mai mult şi mai bine. Sexul cu cei mai multi indicatori de conflict.

Această analiză se face pentru a observa dacă există o problemă legată de identitatea sexuală a subiectului.

5.Discutarea ipotezelor interpretative gasite în catalogul interpretativ a lui Urban.

6.Rezumat

Discrepanțele între ipotezele interpretative, aprecierile clinice, istoria trecuta, comportamentele prezente ale subiectului sunt rezolvate pe cât posibil în realizarea tabloului final al personalității.

5. PRECAUȚII ÎN INTERPRETARE

Nici o interpretare privind comportamentul uman nu trebuie facută fără aprecierea şi utilizarea globală a datelor despre mediul bio-social al subiectului. Interpretările care contrastează cu impresiile clinice trebuie verificate şi ținute în rezervă cu grijă până sunt verificate de probe, de comportamente prezente sau viitoare sau din testări ulterioare. Desi DAP furnizează o pătrundere considerabilă în structura personalității şi în zonele ce intereseaza fizicul, nu poate prezice cu acuratețe viitorul din moment ce nu pot fi prevăzute şi controlate toate circumstanțele care implica subiectul.

Pe baza studiilor şi cercetărilor DAP, nu este recomandabil să fie categorisiți indivizii sau previzionate dificultăți viitoare dacă datele clinice şi istorice (anamnestice) nu dau o baza puternică descoperirilor DAP. Chiar cele mai bizare desene nu indică

decât situații prezente. Descoperirile şi concluziile, oricât de clare ar apare au un efect limitat.

Clinicienii ştiu că toți indivizii au probleme psihopatologice (mai mult sau mai putin); totuşi aceştia funcționează deoarece au de asemenea elemente care le contrabalansează, comportamente compensatorii, mecanisme idiosincretice de adaptare. Astfel, este importanta luarea în considerare puterea şi modurile de adaptare, adoptate pentru a face fata slăbiciunilor, care mențin autonomia functională.

Bibliografie

- A. Abraham (2004) - *Desenul persoanei Testul Machover*, Ed. Profex, Bucuresti

- D. Anzieu, C. Chambert (1992) - *Les methods projective*, PUF, Paris

- M. Minulescu (2001) - *Tehnici Proiective*, Ed. Titu Maiorescu, Bucuresti

- William H. Urban (1967) - *The " Draw-a-person " catalogue for interpretative analysis*, second edition

Întrebări de autoevaluare:

1. Cum se aplică DAP ?
2. Care sunt paşii analizei formale a DAP ?
3. Care sunt ipotezele care stau la baza analizei de conținut a DAP?
4. Care sunt paşii analizei de conținut a DAP ?
5. Cum se face raportul final al interpretării DAP?
6. Care sunt precauțiile de care trebuie să se țină cont în interpretare?

Temă

Aplicați Testul Desenul Persoanei la cinci persoane diferite ca sex şi vârstă.

Interpretați rezultalele testului corelând cu datele pe care le aveți din anamneză.

Modul 3

TEHNICI PROIECTIVE

Lector Universitar Dr. Elena Otilia Vladislav

Unitatea de învățare 1

TESTUL DESENUL FAMILIEI

Cuprins:

Obiective:

La sfârşitul acestei unități de învățare, studenții vor fi capabili să:

- Cunoască modul de administrare a Desenului Familiei
- Cunoască principalele elemente ale analizei la nivel grafic şi la nivelul structurilor formale
- Cunoască principalele elemente de analiză de conținut a desenului familiei

Testul desenul Familiei a fost publicat de Louis Corman, sub denumirea "Testul desenul familiei în practica medico-pedagogică", în 1967.

I. ADMINISTRAREA

Materiale: creion negru, creioane colorate, foi de hârtie A4, gumă. Copilului i se dă foaia în poziția orizontală.

Instructaj: "Desenează-mi o familie, aşa cum ți-o imaginezi tu.''

Se poate adăuga:

"Desenează tot ceea ce vrei, persoanele dintr-o familie şi, dacă vrei, obiecte, animale."

Maniera în care se realizează desenul contează aproape tot atata cât rezultatul final. De aceea se observă cu atenție şi se notează:

- cât de inhibat este copilul
- în ce ordine desenează persoanele în familie

- cât timp acordă copilul unui personaj, grija pentru unele detalii sau tendința obsedantă de a reveni asupra unuia anume.
- comentariile verbale pe care le face în timpul desenării.

Se cere apoi copilului să facă o poveste despre fiecare familie desentă. I se pun întrebări de genul: -Unde sunt ei?
-Ce fac ei acolo?
-Descrie-mi toate persoanele, începând cu prima pe care ai desenat-o. Pentru fiecare din personaje, se întreabă rolul lui în familie şi vârsta sa.

De asemenea, încercăm să-l facem pe copil să spună care sunt preferințele lor afective pentru unii sau alții.

INTREBĂRI care se pun copilului:
1) Cine este cel mai draguț (amabil) în aceasta familie?
2) Cine este cel mai putin draguț dintre toti?
3) Cine este cel mai fericit?
4) Cine este cel mai nefericit?
Pentru fiecare răspuns întrebăm: ”Care este motivul pentru care spui asta?/De ce?”
5) Tu pe cine preferi în această familie?

Întrebări circumstanțiale:
6) Daca tatăl tău propune o călătorie cu maşina, dar el nu are loc pentru toata lumea, cine este cel care va rămâne acasă?
Sau
Un copil nu a fost cuminte. Cine este acesta? Ce va primi el ca pedeapsă?

Întrebare pentru a vedea cu cine se identifică copilul :
7) Presupunând ca tu faci parte din aceasta familie, care ai fi tu? Dacă copilul ezită se poate adăuga “Ne jucăm că faci parte din această familie, fii cine vrei tu.” Când copilul şi-a ales un personaj de identificare este întrebat de ce şi l-a ales.

Dacă copilul şi-a desenat propia familie el s-a ilustrat în desen. Cu toate acestea, este întrebat: “Ce alt personaj ai dori să fii dintre cei din familia ta?”

Se urmăresc reacțile afective în timpul probei. La terminarea desenului copilul este întrebat dacă este mulțumit de desen. Apoi este întrebat cum ar face dacă ar trebui să mai deseneze o dată.

II. INTERPRETAREA

Interpretarea începe cu observațiile strânse în timpul întâlnirii şi cu întrebările puse copilului. Se urmăreşte să se extragă maximum de informații de la subiectul însuşi, deoarece el ştie cel mai bine ceea ce vrea să spună desenul.
Există trei nivele ale interpretării standardizate de Corman:
1.Nivelul grafic
2.Nivelul structurilor formale
3.Nivelul conținutului

1. **ANALIZA LA NIVEL GRAFIC** se referă la:

a) Liniile trasate cu aplitudine şi care ocupă o mare parte din foaie indică o mare expasiune vitală, tendințe spre extraversie.
Liniile scurte sugerează o inhibiție a expansiunii vitale, introversie.
b) Calitatea şi forța liniilor se traduce prin apăsare, dragul de întregire şi urma lăsată pe hârtie.
O trăsătură puternică semnifică pulsiuni puternice, violenta, agresivitate, libertatea instinctelor. O linie trasată cu o energie disproporționată indică pulsiuni brutale, uneori reacționale la o teamă de meputință.
O trăsătură slabă semnifică pulsiuni slabe, timiditate, inhibarea instinctelor. O trăsătură extrem de slabă poate indica o delicatese a sentimentelor şi spiritualitate dar semnifică deasemenea timiditate morbidă, neputința de a se afirma, chiar nevroză de eşec.

Când subiectul desenează de **figuri foarte mari**, care tind să iasă din foaie sugerează compensarea unui dezechilibru vital. Dacă un obiect/om este desenat mai mare decât toate celelalte => semnificație mare atribuită acelui obiect/om.
Când **desenul este foarte mic în pagină** , aceasta indică un defect de expansiune, o inhibare a tendințelor.

c) Ritmul trăsăturii

Uneori subiectul repetă într-un personaj sau de la un personaj la altul aceleaşi trăsături simetrice. Această repetiție ritmică poate merge până la stereotipii care reprezintă pierdera spontaneității, rigiditate. Acasta apare foarte pronunțat în cazurile de
⇨ Nevroză sau în structura obsesională.

d) Zona paginii folosite (simbolistica spațiului)

1) zona de jos = zona instinctelor primordiale de conservare a energiei vitale
= zona preferata a obosiților, deprimaților, psihastenicilor
2) zona de sus = zona expansiunii imaginative
= zona visătorilor, idealiştilor
3) zona stângă = trecutul, copilaria
4) zona dreapta = viitorul

Zonele albe, care nu sunt desenate = zone ale interdicției, complexelor.

e) Sensul direcției în care sunt desenate personajele: de la stânga la dreapta este mişcarea progresivă normală, în timp ce de la dreapa la stânga este o mişcare regresivă.
Dacă subiectul este dreptaci, mişcarea de la dreapta la stânga indică o puternică tendință regresivă a personalității, care poate avea consecințe patologice.

f. Culoarea
Van Krevelen (1975) arată că, de regulă, culoarea oferă indicații pentru înțelegerea sentimentelor. A se colora pe sine şi a-şi colora părinții utilizând aceleaşi culori denotă o identificare călduroasă. Intensitatea culorilor indică o afectivitate bogată dar timidă, dacă dacă culorile sunt dulci, sau o afectivitate intensă dacă sunt culori vii.
In general, dominarea culorilor calde (roşu, oranj, roz, galben) reflectă un temperament mai degraba extravertit, ce caută contactul cu ceilalti.
Utilizarea privilegiată a culorilor reci (bleu, verde, gri, negru) indică o tendință spre introversie şi, mai mult, rezervă, timiditate.
O lipsă de culoare în desen poate indica un vid afectiv sau o problemă de exteriorizare a afectivității.

2. NIVELUL STRUCTURILOR FORMALE

2.1. Maniera în care copilul desenează omul exprimă propia sa schemă corporală. De aceea, gradul de perfecțiune al desenului este o mărturie a maturității celui care desenează şi poate constitui o măsură al nivelului său de dezvoltare. Intervin aici maniera în care este desenată fiecare parte a corpului, căutarea detaliilor, proporțiile diferitelor părți între ele şi adăugarea de veşminte şi alte ornamente. (cf. Testului lui Goodenough)
Trebuie să fim totuşi foarte prudenți când vrem să apreciem inteligența unui copil după desen. Sunt şi alte cauze pentru care desenul omulețului este prost structurat.
Copiii inhibați îşi reduc desenul la o schemă corpola fără densitate şi fără viață.
Copiii dislexicii au adesea probleme de lateralizare, adesea au tulburări ale schemei corporale, un mare număr dintre ei se opun probei.

2.2. Pe de altă parte interesează **structura formală a grupului de personaje**, interacțiunea dintre acestea şi cadrul, imobil sau animat în care ele evoluează.
Ținand cont de aceste elemente, autoarea F. Minkowska considera că există 2 tipuri extreme de persoane:

a) senzorialii => tipul epileptoid
b) raționalii => tipul schizoid

a). După Corman, **senzorialul** este spontan, foarte vital, în grupul familial este sensibil mai ales la ambianță, la mişcare, la căldura liniilor. Predomină linile curbe care exprimă dinamismul vieții.

b) **Tipul raţional** este un tip la care spontaneitatea este în mare parte inhibată de cenzuri şi a făcut loc unei reguli de o anume rigiditate, ce conduce la reproducerea stereotipă şi ritmică a personajelor puţin mobile, izolate unele de altele, dar adesea desenate cu o grijă extremă pentru detalii. Liniile drepte şi unghiurile predomină asupra curbelor.

3. NIVELUL CONŢINUTULUI (interpretare psihanalitică)

Se pleacă de la compararea dintre realitatea familiei copilului şi familia din desen, conform atitudinii generate de nivelul controlului şi de prevalenta principiului placerii versus principiul realităţii. Se consideră că :
- cel care-şi desenează propria familie se supune principiului realităţii
- cel care desenează familia dorită se supune principiului plăcerii- neplăcerii, urmând regula care prin care îşi realizează prin desenul său situaţia care îi provoacă maximum de plăcere şi minimum de neplăcere.

Diagnoza poate releva nivelul de maturitate afectivă şi al adaptarii la realitate, modul de funcţionare al mecanismelor de apărare folosite în faţa angoasei.

Maturizarea presupune trecerea spre realitate. Negarea realităţii rezultă din angoasă şi implică dificultatea de adaptare şi comportament regresiv.

Defense ale Eului contra angoasei

Defensele pe care Eul le foloseşte în situaţii patologice derivă toate mai mult sau mai puţin din acest mecanism de refuz, al negării unei realităţi prea dificil de suportat.

I. Cînd ameninţarea periculoasă care-i suscită angoasă provine din exterior subiectul o suprimă pur şi simplu din desenul lui (ex.: nu-şi deseneaza mama).
Dacă un copil este gelos pe un frate mai mic, pentru a-şi reduce anxietatea care care-i vine din luarea locului în afecţiunea părinţilor, îl poate suprima din desenul său **(negarea existenţei)**, sau îl poate pune în poziţia copilului mai mare şi pe sine în cea a mezinului **(inversiune de roluri)**, sau poate să-i ia locul **(identificarea cu rivalul)**.

Dacă un copil se teme de o pedeapsă pentru răutăţile sale se va declara, în ciuda realităţii, cel mai drăguţ dintre toţi, sau se va situa în desenul său la o vârstă mult mai mică, la acea vârstă când nu era încă rău **(regresie)**. Sau dacă este băiat se va putea reprezenta în trăsăturile unei fete amabile şi ascultătoare, sau invers, dacă este o fată, s-ar reprezenta ca un băiat **(deplasare).**

II. Sinele este domeniul unor puternice forţe instinctive, în principal al sexualităţii şi agresivităţii. Când puternica intensitate a acestor forţe le presează să se proiecteze în test sub o formă brutală, ele pot cauza în subiect o angoasă puternică, şi apărările Eului vor fi

alterate ca şi în cazul pericolului exterior. Pulsiunea vinovată este negată şi este refulată în inconştient. Aceste pulsiuni se vor putea realiza în exterior într-un mod travestit, printr-o cale care să nu suscite angoasa. Două mecanisme de defensă sunt folosite pentru acest scop.
Primul este **deplasarea**. Tendința este prezentă şi este satisfăcută dar ea este asumată de o altă persoană decât subiectul, o persoană destul de diferită de el prin situație, vârstă sau sex pentru a nu putea fi recunoscut în ea. Uneori copilul îşi deplasează pulsiunea sa interzisă într-un animal.
Al doilea mecanism este **proiecția** în primul sens freudian al cuvântului, prin care tendința vinovată este atribuită unui alt persoaj.

Personajele adaugate reprezinta aproape intotdeauna identificari ale subiectului. In ele deplasează el anumite pulsiuni pentru care se simte culpabil. Studierea relațiilor dintre identificarea conştienta şi cea inconştienta a subiectului dă informații despre dinamica conflictuală a personalității sale.

III. Angoasa provocată de Supraeu = angoasă de culpabilitate

Pe de o parte, Supraeul întăreşte refularea pulsiunilor dezvoltând în Eul conştient tendințe exact contrare pulsiunilor refulate **(întoarcerea în contrariu şi formațiunile reacționale ale Eului).**
Un alt mecanism este întoarcerea agresivității spre sine însuşi, cu scopul de a fi iertat. În consecință, de fiecare dată când, în desenul său, un copil se devalorizează, fie desenându-se mai mic, fie la distanță sau sub ceilalți, fie se declară mai puțin fericit sau mai puțin amabil decât în realitate, face asta pentru că resimte angoasă de culpabilitate. În cazurile extreme aceasta poate merge până la a se suprima complet din desen.
În alte cazuri aceasta poate să-l conducă pe copil la a renunța la situația pe care o ocupă pentru a accepta pentru el însuşi un loc mai modest: de exemplu sub forma unui bebe în pătuț.
Băieții se pot reprezenta ca fete atunci când manifestările agresive de virilitate suscită o teamă de castrare.

Cum se exprimă în desenul familiei tendințele şi defensele Eului

1. Valorizarea personajului principal

Punerea în valoare a unei persoane din familie indică relații particulare semnificative între copil şi acea persoană. Este persoana pe care copilul o consideră cea mai importantă, o admiră, o vrea aproape sau se teme de ea.
Cum îl recunoaştem în desen:

a. Personajul valorizat este adesea acela care este desenat primul, deoarece la el se gândeşte mai întâi copilul şi îi acordă cea mai mare atenție. El ocupă cel adesea primul loc la stânga familiei.

Acesta poate fi unul dintre părinți, un alt copil în care se cristalizează toate aspirațiile subiectului, sau poate fi subiectul însuşi, în cazul unei puternice tendințe narcisice.

b. Personajul valorizat este remarcat prin talia sa mai mare.

c. Desenul acestui personaj este făcut cu cea mai mare grijă, cu multe detalii. Dacă copilul foloseşte culori, acesta va fi personajul cel mai colorat dintre toți sau chiar singurul colorat.

d. El este bogat în lucruri adăugate: ornamente la haine, pălărie, umbrelă, pipă, poşetă etc.

e. Se întâmplă ca el să ocupe poziția centrală, privirile tuturor sunt îndreptate spre el.

f. El este pus în valoare de asemenea prin întrebările din anchetă revelându-se rolul lui privilegiat.

g. El este adesea o personificare a subiectului testat.

2. Devalorizarea

Devalorizarea unui personaj, când nu se traduce prin absență, se poate exprima prin multe maniere. Personajul devalorizat este:

a. Desenat cel mai mic dinte toți.
b. Plasat ultimul, adesea pe margimea foii, ca şi cum n-ar fi avut intenția de la început să-i atribuie un loc.
c. Plasat mai departe de ceilalți sau sub ei.
d. Mai puțin bine desenat decât ceilalți, sau cu detalii importante care-i lipsesc.
e. Depreciat prin estimerea peiorativă sau schimbarea vârstei (de exemplu, un părinte mult mai bătrân ca celălalt).
f. Nu îi dă un nume, în timp ce toți ceilalți au.
g. Foarte rar o personificare a subiectului, cu care el nu se identifică.

3. Personajele tăiate

Un mod particular de devalorizare este tăierea unui personaj după ce el a fost desenat.
În majoritatea cazurilor, faptul de a tăia ceea cea desenat este indicele unui conflict între o tendință la început proiectată în desen, apoi interzisă prin cenzura Eului.

4. Deplasarea şi personajele supraadăugate

O tendință pulsională neacceptată de Eul subiectului poate fi atribuită unui personaj aşa de diferit de el ca vârstă, sex, sau situație (sau toate trei la un loc) pentru ca subiectul să nu rişte să fie recunoscut sau să se recunoască el însuşi.
El poate să-şi deplaseze aceste tendințe în alte personaje din familie: în frați, surori, mai rar unuia dintre părinți.
Se întâmplă adesea ca el să introducă personaje imaginare, care realizează ce el însuşi nu îndrăzneşte să realizeze. Cele mai multe personaje supraadăugate vor fi puse în valoare în desen, fiind considerate ca reprezentative pentru o tendință importantă a copilului. În

unele cazuri, copilul însuşi este absent din desen, fiind în întregime proiectat în personajul adăugat.

a. Personajul adăugat poate fi **un bebe** asupra căruia subiectul deplasează puternice tendinţe regresive.
b. Personajul adăugat poate fi **un subiect mai în vârstă** şi chiar un adult, simbolizând dorinţele copilului.
c. Personajul adăugat poate fi **un dublu**, deci nu un personaj care se substituie subiectului, dar care îl dublează, se ţine aproape de el şi lui îi asociază tot ceea ce el face. Dublul este aproape întotdeauna foarte apropiat de subiect ca vârstă, sex, situaţie; un fel de geamăn al lui. Dar există şi dubluri de vârste şi sexe diferite. Dublul nu pare a fi ales prin întâmplare. El are vârsta sau sexul prin care tendinţele subiectului se pot exprima în mod direct.
d. Personajul adăugat poate fi **un animal**, aici travestirea este extremă, arătându-ne că interzicerea tendinţei este foarte puternică. Nu este cazul în care copilul şi-a desenat animalul lui de companie.

5. Legăturile afective şi relaţiile de distanţă sau apropiere dintre personaje

Legăturile pe care subiectul le stabileşte între personaje, în proiecţia sa scripturală, trădează maniera în care el consideră în forul lui interior relaţiile dintre ei.
Apropierea dintre două persoane în desen indică intimitatea lor, trăită sau dorită de subiect. Dacă ele se ţin de mână, se îmbrăţişează, se joacă împreună, intimitatea este şi mai marcantă.
Când un personaj este situat mai la distanţă de celelalte este perceput a avea o legătură mai slabă emoţională cu ele. Dacă subiectul se reprezintă pe sine mai îndepărtat de ceilalţi, aceasta indică dificultatea pe care o încearcă în a stabili relaţii cu restul familiei, fie prin agresivitatea contra ei, fie pentru că se simte exclus.

6. Identificările

Analiza nivelurilor identificărilor: planul conştient (cine declară subiectul că vrea să fie) şi cel inconştient (identificarea dorinţelor, tendinţelor sau defenselor).
Compararea identificărilor conştiente şi identificărilor inconştiente poate aduce multe informaţii asupra dinamicii conflituale a personalităţii, identificările inconştiente fiind în raport direct cu pulsiunile Sinelui refulat şi identificările conştiente exprimând ceva din defensele Eului.

Obiectivitate şi subiectivitate în desenul familiei

Atunci când subiectul, în ciuda consemnului care îi este dat, respectă **obiectivitatea** realităţii şi desenează diverşi membrii ai familiei sale în ordine ierarhică, respectând fiecare caracteristică a vârstei, sexului şi situaţiei, pare că nu se poate vorbi de proiecţie, ceea ce nu este adevărat.
În primul rând faptul de a transforma consemnul liber într-o strictă supunere faţă de realitate indică la subiect o dominantă mult mai marcantă a principiului realităţii asupra principiului plăcerii. Probleme care se pune este de a şti dacă este semnul unei bune adaptări la real sau este un semn de inhibiţie a spontaneităţii şi a intrerzicerii exprimării libere a tendinţelor.
În al doilea rând, în ciuda obiectivităţii familiei reale, este posibil să se descopere semne ce relevă proiecţia tendinţelor afective.

La extrema cealaltă, personajele desenate nu au nici o realitate obiectivă, fiind pur şi simplu proiecţia tendinţelor proprii subictului**.** În aceste cazuri în care **subiectivitatea** predomină trebuie considerat în interpretare că membrii familiei imaginare nu au o existenţă reală dar sunt văzuţi ca reprezentând tendinţele afective ale subiectului sau unele aspecte ale personalităţii sale.

Imaginile parentale pot apare în desenele copiilor şi sub forma unor simboluri
(***Sylvie Chermet-Carroy, 1995)***

Imagini materne

Elementul feminin poate fi manifestat prin simbolistica apei.
Oceanul reprezinta apa primordială - este la originea vieţii ca apă a gestaţiei ce scaldă embrionul şi precede naşterea. Această perioadă din viaţă este legatura cu inconştientul.
Ea marchează starea fuzională proprie vieţii intrauterine, puterii inconştientului, sensibilităţii emoţionale.
Apa în desen reprezintă puterea feminină, mama simbolică sau mama reală. Găsim aici femininul în sine, polul sensibil şi emoţional al copilului, partea sa de feminitate sau de receptivitate.
Apa evocă supleţea adaptării, imaginarul, visul şi pasivitatea.
Alte simboluri feminine: pădurea, umbroasă, profundă şi secretă –proiecţia ameninţărilor inconştientului. Pădurea este şi purtătoarea unui aspect al mamei prin latura sa vegetativa, conţinatoare şi protectoare.
Pământul – care hrăneşte, receptează, transformă - este asociat cu mama universală şi fecundă care da şi ia viaţa.
Se intamplă ca în rotunjimea colinelor copilul să deseneze clar sanii mamei, simbol de dragoste, hrana şi tandreţe.
Grota sau peştera- alte simboluri materne.
Grota, pântec al pământului este o reprezentare a pântecului matern cu tot ceea ce acesta implica: regresie la o stare anterioara şi cautarea originilor.

Elemente care conțin, protejează şi adăpostesc sunt întotdeauna purtatoare ale noțiunii de feminin si mama.

- curcubeul – cand copilul deseneaza omulețul sub el.

Florile – indica şarm, dulceață şi tandrețe
- exprimă prezența maternă sau feminină
- reprezintă şi afectivitate şi senzualitate

Unele animale simbolizează mama vitregă, puternică, castratoare şi devoratoare (paianjenul)

- vrajitoarea - mama ce pedepseşte şi pretinde
- zâna - mama care protejeazâ şi linişteşte

Imagini paterne

Asa cum pământul şi apa sunt analoage puterii creative feminine, aerul şi focul vehiculeaza noțiuni masculine.
Soarele, în special este simbol al tatălui, al divinului şi al energiei cosmice.
Soarele fecună pământul, dă viață.
El este in acelaşi timp putere, fecunditate şi cunoaştere supremă, simbol divin al principiului masculin. Ori, pentru copil, tatăl este Dumnezeul atotputernic, cel ce oferă cunoaştere şi autoritate.
Modul în care soarele apare în desen semnifica relația copilului cu tatăl şi arată cum este resimțită autoritatea.

- daca este puternic şi cu raze- importanța imaginii paterne
- în cele mai multe cazuri, soarele ascuns indică un conflict cu tatăl sau cu autoritatea.
- Situat în stânga foii- mama este investita cu autoritate.
-

Alte simboluri paterne:
-persoane încoronate, deoarece coroana simbolizează supremația şi stralucirea
-forme falice
-animale puternice

Alte aspecte relevate de Testul Familiei

1. **Reacția depresivă (mai frecventă la fete)**

În interviul luat după test, copilul se declară mai puțin fericit şi mai puțin amabil decât este în realitate => intervenția unui Supraeu sever (speră ca prin această autodevalorizare sa obțină iertarea şi protecția instanței de cenzură, dacă nu e aruncat din paradisul securitații parentale).

Semne care apar în desen:

1. Eliminarea din desen a figurii proprii
Aceasta autoeliminare poate fi:
a) parțială: se reprezintă mai mic, cu întreruperi, cu trăsături neclare, fragmentare =>inhibiție, timiditate, educație severă, nu-şi asumă tendințele vitale, agresivitate fraternă diminuată.
b) totală =>depresie severă
Tendința de autoeliminare =>regresie la stadiile orale datoratț:
-rivalitatii fraterne
-complexului Oedip

Semne ale devalorizării de sine:

-copilul se desenează -mult mai mic (ex:ca făt)
-îndepărtat de ceilalți
-urât, cu diformități
Devalorizarea este o angoasă de care copilul încearcă să scape prin identificări conforme cu pricipiul plăcerii (ex: cu mama ''pentru că are copii").

2. Reacția regresivă (identificarea cu un bebeluş)

Motiv: se proiectează regresiv într-o epocă în care conflictul axiogen nu exista.
! in mod special, conflictul de rivalitate fraternă declanşează reacții regresive de întoarcere la perioada de copil mic
„Bebeluşul" este des întâlnit în desenele copiilor depresivi, cu sentimente de inadecvare.
!Obs: identificarea reprezentată în desen funcționează adeseori, complementar (nu sunt scindări ex: se identifică cu tatăl că are frați dar se reprezintă ca bebeluş).

3. Conflictul de rivalitate fraternă poate fi rezolvat de către copil prin trei maniere patologice, ce pot fi depistate în desen.
1) tipic masculină când domină agresivitatea. Pot fi mai multe situații:
- agresivitatea este asumată de către un animal
- agresivitate orientată pe rival (eliminarea sau deprecierea rivalului)
- proiecția agresivității pe persoane rele, geloase, acte periculoase
2) tipic feminina – agresivitatea întoarsă spre sine => reacțiile depresive
3) tipic feminina – regresiune sau identificarea cu ultimul născut
Pentru 2) si 3) in terapie trebuie urmarită expansiunea personalității copilului, exprimarea propriilor trebuințe.

4. Relatiile cu parinții – conflictele Oedipiene

La vârsta de 6-7 ani şi mai mult copilul e deja „trezit” fizic si psihic vis-a-vis de propriile intimități sexuale, are o experiență tulburatoare cu propria personalitate = conflictele Oedipiene.
Aceste conflicte se exprimă în desene prin:
a) identificarea cu părintele de acelasi sex (căruia vrea să-i ia locul)
b) relația specială cu părintele de sex opus

Conflictele Oedipiene se manifestă prin:
- agresivitate, ieşiri coleroase, ură, gelozie
- autopedepsiri (dacă intervine Supraeul se transformă in conflict interior nevrotic) + teama de pedeapsă, păcat

In desen, copiii cu conflicte Oedipiene îşi reprezintă clar, distinct atât mama cât şi tatăl dar, deseori, nediferențiați sexual (semn de imaturitrate psihosexuală– 75% dintre copiii de 10 ani desenează diferențele sexuale).
Apar diferențieri de identitate sexuală prin haine şi prin caracteristici sexuale secundare (ex.: barba, mustața, muschi la bărbați, picioare lungi).
Apar simboluri - falice: pipa, cravata, revolverul
- uterine: cana, vaporul, floarea

I. Conflictul Oedipian deschis :

1) Identificarea cu părintele de acelaşi sex în desen (dacă în desen investeşte mai puternic o persoana de sex opus este semn de tulburare – ambivalență sexuală)
- prima persoana desenată de copil este o identificare după principiul plăcerii şi este superioară din punct de vedere al autenticității identificării declarate care este supusă cenzurii inconştiente
- părinții puşi în valoare în mod special
- copilul îşi însuseşte copiii (frații născuți de mamă dacă e fată/ autoritatea paternă dacă e băiat)
- părinții sunt legati prin ceva – apropiere spațială
- se țin de mana
- este exprimată într-un anumit fel relația sau dorința de relaționare cu părintele de sens opus
!Contează:- ordinea desenării
- identificarea declarată
- agresivitatea geloasă:- dacă parintele de acelaşi sex este valorizat în mod deosebit, dar e încarcat de ambivalență
- dacă copilul se identifică cu el există reprezentate prin simbolistica spațiului dorințe de separare a cuplului

II. Conflictele oedipiene mascate:

- datorate cenzurii Eului => refularea în inconştient => formaţiunile reacţionale (= tendinţe exact contrarii celor refulate)
1. Agresivitatea oedipiană simbolizată printr-un animal
- daca agresivitatea copilului e crescută, e mascată printr-un animal care mănâncă părintele, fraţii de acelaşi sex pentru a-i elimina din competiţie (copilul se identifică cu animalul)
  - tipuri de animale: câine (cea mai mare frecvenţă), şarpe, lup, urs.

2. Relaţia la distanţă, izolarea într-un colţ, delimitarea strictă
- este importantă evaluarea distanţei dintre persoanele din desen pentru că semnalizează relaţiile dificile
Forma extermă este eliminarea totală.
- distanţa mare faţă de părinţi semnalizează ostilitatea oedipiană
- daca distanţa este mai mare faţă de părintele de acelaşi sex şi mai mică faţă de părintele de sex opus
!Pot apărea simboluri ale dependenţei orale faţă de părinte ca o aparare împotriva complexului lui Oedip (ex: masa cu mâncare; sticle cu băutură)

3. Replierea narcisistă asupra Eului propriu:
- copilul se reprezintă în prim plan, ceea ce indică o investire privilegiată a Eului propriu
- părinţii reprezentaţi in planul II, III
- acest narcisism este secundar imposibilităţii investirii preferenţiale a imaginii parentale (mai ales de sex opus) datorită cenzurii Eului care interzice proiecţia complexului lui Oedip pe parintele de sex opus
- frustraţii afective în relaţia cu părintii în faza oedipiană
!Apariţia unui personaj rău, supraadăugat în desen
  - simbolizează cenzura Supraeului
  - preia interdicţia pulsională (mai ales in cazul pulsiunilor sexuale)

4. Depresia pre-oedipiană:
- identificarea regresivă- cu un bebeluş
  - cu o persoană mult mai mică decât propria persoană
-motive: regresia la vârsta fara probleme, la care nu exista rival

5. Inversiunea sexului (băieţii se identifică cu fetele şi invers)=inversiunea Oedipului
Indicatorii Oedipului inversat:
a) iubirea tandră faţă de părintele de sex opus este înlocuită de indiferenţă, ostilitate
b) rivalitatea agresivă faţă de părintele de acelaşi sex este înlocuită prin afecţiune tandră
Oedip inversat=formaţiune reactionară a Eului.
E posibil ca Oedip inversat sa fie în conştient, iar Oedip autentic în inconştient.
Oedip inversat indică probleme de identificare sexuală, ambivalenţă afectiva.

6. Tema tatălui care hrăneste (ia locul mamei)

- confuzie a imaginii parentale

Indică:- mare imaturitate afectiva
- fixatie la stadiul oral
- nediferențiere femeie-barbat

7. Regresia orala

3. Sinteza interpretativă

Analiza manierei în care un copil se proiectează în desenul familiei ne aduce date prețioase asupra personalității, asupra structurilor Sine, Eu şi Supraeu, şi eventualele conflicte între aceste instanțe diferite, ca şi asupra relațiilor pe care subiectul le are cu părinții şi frații săi.
Totuşi, ca orice test proiectiv, desenul familiei nu aduce certitudini, ci doar posibilități. El permite emiterea unor ipoteze asupra personalității subiectului care trebuiesc verificate. Se procedează în două maniere:

1. **Metoda convergenței indicilor**, făcând apel la documente proiective complementare.

Se distinge aici între convergența intra-test şi convergența extra-test.
Convergențele intra-test sunt acelea care pot fi culese în chiar desenul femiliei, când mai multe elemente converg, întărind probabilitatea fiecăreia dintre ele.
Convergențele exra-test sund acelea care sunt oferite de alte teste de personalitate. O convergență foarte prețioasă poate fi adusă prin psihoterapie (în special psihodrama), atunci când este instituită.

2. Uniunea datelor clinice cu testul proiectiv.

Interpretările trebuie să se refere întodeauna la datele clinice şi în special la tulburările patologice pentru care a fost solicitată consultația. Nu se fac interpretări în orb.
Testul proiectiv nu aduce decât rareori criterii care să permită diferențierea dintre starea normală şi starea patologică. Aceleaşi tendințe instinctive, aceleaşi cenzuri, aceleaşi conflicte pot fi observate la subiecții bine adaptați ca şi la cei inadaptați.
Deci trebuie întotdeauna să fie interpretate datele desenului familiei în funcție de observația clinică.

Bibliografie:

- Corman L. (1967) - *Le test du dessin de famille*, PUF
- Royel, Jacqueline (1995) - *Que nous disent les dessins d` enfants*, Les Editions du Journal des Psychologues, Paris
- C. Jourdan-Ionescu (2003) - *Desenul familiei*, Ed. Profex, Timisoara
- M. Minulescu (2001) - *Tehnici Proiective*, Ed. Titu Maiorescu, Bucuresti

Întrebări de autoevaluare:

1. Cum se administrează Testul Familiei ?
2. Cum se realizează analiza la nivel grafic a desenului familiei?
3. Cum se realizează analiza la nivelul structurilor formale?
4. Care sunt elementele de care se ține cont în analiza de conținut?
5. Cum se exprimă în desenul familiei tendințele şi defensele Eului?
6. Cum apare ilustrat în desenul familiei conflictul de rivalitate fraternă?
7. Cum apar ilustrate în desenul familiei conflictele oedipiene?
8. Cum se realizează sinteza interpretativă?

Temă

Aplicați Testul Desenul Familiei la cinci copii diferiți ca sex şi vârstă.

Interpretați rezultalele testului.

Corelați interpretarea cu datele pe care le aveți din anamneza copilului**.**

Unitatea de învăţare 2

TESTUL CULORILOR LUSCHER

(Autor Max Luscher, 1969)

Cuprins:

Obiective:

La sfârşitul acestei unităţi de învăţare, studenţii vor fi capabili să:

- Cunoască modul de administrare al Testului Culorilor
- Cunoască simbolismul culorilor primare si al celor auxiliare
- Cunoască principalele elemente de analiză şi interpretare

În "întregul" test Luscher sunt şapte panouri diferite de culori conţinând în total 73 de culori formate din 25 de nuanţe diferite şi cerând 43 de selecţii diferite de realizat. Protocolul obţinut permite o mulţime de informaţii în legătură cu structura psihică, conştientă şi inconştientă a individului, ariile de stres psihologic, stadiul echilibrului şi al dezechilibrului, şi multe informaţii de mare valoare pentru medic sau pentru psiho-terapeut.

Versiunea prescurtată cu 8 culori este cunoscută sub numele de « testul rapid » sau « testul Luscher scurt » şi, deşi nu este atât de cuprinzător şi relevant ca testul întreg,

are totuşi o considerabilă valoare pentru punerea în lumină a aspectelor semnificative ale personalităţii şi în atenţionarea asupra ariilor stresului psihologic şi fiziologic.

Folosirea lui în educaţie este variată şi extensivă. Resursele investigatorii ale acestui aspect au fost realizate de Karl Fleinghaus şi alţii. Testul mai este folosit în psihologia religiei, gerontologie şi în orientarea maritală. În plus serviciile de personal Luscher au aplicat testul pentru nevoile orientării profesionale şi selecţiei personalului din industrie şi comerţ.

Testul a fost rafinat şi îmbunătăţit de la începuturile lui, dar astăzi este asemănător cu cel de la început. Interpretarea s-a îmbunătăţit şi a devenit mai cuprinzătoare, dar premizele iniţiale au rezistat probei timpului.

Codul pentru cele 8 culori

Cele 4 culori : albastru- întunecat (1), verde albăstrui (2), roşu portocaliu (3) şi galben strălucitor (4) sunt « psihologic primare » şi constituie ceea ce numesc « culorile fundamentale ale testului ». Culorile auxiliare ale testului sunt : violet - mixură de roşu şi albastru (5), maro - mixură de galben-roşu şi negru (6), un gri neutru (0), neconţinând culoare şi de aceea liber de orice influenţă afectivă, în timp ce intensitatea îl plasează la jumătatea drumului între lumină şi întuneric, încât nu dă naştere la un efect catabolic – este psihologic şi fiziologic neutru; şi în fine negru (7), care este negarea tuturor culorilor.

1. Administrarea testului:

1.Cele 8 cartoane colorate sunt aranjate în faţa subiectului.

2. Instructaj: "Fără să încercaţi să legaţi aceste culori de ceva, care din ele vă place mai mult?".

3. Examinatorul pune acest carton – cu faţa în jos – la începutul unui şir plasat în faţa sa.

4. Apoi spune: "Din aceste culori rămase, care vă place cel mai mult? " Când acest lucru a fost indicat, ia cartonul şi il pune cu faţa în jos- după şi la dreapta primului.

5.Continua în acest fel cu cartoanele rămase .

6. Examinatorul înregistează pe o foaie de hârtie numerele celor 8 cartoane în ordinea care apar de la stânga la dreapta.

7. Ia apoi cele 8 cartoane pe care le reamestecă şi le aranjează din nou în faţa subiectului.

8. Începe a doua serie, spunând : "Vreţi să priviţi aceste culori ca şi când nu le-aţi mai fi văzut înainte? Să nu faceţi un efort de a vă reaminti sau de a repeta ceea ce aţi văzut. Ce culoare vă place cel mai mult?"

9. Repetă punctele 3-5.

10. Înregistrează numerele selecţiei a doua dedesubtul celor deja înregistrate.

11.Grupează, notează şi analizează selecţiile.

Se consideră că a doua selecţie apare mai spontan, e mai valabilă decât prima în interpretare.

2. Atitudinea subiectului față de o anumită culoare sau Funcții ale culorilor

La începutul şirului atitudinea este aceea de preferință decisă, urmată de o arie care este încă cea a preferinței, dar aceasta este mai puțin marcată, vine apoi o arie privită cu indiferență, urmată în final de o arie de antipatie şi refuz. Simbo1urile folosite pentru a nota aceste arii sunt:

Preferința puternică pentru o culoare	simbol +
Preferința pentru o culoare	simbol x
Indiferența față de culoare	simbol =
Antipatie sau respingere a culorii	simbol –

Poziția I: cea mai plăcută (simpatică) culoare reprezintă o "orientare către" şi este indicată de +. Indică metoda esențială, modus-u1 operandi al persoanei care a ales, semnificațiile spre care se orientează sau pe care le adoptă pentru a reuşi să-şi atingă obiectivul. De ex.: albastrul închis în prima poziție semnifică un modus oporandi "calm".

Poziția II: notat, cu + pentru a indica că este obiectivul actual. Cu albastru închis în această poziție, ținta spre care se îndreaptă va fi "pace şi linişte". Depinzând de gruparea şi notarea testului prezent, în orice caz, a doua poziție poate fi notată cu un **x** şi are un înțeles definit (vezi mai jos pozițiile III şi IV). Când e notată numai culoarea din prima poziție cu +, atunci modul oporandi şi obiectivele sunt aceleaşi, cu alte cuvinte mijloacele adoptate au devenit un obiectiv în sine.

Astfel, o persoană este de o obicei calmă, pentru că doreşte să atingă un obiectiv particular fiind calmă, ca de exemplu, asigurarea că rațiunea sa trebuie să prevaleze sau să mențină un mediu stabil - dar acolo unde albastru închis este singura culoare notată cu +, acolo calmul a devenit un obiectiv în sine.

Pozițiile III-IV: de obicei notate cu "**x**", care arată starea prezentă a lucrurilor; situația în care simte că se află acum, sau maniera în care circumstanțele sale prezente îl obligă să acționeze. Albastrul închis în această poziție ar putea arăta că subiectul se simte într-o situație liniştitoare, sau în una în care trebuie să acționeze cu calm.

Pozițiile V-VI: aceste poziții reprezintă indiferență şi sunt notate cu " = ". Culorile din acestă arie arată că subiectul nici nu respinge dar nici nu sunt în mod specific proprii situației actuale ci sunt ținute în rezervă, pusă în păstrare pentru siguranță şi nu în acțiunea prezentă. O culoare "indiferentă" este deci o ca1itate nestabi1ă, suspendată ca nepotrivită, dar este în rezervă şi poate fi adusă repede înapoi în acțiune, la orice moment de schimbare a circumstanțelor. Albastrul închis într-una din aceste poziții îi arată că "pacea" s-a suspendat, aşa încât o situație neliniştită sau iritantă trebuie adusă sub control, sau cel puțin făcută mai tolerabilă.

Pozițiile VI –VII : notate cu "–" şi reprezentând o " întoarce de la" culori1e care sunt respinse ca nesimpatice reprezintă o dorință particulară pentru care există un motiv specia1 să fie inhibat, (pentru că o acțiune de acest fel ar fi dezavantajoasă). Cu alte

cuvinte aceste culori reprezintă o trebuință care este reprimată în chip necesar. Cu albastrul închis într-una din aceste poziții dorința pentru pace, linişte, trebuie să rămână nesatisfăcută pentru că datorită unor circumstanțe nefavorabile - orice relaxare, orice abdicare, orice încercare de a aduce relațiile mai apropiate şi mai armonioase ar putea avea consecințe nesatisfăcătoare.

3. Semnificațiile culorilor

Categoriile celor patru culori fundamentale

Cele 4 culori fundamentale au o importanță specială şi au semnificații particulare, după cum urmează:

Albastrul întunecat – reprezintă "adâncimea sentimentelor" şi este
concentric–pasiv–incorporal–heteronom–perceptiv–sensibil– unificator ;
Aspectele sale afective sunt următoarele:
1inişte–mulțumire–tandrețe–dragoste–afecțiune.

Albastrul - verde - reprezintă "elasticitatea voinței" şi este :
pasiv–defensiv–autonom–posesiv–neschimbător–reținut;
Aspectele sale afective sunt:
persistența–afirmarea de sine–încăpățânarea–aprecierea de sine.

Roşul - oranj - reprezintă "forța voinței" şi este:
excentric–activ–ofensiv–agresiv–autonom–locomotor–competitiv;
Aspectele sale afective sunt:
dorința–excitabilitatea–dominarea–sexualitatea.

Galbenul strălucitor: reprezintă "spontaneitatea şi este:
excentric–activ–proiectiv–heteronom–expansiv–investigator–aspirând (care aspiră);
Aspectele sale afective sunt:
variabilitatea–expectanța–originalitatea–veselia.

Concentric înseamnă: " preocupat subiectiv" şi deşi aceasta are anumite aspecte de "introversie,, nu este acelaşi lucru şi nu ar trebui confundate. Oamenii introvertiți sunt concentrici, dar cei care sunt concentrici nu sunt în mod necesar introvertiți în sensul obişnuit al cuvântului. A fi preocupat subiectiv înseamnă a fi exclusiv interesat în ceea ce este o extindere proprie, precum şi interesul pentru sine. O persoană care este în continuă comunicare cu alții poate fi la considerat în mod superficia1 ca extrovertit. Dacă ne dăm seama că topica conversației rămâne invariabil în legătură cu colecția lui de stampe sau cu familia lui, soția lui, casa lui, slujba 1ui, excursia sa prin Europa atunci putem spune că individul îşi afişează concentricitatea deoarece priveşte toate aceste lucruri ca extensiuni

ale sale. Încercând să se aducă în conversație probleme de interes mai general, fie va întrerupe, fie va înceta să asculte.

Excentric înseamnă: ”interesat obiectiv” şi este mult mai aproape de extroversie decât concentricitatea de introversie. Un individ excentric este interesat de mediu, de lucrurile şi oamenii din jur, fie din punct de vedere al contrastelor sau cauzării de efecte asupra mediului, fie extrăgându-şi stimulii din mediu; în primul caz este cauzativ şi deci autonom faţă de mediu; în al doilea caz este efect al mediului şi de aceea heteronom.

Autonomia este astfel echivalentul lui "fiind o cauză" în timp ce **heteronomia** este echivalentul cu “fiind un efect".

Pasiv şi activ au un înţeles mult asemănător lui **concentric** şi **excentrie**.

Cele 4 culori de bază: **albastru, verde, roşu, galben**, reprezintă trebuinţe psihologice fundamentale - trebuinţa pentru mulţumire şi afecţiune, trebuinţa de afirmare, trebuinţa de a acţiona, de a avea succes şi trebuinţa de a privi înainte şi a aspira - sunt tratate dându-li-se o importanţă specială. De aceea, ele ar trebui să apară toate în primele 4-5 locuri ale testului, când selecţia este făcută de către un individ sănătos, normal echilibrat, eliberat de conflicte şi represii.

Categoriile celor patru culori auxiliare

Negrul şi **griul** nu sunt, stricto senso , deloc culori – negrul fiind negarea culorii, iar griul testului fiind strict neutru şi fără culoare. De aceea acestea sunt două acromatice (nocolorate).

Violetul este o mixtură de albastru şi roşu, în timp ce **maroul** este o mixtură de oranj-roşu şi negru, dând o culoare întunecată, relativ fără viaţă (uneori de asemenea numită acromatică). Preferinţa pentru una din cele trei culori acromatice poate fi considerată ca indicând o atitudine negativă în faţa vieţii; aceasta va fi mult mai complet descrisă în capitolul asupra “anxietăţi1or".

Nici maroul, nici violetul nu sunt psihologic primare şi sunt selecţionate pentru test după un mare număr de încercări şi erori, ca fiind culori reprezentative pentru alte caracteristici pe care individul le va plasa în mod normal în aria funcţională indiferentă a testului sau chiar le va respinge; dar care sunt frecvent exagerate şi frecvent se ridică către începutul şirului pe seama uneia sau alteia din culorile fundamentale.

Fiecare din cele 8 culori a fost aleasă cu atenţie datorită înţelesului psihologic şi fiziologic particular – datorită structurii ale. Acest înţeles are o semnificaţie universală aceeaşi în toată lumea, atât pentru un tânăr cât şi pentru un bătrân sau femeie, educat sau înapoiat, “*civilizat*” sau “*necivilizat*”. De fapt singura limitare pe care o are aplicabilitate generală a testului este necesitatea de a comunica cu persoana testată; dacă poate înţelege ce se cere de la el, dacă poate vedea planşele de culori, (indiferent dacă este sau nu daltonist) şi poate afirma preferinţele sale, atunci testul este aplicabil respectivului subiect.

GRIUL

Griul testului nu este nici colorat, nici întunecat, nici luminos, fiind în întregime liber de orice efect stimulativ sau tendință psihologică. Este neutru, nici subiectiv, nici obiectiv, nici interior, nici exterior, nici tensional, nici relaxant.

Cine alege griul **în prima poziție**, vrea să se separe cu un perete de oricine, să rămână liber şi neimplicat, aşa încât să rămână izolat de orice influență sau implicare exterioară. Nu vrea să participe şi se izolează de participarea directă, acționând în munca pe care o are de făcut în mod mecanic şi artificial. Chiar când aparent participă, de fapt ia parte numai prinr-un control îndepărtat, ca şi când ar fi – stă alături şi se supraveghează pe sine şi mişcările sale, dar nu-şi dă voie să fie realmente implicat în acțiune. În această poziție griul este în întregime compensator, este o încercare de a ameliora prin non-implicare circumstanțele care rezultă din anxietatea provocată de culorile respinse.

Griul, datorită atributului sau special de non-implicare,de a "*nu avea nimic de-a face cu ceva*", conține un important element de disimulare, de ascundere.

Pe de altă parte, persoanele care aleg griul **în ultima poziție**, doreşte să cuprindă totul – refuză non-amestecul – şi simte că are un drept real să ia parte la tot ceea ce se întâmplă în jurul său, cu rezultatul că alții îl pot considera intrigant, suprainchizitiv şi indiscret. Orcine respinge griul vrea să epuizeze toate posibilitățile în drumul său către țintă şi nu îşi permite odihna sau relaxarea până când nu o atinge.

Orcine îşi alege griul **în poziția a II a** îşi împarte lumea pe care o are într-o arie compensatoare şi exagerată, pe de o parte, reprezentată de culoarea pe care a plasat-o în prima poziție şi, pe de altă parte, de toate posibilitățile reprezentate de culorile pe care le respinge sau de sentimentul de anxietate în care ar putea fi antrenat de acestea, sentiment pe care îl respinge. Culoarea care precede griul reprezintă singurul mecanism prin care subiectul vrea să trăiască. Alminteri el se deconectează şi se separă de lumea din jur.

Chiar când griul este **în poziția a treia**, lipsa de echilibru între culorile favorizate care îl preced şi culorile care-l urmează este încă atât de încărcată de tensiune, încât culorile din pozițile I şi II trebuie interpretate ca şi compensații, şi deci ca substitute compulsive pentru o anumită deficiență existentă şi pentru anxietatea care apare datorită acestei deficiențe. De ex. : dacă primele culori sunt 3 4 0, atunci s-a produs o deconectare, iar grupul 3 4 reprezintă o metodă compensatorie care trebuie folosită pentru a trăi; în acest caz, o "*activitate expansivă*".

Poziția medie statistică medie a griului este pe cel de-al şaselea loc, de unde se poate transfera la 5-7 fără să devină semnificativ. În alte poziții are semnificații. În condiții de epuizare, de golire sau de stres special griul tinde să fie împins înainte, spre începutul şirului.

ALBASTRUL

Albastrul-închis al testului reprezintă calmul complet. Contemplarea acestei culori are un efect linistitor asupra sistemului nervos central. Presiunea sanguină, ritmul

pulsului şi respiraţiei se reduc, în timp ce mecanismele de autoprotecţie lucrează pentru a reîncărca organismul. Corpul se adaptează la relaxare şi recuperare aşa încât dorinţa pentru această culoare creşte când subiectul e bolnav sau epuizat.

Albastrul-închis, la fel ca celelalte culori fundamentale e o reprezentare cromatică a unei tendinţe biologice de bază: fizio1ogic liniştea; psihologic - mulţumirea; acestea fiind pace şi recompensare. Oricine care se află într-o situaţie de echilibru, armonie şi relaxare are aceste sentimeate de stabilitate, unitate şi siguranţă. Albastrul reprezintă profunzimea sentimentului, unificare şi un sens al apartenenţei.

Când albastrul este ales **în prima poziţie** exprimă o nevoie de linişte emoţională, pace, mulţumire sau o trebuinţă fiziologică de odihnă, de relaxare şi posibilitatea de recuperare. Cine favorizează albastrul are nevoie de un mediul calm şi ordonat, eliberat de nelinişti şi frământări, în care elementele se mişcă şi evoluează încet, după linii mai mult sau mai puţin tradiţionale, un mediu în care relaţiile sale cu alţii sunt placide şi fără controverse.

Când albastrul este ales **în poziţia a şasea, a şaptea sau a opta**, dorinţa de cumpănire (de sânge rece) şi de încredere reciprocă rămâne nesatisfăcută în relaţiile sale dând naştere la o anxietate care este cu atât mai mare cu cât culoarea este plasată mai spre sfâşitul şirului. Relaţiile emoţionale prezente sau legăturile profesionale sunt respinse, deoarece ele nu sunt pe măsura înaltelor standare pe care le are faţă de acestea şi le respinge fie ca plictisitoare, fie restrictive. Le găseşte apăsătoare, descurajante şi deprimante, o legătură din care ar dori să scape. Astfel, respingerea albastrului închis înseamnă desfacerea legăturilor şi duce la un comportament neliniştit, fără pace şi la un grad de agitaţie mentală. Capacitatea de concentrare poate avea de suferit, iar pentru copil acest lucru poate lua forma unei dificultăţi de învăţare. La adult tensiunea rezultată, dacă continuă mult, poate duce la tulburări în sistem nervos cuprinzând inima şi sistemul circulatoriu ca rezultat al schimbărilor cardio-vasculare.

Respingerea albastrului-închis ca nevoie emoţională nesatisfăcută, poate duce la o preferinţă compensatoare pentru verde. În acest caz insistenţa de sine a verdelui implică o mândrie şi o cerinţă rebelă de independenţă; deseori se poate găsi la tinerii care vor să se desfacă de familie şi de legăturile parentale.

Respingerea frecventă a albastrului-închis dă naştere la o preferinţă compensatorie pentru roşu, aceasta implicând o dorinţă de stimulare. Când o trebuinţă nesatisfăcută de împlinere emoţională este acompaniată de roşu compensator ca modus operandi în prima poziţie, atunci este vorba de a aduce acest sentiment de neîmplinire printr-un comportament pasional şi sexualitate – sindromul lui Don Juan. Acolo unde promiscuitatea sexuală este respinsă ca substitut acceptabil pentru albastru-închis îndepărtat, compensaţia prin roşu va lua probabil forma unei activităţii riguroase în care individul se ascunde de perico1ele urmăririi unui scop captivant, ca de exemplu conducerea automobilelor de curse sau vânătoarea de vânat mare.

Deseori galbenul este ales compensatoriu pentru un albastru-închis îndepărtat. Galbenul înseamnă căutarea unei căi de depăşire a dificultăţilor. În acest caz opresiva lipsă de împlinire emoţională cere ca situaţia să fie relaxată iar depresia asociată să fie depăşită, ceea ce duce la o căutare agitată a unei soluţii. Această căutare poate fi orientare nu numai pentru soluţionarea unei situaţii emoţionale existente de vulnerabilitate, ci poate merge dincolo de aceasta într-o căutare a unui anume stadiu de acord spiritual mai satisfăcător, precum înţelegerea filosofică sau metafizică, preocuparea pentru învăţături

religioase sau un interes pentru mişcări ulterioare care să ducă la realizarea unei înfrățiri universale etc.

Statistic, albastrul are o semnificație aparte dacă nu stă pe primele patru poziții.

VERDELE

Verdele testului conține într-o anumită măsură albastru şi este culoarea care reprezintă condiția fiziologică a "*tensiunii elastice*". Psihologic se exprimă ca voință de acțiune, ca perseverență şi tenacitate. Verdele-albastru este de aceea o expresie a feminității, a constanței şi mai ales a rezistenței la schimbare. Persoana care alege verdele **pe prima poziție** vrea ca propria sa valoare să crească în siguranță, fie prin autoafirmare, agățânduse de o imagine idealistă despre sine, fie prin recunoaşterea pe care o aşteaptă de la alții ca semn de respect față de calitățile sale, fie datorită bogăției sale, sau în termenii superiorității sale în câştiguri materiale, educaționale sau culturale.

Cel care alege verdele în prima poziție doreşte să impresioneze. Doreşte să fie recunoscut menținându-şi punctul de vedere, vrea să-şi găsească o cale proprie împotriva opozițiilor, a rezistenței.

Persoana care alege verdele **în poziția 6, 7 sau 8** doreşte şi ea aceste lucruri dar a fost slăbită de rezistența pe care a întâmpinat-o şi se simte redusă în statut prin lipsa de recunoaştere. Această deprimare îl face să simtă o rezistență tangibilă, o tensiune fizică prezentă (ca de exemplu în bolile pulmonare sau de inimă), sau ca o greutate sau constrângere - pe toate acestea vrea să le evite. Cu cât verdele este mai în spatele şirului, cu atât mai repede caută să evite aceste lucruri.

De aceea respingerea verdelui înseamnă nelinişte, anxietatea de a se elibera de temerile impuse de nerecunoaştere. În timp ce verdele în prima poziție poate însemna încăpățânare şi subiectivitate, când este respins înseamnă întodeauna acest lucru.

Verdele respins este deseori compensat prin plaserea albastrului în prima poziție deoarece se speră că acesta va duce la pace şi eliberare de tensiune. Cei care vor face această selecție caută un rai liniştit unde pot afla mulțumire şi unde nu mai trebuie să facă eforturi intolerabile necesare pentru afîrmarea poziției.

Uneori verdele respins este compensat de roşul în prima poziție. Roşul înseamnă dorința de excitare şi stimulare deoarece verdele respins exprimă el însuşi un stadiu de iritare, de tensiune care duce la nerăbdare şi la pierderea controlului de sine, această combinație va duce la o considerabilă impetuozitate, la izbucniri intolerabile, pierderea parțială a cunoştinței şi chiar la scizuri apoplectice.

Uneori se încearcă compensarea intolerabilei tensiuni a verdelui respins prin selectarea galbenului pe prima poziție ca o cale de ieşire din dificultate. Acest "*zbor spre libertate*" este o încercare de a scăpa de sentimentul de constrângere, de depresiune şi de posibilele scăderi ale stării de sănătate care pot urma. O astfel de compensare este rareori adecvată, constând în eforturi de a-şi distrage atenția.

ROŞUL

Este impuls, dorința câştigului, a tuturor formelor de vitalitate şi putere, de la potența sexuală la la capacitatea triumfurilor revoluționare. Este impulsul spre execuție rapidă, spre sport, luptă, competiție, erotism, productivitate întreprinzătoare. Este "impactul voinței" sau "forța voinței" şi diferă de "elasticitatea voinței" verdelui.

Cel ce alege roşul **pe primul loc** doreşte ca activitățile sale să aducă intensitatea trăirii şi o plinătate a vieții.

Cel ce respinge roşul, **pozițiile 6,7 sau 8**, este deja într-o stare de suprastimulare, devenind uşor iritabil, fie datorită fapătului că suferă de lipsă de vitalitate (de exemplu prin epuizare fizică sau insuficiență cardiacă), fie pentru că se simte încărcat de probleme aproape imposibil de soluționat. Simte că mediul său este periculos şi în afara controlului propriu. În acest context, culoarea nu-i apare cu semnificaşia ei specifică de putere şi de forță, ci ca fiind ceva amenințător. Respingerea roşului semnifică căutarea de protecție şi este cu atât mai intensă cu cât este mai la aproape de poziția 8.

Culoarea albastru aleasă compensator pe poziția 1 are un rol tranchilizant, subiectul doreşte un mediu paşnic. În această combinație albastrul reprezintă adesea căutarera masochistă a unui partener sexual, căutare acompaniată de sentimentul de a nu fii iubit şi apreciat. Fiziologic, aceasta alegere apare la cei care suferă de frustrări şi anxietate şi la cei care țintesc spre o boală de inimă.

Alegerea verdelui pe prima poziție apare numai când se încearcă să se depăşească epuizarea fizică şi nervoasă exclusiv prin puterea voinței.

Galbenul compensator pe prima poziție este o alegere de scurtă durată şi oferă o imagine specifică de disperare.

GALBENUL

Este cea mai strălucitoare culoare din test şi efectele ei sunt lumina şi veselia. Galbenul exprimă expresivitatea neinhibată, largheţea şi relaxarea. Ca opus al verdelui la care tensiunea inducând contradicții poate duce chiar la spasme sau chiar crampe, galbenul reprezintă relaxarea şi dilatarea. Psihologic, relaxarea înseamnă relaxarea din probleme, încărcături, restricții sau supărări.

Dacă galbenul este ales **pe primul loc**, aceasta arată dorința de relaxare şi speranța unei mari fericiri şi implică conflicte mai mici sau mai mari în care este necesară relaxarea. Această speranță de fericire în toate nenumăratele ei forme, de la aventura sexuală la filozofiile care oferă iluminare şi perfecțiune, este todeauna direcționată către viitor; galbenul presează spre înainte, spre nou, spre modern, spre evoluție şi nedemodat.

Când galbenul este ales compensatoriu pe primul loc compensatoriu, nu există numai o puternică dorință de a ieşi din dificultățile existente, dar există de asemenea şi o probabilitate de superficialitate, de schimbare de dragul schimbării, şi o puternică cerință de experiențe alternative. Ca şi verdele, galbenul vrea să câştige în importanță şi să câştige înalta considerație a altora, dar spre deosebire de verde, care e mândru şi suficient, galbenul nu este niciodată liniştit, străduindu-se todeauna spre exterior în urmărirea ambițiilor sale.

Verdele este persistența, galbenul este schimbare, verdele este tensiune, galbenul este relaxare. Între aceşti doi poli este un conflict care evidențiază incompatibilitatea lor.

Dacă este respins galbenul şi este plasat **la poziţiile 6,7 şi 8** atunci aşteptările au dezamăgit, individul se confruntă cu grupul şi se simte izolat sau despărţit de ceilalţi. Galbenul respins înseamnă că vârtejul, tulburarea a rezultat din dezamăgire şi din sentimentul că speranţele nu sunt pe cale să se realizeze. Acest vârtej poate lua forma iritabilităţii, descurajării, neîncrederii şi a suspiciunii altora şi a intenţii1or lor.

Compensaţiile pot lua forme diferite. Frecvent albastru este ales în prima poziţie, indicând că liniştea şi unitatea sunt dorite ca mijloace de a realiza mulţumirea. Galbenul respins şi preferarea albastrului reflectă tendinţa spre ridicare de agăţare de familiar; această combinaţie este comună şi rezultă dintr-un tip de ataşament mai degrabă masochist.

O încercare de compensare a lipsei de speranţă se poate face prin lupta pentru securitate, poziţie şi prestigiu, în acest caz metoda esenţială din poziţia 1 va fi verdele.

Dacă cel care apare în poziţia 1 este roşul, atunci mijloacele adoptate pentru a scăpa de senzaţia dezamăgirii şi a izolării vor fi căutate în aventură, experienţe intense – mai ales exces sexual.

Galbenul este semnificativ dacă nu apare în poziţile 2-5.

VIOLETUL

Violetul este un amestec de roşu şi albastru şi deşi este o culoare de sine stătătoare şi distinctă, reţine ceva din propietăţile ambelor, în ciuda pierderii clarităţii scopurilor celor două culori. Violetul încearcă să unifice lupta impulsivă a roşului şi blânda abandonare a albastrului, devenind astfel reprezentativ al identificării. Această identificare este un fel de unire mistică, un înalt grad de intimitate senzitivă, ducând la o fuziune completă între subiect şi obiect, aşa încât tot ceea ce este dorit sau gândit trebuie să devină realitate. În acest fel, violetul e încântare, un stadiu magic în care sunt împlinite dorinţele, aşa încât persoana care preferă violetul doreşte o relaţie "*magică*". Nu numai că vrea să fie el vrăjit, ci în acelaşi timp vrea să fie încântat şi să-i farmece pe ceilalţi, să exercite un grad de fascinaţie asupra lor pentru că, deşi aceasta este o identificare magică, există distincţia între subiect şi obiect.

Violetul poate însemna identificare şi intimitate, amestec erotic sau poate duce la o înţelegere intuitivă şi sensibilă. Dar calitatea sa e ireală şi iluzorie, însemnând o identificare datorită unei incapacităţi de a diferenţia sau datorită unei agitaţii fără soluţie, fiecare din acestea putând duce la iresponsabilitate.

A fost preferat pe primul loc în special de persoanele imature emoţional şi mental, de preadolescenţi şi gravide. Homosexualii şi lesbienele îşi demonstrează de multe ori insecuritatea emoţională printr-o preferinţă compensatorie pentru violet. Nu trebuie să se presupună că preferinţa pentru violet duce în mod necesar la practici homosexuale.

Când violetul apare **în prima poziţie**, sunt necesare investigaţii mai amănunţite pentru a se descoperi care atribut al violetului este indicat, este vorba despre o imaturitate preadolescentină adusă până la viaţa adultă ? În această situaţie persoana va tinde să fie nerealistă şi va avea dificultăţi în distingerea practicului de viaţă vizionară. Este vorba de o proastă funcţionare glandulară, sau de vre-o altă condiţie care duce la nesiguranţă emoţională ? Dacă este vorba de aşa ceva, persoana va avea o nevoie specială de înţelegere sensibilă de la un partener cu care el sau ea să se poată identifica. Dacă nu

este vorba de nici una din acesta posibilităţi atunci persoana doreşte să fie aprobată pentru farmecul şi fascinaţia ei, pentru manierele sale încântătoare şi căile sale de a câştiga – doreşte să arunce un văl de vrajă asupra celorlalţi. E sensibil şi apreciativ, dar nu vrea ca relaţiile sale să-i aducă o excesivă responsabilitate.

Când violetul apare **în poziţia a 2-a** , dorinţa de identificare mistică cu altul a fost respinsă, datorită aparentei imposibilităţi de a fi realizată sau datorită condiţiilor care sunt în întregime nepotrivite. Aceasta duce la o rezervă destul de critică şi la o non-dorinţă de a se preta în vreun fel oarecare la orice tip de relaţii, fie personale fie profesionale, până când nu ştie exact cum stă şi nu poate vedea responsabilităţile pe care le-ar implica această relaţie. În acelaşi timp, tendinţa de identificare şi înţelegere intuitivă implicată de violet este implicată mai degrabă spre obiect decât spre oameni, dând naştere la apreciere estetică şi la capacitatea de a ajunge la o raţionalitate independentă şi la o înclinare crescută spre ocupaţii de natură ştiinţifică sau profesională.

Violetul pe **poziţia a-8-a** indică o atitudine deosebit de critică, rigiditate în diferenţiere, stăruinţa personală de a stabili raporturi, relaţii clare.

Violetul nu este semnificativ pe poziţiile 3-7, nici în poziţiile 1şi 2 pentru gravide şi preadolescenţi.

MAROUL

Maroul testului este galben-roşu întunecat. Vitalitatea impulsivă a roşului este redusă, înmuiată şi liniştită. De aceea, maroul şi-a pierdut impulsul expansiv creator, forţa vitală activă a roşului. Vitalitatea nu mai este efectiv activă, ci este pasiv receptivă şi senzorială.

De aceea maroul reprezintă senzaţia aşa cum apare aceasta simţurilor corpului. Este senzitivă, legată direct de corpul fizic şi poziţia sa în secvenţa de 8 ne dă indicaţii asupra condiţiei senzoriale a corpului. Dacă, de exemplu, maroul e plasat în aria indiferentă (unde statistic apare cel mai des), atunci starea senzorială şi condiţia fizică a corpului nu dau o greutate excesivă, nepotrivită. Poziţia este normală, deoarece o sănătate norma1ă trebuie să atragă foarte puţin propria atenţie. Acolo unde există un disconfort sau o boală maroul începe să se deplaseze către începutul şirului, demonstrând mai marea accentuare a tulburării, a disconfortului fizic şi o mai mare preocupare pentru condiţiile care vor permite ameliorarea acestui disconfort.

Cei care sunt dezrădăcinaţi şi deposedaţi neavând încă un cămin al lor în care să se poată relaxa şi uşura şi cu o slabă perspectivă de securitate şi mulţumire fizică, plasează deseori maroul mai înainte în şir. Maroul indică în plus importanţa “*plasată*” rădăcinii, pe cămin, pe casă şi pe compania celor asemenea, într-o securitate precară şi familiară.

Dacă maroul stă **în prima jumătate a şirului** şi mai ales în primele două locuri, înseamnă că există o trebuinţă crescută pentru confort fizic, senzorial, pentru relaxare într-o anumită situaţie care aduce cu ea un sentiment de disconfort. Această situaţie poate să fie ori o nesiguranţă, ori o boală fizică actuală, ori o atmosferă de conflict, ori existenţă unor probleme la care individul se simte incapabil să le facă faţă. Indiferent de cauză condiţia fizică a corpului este invers afectată, fiind plasat un mai mare accent pe trebuinţa de a furniza acestuia un mediu mai sigur.

Când maroul este plasat **în poziţia 8**, această trebuinţă de confort relaxant este respinsă. Aici confortul fizic şi satisfacţia senzorială sunt interpretate ca slăbiciuni care

trebuiesc depăşite. Cel care respinge maroul consideră că este constituit dintr-un material mai dur, mai rigid şi doreşte să se evidenţieze ca un individualism. El respinge simţul gregar şi interdependenţa maroului, ca şi orice încurajare a dorinţelor trupului.

Maroul este semnificativ dacă nu stă în poziţiile 5-7.

NEGRUL

Negrul, fiind negarea însăşi, reprezintă renunţarea ultimă, predarea sau abandonul şi are un efect puternic asupra oricărei culori care apare în acelaşi grup, accentuindu-i şi întărindu-i caracteristicile.

Dacă va apare în prima jumătate a testului şi mai ales pe primele trei locuri duce la un comportament compensatoriu de natură extremă. Cel care alege negrul **pe prima poziţie** vrea să renunţe printr-un protest furtunos împotriva stadiului existent, în care simte că nimic nu este aşa cum trebuie. E revoltat împotriva vieţii sau cel puţin împotriva propriei vieţi şi este în stare să acţioneze precipitat şi neînţelept în revolta sa.

Când negrul este **în poziţia a doua** persoana se crede capabilă să renunţe la tot, indicând că poate poseda orice ar reprezenta culoarea din poziţia întâia. Dacă, de exemplu, roşu este în poziţia întâia, iar negrul într-a doua, atunci persoana se aşteaptă la satisfacerea dorinţelor exagerate să compenseze tot ceea ce este deficitar. Când albastrul precede negrul, se aşteaptă ca liniştea absolută să restaureze armonia tulburată şi neliniştea emoţională. Galbenul precedând negul în primele două poziţii, înseamnă că se aşteaptă o anume acţiune abruptă şi posibil catastrofală sau schimbare de rută care să pună capăt tulburărilor. Când avem gri şi negru se aşteaptă ca protecţia oferită de o totală neimplicare să ajute la depăşirea intoleranţei generale.

Negrul în poziţia trei cere compensaţia oferită de culorile din primele locuri. Şi ca, de exemplu în cazul griului, culorile care apar înaintea negrului în prima selecţie şi după el la a doua se1ecţie, când sunt plasate în prima jumătate a testului sunt la fe1 de încărcate de conflict şi indică o sursă în plus de axietate.

Negrul **în poziţia 8** este cel mai des întâlnit statistic reprezentând o dorinţă mai mult sau mai puţin normală de a nu avea ce abandona, de a-şi putea controla propiile acţiuni şi decizii. Când această poziţie este una de anxietate în orice caz a pierde ceva sau a fi privat de ceva, devine o problemă de conflict şi deoarece individul consideră acest lucru ca fiind cel mai supărător, el fuge de pericolul de a cere prea mult.

4. Gruparea şi notarea secvenţelor de culori

Când cele 8 culori sunt selectate prima dată, în ordinea lor de preferinţă, de la cele mai plăcute la cele mai neplăcute, nu există o altă a1ternativă decât gruparea lor în perechi - primele două culori fiind notate cu "+", urmând perechea « **x** » apoi perechea « = » şi perechea finală « **-** ». Deoarece, aceasta duce deseori la o interpretare de acurateţe rezonabilă, există mai multe avantaje în repetarea selecţiei. Ori de câte ori este posibil, trebuiesc făcute două serii de selecţii cu un scurt interval de câteva minute între ele. Nu trebuie făcută nici o încercare la a doua selecţie de a repeta sau reproduce în mod deliberat prima selecţie a celor 8 culori. Alegerile la cea de-a doua selecţie trebuie făcută ca şi când cele 8 culori sunt atunci abia văzute prima dată.

Presupunând o posibilă selecţie (1 roşu, 2 albastru, 3 violet, 4 galben, 5 verde, 6 maro, 7 gri, **8 negru** atunci protocolul testului va fi :

3 1 5 4 2 6 0 7

dacă nu se face o a doua selecţie, atunci secvenţa celor 8 culori va fi grupată şi notată astfel :

3	**1**	**5**	**4**	**2**	**6**	**0**	**7**
+	+	x	x	=	=	-	-

Obligatoriu vor trebui consultate tabelele de interpretare la acest grupuri.

Când se face după un scurt interval de 2-3 minute a doua selecţie, aceasta este de presupus că va fi puţin diferită de prima şi unele din culori vor fi alese la fel în timp ce altele vor mişca înainte sau înapoi în şir. Acolo unde două sau mai multe culori îşi schimbă poziţia, dar stau tot lângă culoarea care le-a fost vecină în prima selecţie, acolo se formează un grup şi acel grup trebuie încercuit şi marcat cu simbolul potrivit funcţiei.

Presupunând că a doua selecţie a fost făcută de a doua persoană care a făcut-o şi pe prima, putem avea situaţia următoare :

Selecţia I :	**3**	**1**	**5**	**4**	**2**	**6**	**0**	**7**
Selecţia II :	**3**	**5**	**1**	**4**	**2**	**6**	**7**	**0**

5. Anxietăţi, compensaţii şi conflicte

Rezumat a regulilor de notare pentru A şi C

a) – poziţia 8 din şir reprezintă totdeauna o trebuinţă reprimată (care poate sau nu constitui o anxietate) şi de aceea, totdeauna primeşte simbolul „-";

b) – dacă o culoare fundamentală (1,2,3,4) apare în poziţiile 6,7,8 aceasta împreună cu oricare altă culoare care îi urmează reprezintă o anxietate furnizând motiv pentru o compensaţie. Orice culoare de acest gen trebuie marcată cu „-" şi litera C subscrisă. Ele reprezintă baza sau bazele pentru tulburări funcţionale sau psihice (surse de stres).

c) – când apar culorile cu A, cel puţin una din culorile primei poziţii trebuie privite ca o compensaţie şi subscrise cu C. Culoarea primei poziţii este notată întotdeauna cu „+";

d) – dacă una din culorile 0, 6,7 apare în poziţia 1,2,3 aceasta şi cele care o preced reprezintă compensaţii trebuie toate notate cu „+", litera C fiind subscrisă dedesubtul lor;

e) – dacă apar culori cu C, cel puţin culoarea din poziţia 8 trebuie privită ca anxietate şi subscrisă cu A;

f) – intensitatea anxietăţii sau compensaţiei este notată cu „!", precum urmează: dacă o culoare de bază apare în poziţia a VI-a se alocă un „!", în poziţia a VII-a se alocă „!!" iar în poziţia a VIII-a „!!!". Dacă oricare din culorile 0,6,7 apare pe primele 3 poziţii semnul „!" se alocă astfel: poziţia III, !; poziţia II, !!; poziţia I, !!!.

6. Elemente interpretative

6.1. Problema actuală

Existenţa unor trebuinţe fundamentale nesatisfăcute împreună cu acea compensaţie prin care se încearcă rezolvarea ei relevă tipul de conflict implicat. Astfel A şi C pun în evidenţă problema actuală, conflictul, pun în evidenţă elementul de sprijin pentru indicarea unei terapii medicale sau psihologice.

Culoarea sau culorile respinse şi anxietăţile relevate de test indică sursa de stres pe care persoana nu doreşte să fie nevoită să o tolereze. Indiferent dacă este reprimată sau nu sub nivelul conştiinţei, rămâne încă o nelinişte care determină o încercare de a opera cu ea într-o anumită manieră compensativă. „Cum"-ul acestei încercări este cel mai adesea indicat prin culoarea cea mai favorizată sau de grupul cel mai favorizat. Această combinaţie de sursă de stres cu modul de lucru, cu starea de încordare care îi dă naştere împreună constituie chiar problema. Faptul că este doar o „încercare de rezolvare" şi nu o soluţie actuală subliniază existenţa în continuare a problemei şi , de aceia efortul continuu de a o rezolva prin metoda adoptată.

Cea mai semnificativă „problemă actuală" va fi acea cuprinsă între culoarea din prima poziţie şi din a 8 poziţie. Cea mai puţin semnificativă „problemă actuală" va fi cea care cuprinde compensaţia cea mai îndepărtată de primul loc şi anxietatea cea mai depărtată de ultimul loc.

6.2. Caracteristici respinse sau reprimate

Din cele 8 poziţii în care culorile pot fi plasate, cea care poartă cea mai mare cantitate de informaţie în legătură cu individul este poziţia 8, adică grupul cel mai informativ este grupul "-„.

Fiecare culoare sau fiecărei perechi de culori posibile i se dau două interpretări. Prima dintre ele este interpretarea fiziologică şi indică sursele de stres – care pot fi normale, serioase sau foarte serioase. O sursă de stres normală este cea care nu este clasată nici ca anxietate. De exemplu, maro şi negru în poziţia VII şi VIII reprezintă o sursă de stres normală, simbolizând o „dorinţă de a-şi controla propriul destin" iar activitatea este astfel orientată să permită aceasta. Un astfel de comportament nu implică nici o aberaţie. O sursă de stres uşoară este cea în care o culoare normală sau un grup normal a fost notat ca anxietate nu datorită respingerii unei culori fundamentale, ci pentru că griul, maro sau negru au apărut spre începutul şirului. Sursele de stres serioase şi foarte serioase sunt cele în care sunt response culşorile fundamentale.

A doua interpretare din tabel este cea psihologică şi descrie caracteristicile unui comportament rezultat prin respingerea respectivei culoare sau respectivului grup.

Într-un protocol mediu se poate marca cu „-„ 2, 3 sau chiar 4 culori. Cu alte cuvinte caracteristicile reprezentate de aceste culori nu sunt în acţiune în acel moment , ci sunt ţinute în rezervă. Ca urmare o parte din aspectul emoţional – uneori o mare parte – este în supunere nemanifestându-se până ce nu se vor schimba circumstanţele. Acea parte a spectrului emoţional nu va fi stabilă din punct de vedere emoţional şi nu va fi chemată în rol până nu va apărea ceva destul de important care să facă necesară această manifestare. O astfel de persoană va fi stabilă emoţional şi este de presupus ca nu va manifesta aspecte de „emotivitate indiferentă" fără să existe o cauză.

Anxietatea şi compensaţia dramatizează, în orice caz, emoţiile. Din cele 8 culori posibile un număr maxim de 3 pot apărea ca şi compensaţii şi tot 3 şi ca anxietăţi lăsând restul de 2 pentru aria funcţiei „x". Nici o parte din spectrul emoţional nu este în acest caz în supunere. De aceea este posibil ca emoţiile să se manifeste foarte repede. De la un moment la altul comportamentul este tot mai imprevizibil şi tinde să fie mai puţin logic. Astfel unde conflictul a apărut din A şi C, comportamentul emoţional este mult mai uşor provocat de stimuli minori.

6.3. Instabilitatea şi sistemul nervos autonom

Testul furnizează un mod de diagnosticare a prezenţei instabilităţii, autoreglării chiar din stadiile ei foarte timpurii, permiţând să se ia din vreme măsuri pentru a se putea prevenii dezvoltarea unor condiţii patologice serioase.

Se evidenţiază o relaţie între trebuinţele somatice ale corpului şi alegerea culorilor întunecate sau luminoase. În test cele mai strălucitoare culori sunt galben şi roşul; cele mai întunecate sunt negru şi albastru. De aceia dacă un protocol prezintă grupul 3 4 sau 4 3 la sau spre unul din capetele şirului, concomitent cu grupul 1 7 sau 7 1 la sau aproape de celălalt cap al şirului, atunci se poate presupune prezenţa instabilităţii autoreglării. Acolo unde grupul 3 4 sau 4 3 este la început iar grupul 1 7 sau 7 1 este spre înapoi, această instabilitate deşi prezentă nu a atins neapărat stadiul în care să fie periculoasă. Dacă poziţiile sunt inverse instabilitatea este prezentă de mult timp şi se poate să fi dus la deteriorări patologice.

6.4. Muncă şi epuizare

Trei din cele patru culori de bază se ocupă direct, printre altele, cu abilitatea de a menţine optimul de eficienţă în timp. Acestea sunt verdele, galbenul şi roşul, iar grupul lor este numit grupul-muncă. Albastrul fiind culoare pasivă şi liniştită nu este asociată cu munca. Rolurile pe care le joacă cele trei culori din grupul muncii în capacitatea lor de a iniţia operaţii şi de a le menţine eficiente sunt:

- **verdele** permite „elasticitatea voinţei", care la rândul ei permite individului să persevereze în ciuda opoziţiilor sau dificultăţilor. Pentru că perseverenţa îl ajută la îndeplinirea sarcinii şi astfel la îmbunătăţirea imaginii de sine;
- **roşul** permite „forţa voinţei care cere acţiune şi eficienţă, satisfacţie care apare din adaptare, mularea unui lucru pentru a se potrivi cu sine;
- **galben** permite satisfacţia „spontană" în acţiune, capacitatea de a se proiecta şi de a privi înainte spre rezultatul viitor al muncii, şi chiar dincolo de acestea, spre noile şi interesantele activităţi care o pot completa pe cea prezentă.

Deci, într-un protocol ideal grupul muncii ar trebui să stea alături în secvenţa de alegeri, apărând fie la, fie spre începutul ei. Când stau împreună şi spre început, atunci cu siguranţă că scopul va fi bine realizat şi bine integrat, demonstrând că acesta este tipul de activitate pe care persoana vrea să o facă. Dintr-o astfel de situaţie, perioadele lungi de muncă şi apariţia dificultăţilor şi problemelor vor avea un efect minor, vor fi depăşite până când sarcina să fie satisfăcător îndeplinită.

Priorităţile personale prin prisma cărora individul poate aborda sarcina vor fi indicate în test prin care culoarea din grupul celor trei pe care o alege prima. Dacă acesta

este verde, scopul sau este ridicarea aprecierii de sine şi a statutului sau în ochii celorlalţi; dacă este roşul dorinţa sa este de a simţi că a câştigat luptând pentru un lucru pentru care se decisese să lupte; dacă este galben, înseamnă că îi place să se proiecteze în ceva pentru care interesul său va creşte.

Epuizarea apărea în test când există o deteriorare a unităţii grupului muncii de la prima la a doua selecţia, şi în particular când există o pronunţată, către sfârşit, a uneia sau mai multor din cele trei culori ale grupului – mai ales pentru roşu şi verde. Acolo unde verdele, unde dă înapoi, perseverenţa este cea care şovăie, tenacitatea mentală de a continua se epuizează brusc; când decade roşul, ne putem aştepta ca epuizarea să fie mai degrabă fizică indicând golirea de energie. Căderea spre sfârşit a galbenului indică o cădere a satisfacţie a sarcinii – un tip de epuizare psihică, dar deoarece aceasta este mai puţin tangibilă şi mai puţin sever în efecte, are mai mică semnificaţie decât verdele sau roşul.

6.5. **Exemplu de analiză a testului**:

Exemplul 1: Vicepreşedinte executiv al unei largi firme internaţionale.
54 ani. Căsătorit.

! !			!!!						Total de 5!
	C	C			A				*Funcţia +* : +1+0
	+	+	x	x	=	=	–	–	*Funcţia x* : x2x3
Selecţia I	1	0	2	3	5	6	7	4	*Funcţia =* : =6=5
Selecţia II	1	0	2	3	6	5	7	4	*Funcţia –* : –7–4
	+	+	x	x	=	=	–	–	*Funcţia + –* : +1–4 +0–4
	C	C						A	
	!	!						! ! !	**TOTAL DE 5!**

SITUAŢIA EXISTENTĂ
Func. x7 x2 x3

Autoritar sau într-o poziţie de autoritate, dar pasibil de a simţi că programul viitor este problematic datorită dificultăţilor existente. Persevereazã în ciuda opoziţiilor.

SURSE
DE STRES
Func.–: – 7– 4

Speranţele neîndeplinite au dus la o nesiguranţă şi la o vigilenţă tensionată. Insistă pe libertatea de acţiune şi ia în nume de rău orice altă formă de control, alta decât cea autoimpusă. Nu vrea să părăsească sau să abandoneze nimic, cerând securitate ca protecţia pentru orice eşec viitor sau pierdere de poziţie şi prestigiu. Îndoieli asupra

	posibilităţii unei îmbunătăţiri pe viitor, această atitudine negativă îl duce spre o exagereare a plângerilor şi la refuzul unor compromisuri rezonabile.
CARACTERISTICI REŢINUTE *Func. =: =6=5*	Egocentric, şi de aceea uşor ofensabil. Capabil să obţină satisfacţie fizică din activitatea sexuală, dar tinde spre a rămâne (a păstra) distant emoţional.
OBIECTIV DORIT *Func. +: +1+0*	Are nevoie să fie eliberat din stres. Tânjeşte după linişte şi mulţumire sufletească.
PROBLEME ACTUALE *Func. + –: +1–4*	**1.** Dezamăgit datorită neîmplinirii dorinţelor; îi este teamă ca formularea de noi scopuri să nu-l ducă la viitoare eşecuri-aceste lucruri îi provoacă o stare de anxietate. Încearcă să scape de această anxietate printr-o stare de linişte şi armonie sau prin relaţii care îl vor proteja de lipsa de apreciere şi de insatisfacţii. *+0–4* **2.** Dacă soluţia pe care o propune nu este bună se retrage şi se protejează printr-o atitudine de rezervă precautã. Probabil va deveni închis şi deprimat.
REZUMAT:	Un bărbat într-o poziţie autoritară care persevereazã în ciuda dificultăţilor, dar care nu mai găseşte plăcere în rolul lui. Au avut loc dezamăgiri şi eşecuri, acum nu mai are nimic de făcut decât să reuşească să relaţioneze n pace şi să ia lucrurile mai uşor. Are puţină satisfacţie din ceea ce face, fiind precaut, rezervat şi pesimist.
<u>Informaţie adiţională:</u>	Studierea textului, cărţii va releva anumite detalii care trebuiesc incluse ntr-o analiză completă. Câteva exemple de acest tip sunt reliefate mai jos:

1.Strânsa asemănare între prima şi a doua selecţie (vitual identice) sugerează o anumită rigiditate a părerilor şi un grad de inflexibilitate emoţională.
2.Slujba sa (descrisă aici prin x2x3) urmează imediat după griul "deconectant", indicând că o face mecanic, fără ca ea să devină o parte componentă a lui.
3.Trebuinţa de calm, linişte, ordine a mediului, eliberarea de nelinişti (1 din poziţia I) este compensatorie şi de aceea de presupus a fi nepotrivită ca metodă de înfrunta

circumstanțele uneori – de exemplu, prin a fi prea placid sau pre tolerant în felul lui de a face față situațiilor care cer o mânuire fermă.
4. Galben respins (4 în poziția VIII) duce la dezamăgire, iritabilitate şi neîncredere în motivele altora.

5.Tinde să se agațe de familiar (galben respins şi preferarea albastrului) şi de aceea se agață de tot ce posedă. Nu vrea să rişte, nu vrea să-şi asume nici un fel de risc.
6.Nu este predispus spre fericire în viața familială, care poate fi un tip de ataşament destul de masochist, de care s-ar agăța în ciuda lipsei de bucurii, decât să-şi rişte nefamiliarul.
7.Deşi "grupul-muncă" nu este intact, totuşi 2 şi 3 sunt plasate împreună în grupul x, 4 fiind respins la poziția 8. Aceasta indică faptul că munca şi-o face cu un scop, vrând să-şi ridice prestigiul într-o îndeplinire, dar că acest fapt îi aduce puțină mulțumire. Nu are tragere de inimă pentru acceptarea unei noi idei sau schimbări (galben respins).
8.Dacă viața sa domestică sau afacerile sunt tulburi sau neclare ar putea suferi sănătatea sa (compensația albastrului ca trebuință de recuperare).
9.Din capitolul VII reiese că doreşte: "un moment de pace şi linişte", situația existentă este una de "activitate propusă cu scop". Simte că orice capitulare spre senzualitate este nepotrivită. Respinge hotărât deciziile încăpățânate şi nu îi plac crizele, astfel încât apare ca fiind un om liniştit, metodic şi muncitor, bun, dar fără imaginație, preferând ca lucrurile să urmeze căile tradiționale şi bine-bătute – în nici un caz nu un "magnat crud".
10. Având 10! În ambele selecții virtual identice, atitudinea sa nu pare pe punct de schimbare. Numai un procent de 18,2% de "adulți normali" ar putea un număr mai mare de ! (anexa A).

IMPORTANT!

Secvența de 8 culori, dacă este suficient de exactă în analizele sale, suprinde şi prezintă o imagine existentă şi nu indică în mod necesar dacă această imagine este rezultatul unui dezechilibru profund sau dacă este rezultatul condițiilor de mediu prezente sau trecute, care afectează comportamentul actual.

Testul de 8 culori nu este suficient pentru a putea permite să se determine acest lucru cu certitudine, şi de aceea trebuie consultat testul complet sau un alt test proiectiv.

Bibliografie:

1. Luscher, Max (1969) - *The Luscher Color Test*, Random House-New York
2. Mureşan, Pavel (1987) – *Culoarea în viața noastră*, Ed. Ceres, Bucureşti

Întrebări de autoevaluare:

1. Cum se administrează Testul Culorilor ?
2. Care este semnificația alegerii culorilor la test?
3. Care sunt semnificațiile celor 8 culori ale testului?
4. Ce înțelegeți prin anxietate şi compensare în analiza testului?
5. Care sunt paşii analizei testului culorilor?
6. Ce date poate extrage evaluatorul din interpretarea testului culorilor?